

KOROŠKI

svižinar

GLASILO RAVENSKIH ŽELEZARJEV

Leto XVIII.

Ravne na Koroškem, 26. januarja 1968

Št. 1

*Kvaliteta
našega jekla,
kulture
in športa
je obračun
za lansko leto
in želja za naprej*

Pod našimi
gorami

1248 Guštanj — Ravne 1968

V Gradcu, glavnem mestu avstrijske dežele Štajerske, hranijo v frančiškanskem samostanu listino iz leta 1248, ki imenuje dva Guštanjčana, prvi je Hiltprandus de Gutenstein, drugi Ditricus de Gutensteyn.

Ta listina je od doslej znanih najstarejša pismena pričevanka za naš kraj.

Po tej se vrstijo omembe guštanjskih gospodov na listinah v koroškem in štajerskem deželnem arhivu in v drugih arhivih: 1266. leta je na dravograjski listini ena prič Ditherus de Guetenstein; 1278. leta dominus Dietricus de Guotenstain, »actum et datum in Traberch anno domini MCCLXXVIII idus Aprilis« (13. IV.); pliberška listina 1281. I. navaja »castrum Gutenstein«, ki ga daje bamberški škof vovbrškemu grofu Ulriku v fevd.

Ni še dognano, kje je stala (zgornja) guštanjska graščina, »die vest ze Guetenstain«; spodnja (»Unter-Gradisch« ali »Nieder-Gutenstein« ali »Grünfels«) je bila čez cesto nasproti današnjega kina.

Rimljani so svoja pota zarisali. Keltske oblike je pred nekaj desetletji meril tod blizu čudaški šentpavelski pater.

»Turške šance« so morda že ilirske. V mraku so prva slovenska stoletja.

Listina iz leta 1248 pričuje o našem kraju v času fevdalne kulture in viteške veljave, času trubadurjev in križarjev. Tudi Hiltprandus in Ditricus sta šla morda s križarji, eden ali drugi, (potem ko je zaklel ljubezen in zvestobo gospe soproge).

Tista leta blizu je bilo, ko je koroški vojvoda pričakal na današnji avstrijsko-italijanski meji pred Trbižem (Vrata-Thörl se imenuje kraj) s slovesnim spremstvom viteški sprevod Ulrika Lichtensteinskega, gospoda iz Zgornjega Štajerja, in ga pozdravil v častitem jeziku koroških Slove-
nov:

Buge was primi ...!

Tako je besede čul vitez Ulrik in jih je tako zapisal.

Zgodilo pa se je to pri gornjih koroških Vratih.

Blizu Guštanja, pod Dravogradom, so spodnja koroška Vrata, in koroški vojvoda bi izrekel viteškemu gostu tu enak pozdrav in koroški vitezi in grofje bi govorili z njim, tudi Hiltprandus in Ditricus de Gutensteyn, v častitem jeziku koroških Slove-
nov:

Buge was primi — Bog vas sprejmi!

Tam daleč nekje je tedaj rogovilil Džingiskan, od Tihega oceana do Črnega morja je segala njegova država, do Budimpešte so pridrli njegovi Mongoli.

Naš našimi deželami je zavladał češki kralj Přemysl Otakar II.

Med ljudstvom pa je šel glas, da so zdaj tu, zdaj tam videli večnega šoštara, legenda je vedela usodo jeruzalemskega čevljarja, napodil je bil Jezusa, ko je nesel križ na Golgoti in si hotel pred njegovo hišo počiti — zdaj hodi ta šoštara brez miru po svetu, ni mu dano posedeti pod cvetočo jablano, pasti čebele, pričakati sad in strd, poslušati zarjo večera, obstati in pognati korenine, spočeti rod, postaviti dom, umreti in živeti v vnukih, odpočiti si ob grobovih dedov in imeti domovino.

Valvasor piše v Topographii (1688), da je okoli leta 1073., ko je umrl grof Friderik Vovbrški, njegova vdova, rojena Auffenstein, prejela kot svojo doto Guštanj (in Reberco).

Po takem Valvasorjevem pričevanju bi naš kraj čez pet let obhajal devetstoletnico svoje zgodovinske legitimacije in petstoletnico tiste srede, šmihelce l. 1473, ko so prišli Turki z ujetniki od pliberške strani, taborili tu pod (prevaljško) farno cerkvijo in pobili nekaj kristjanov, kakor poroča Megiser v svojih Annalen 1612: seind sie gezogen biss gen Gutenstein zu der Pfarrkirche, da sein sie auch uber Nacht blieben... etlich Christen erschlagen...: o ganljiva turška idila! Nekaj stoletij pozneje so prišli od pliberške strani drugi Turki, štiri leta dolgo noč so ostali in pobili več ko le »nekaj kristjanov«.

Sredi venca graščin se je kraj razvil v pomemben spodnekoroški trg. O šentantonovem je bil januarja prvi sejem v letu, na črno nedeljo, ko se je bilo treba za veliko noč novo obleči, na šentjurjevo, o kresu, na šentilnovo (kakor v Pliberku), na šentlukeževo in zadnji — katarinji — novembra.

Imenitne so listine, mojstrovine pisarjev, ki so deželni knezi z njimi podeljevali Guštanjčanom sejmske pravice: MI Ferdinand (leta 1536), po božji milosti rimski in kralj ogrski in češki, infant španski itn... našim zvestim ljubim Guštanjčanom...

Nič niso vedeli dedeji, ki so na Uršlji gorji pasli ovce, kako visoka je bila skrb za to, da so na šentjurjevo smeli prignati trop na sejem.

Iz matičnih knjig prevaljške fare (»Devica Marija na jezeru nad Guštanjem«), ki je do leta 1861 (s kratkim jožefinskim intermezzom) obsegala tudi Guštanj, razberemo ob rojstvih, porokah in pogrebih z imeni tudi še marsikaj, kar nam oživlja podobe minulih rodov. Mimogrede ujame pogled kaj — na primer iz latinskih za leta 1641—1650:

Obrietenca zu Guettenstein-Dominus Merkhatsz iudex — Prikhaschnig civis — Kanz civis- Valentinus lictor-Gerichtsdienner- Marcuth civis & mercator- Tschegainiza- Pippeioua sestra- Porrei Agnes inquilina na Graischini retro Gambsenek- Cresnigk- Kovatz- Pinter- Haffner- Schlossar- Schmelzer- Ferber- tinctor- Hueterin- figulus- murarius — textor — Ulshek vigilis in oppido — sartor — sutor — baiulus ollarius — faber lignarius- Clemens Herr Jabornig V krogelnikouach mlinach Milner... tkavci, lončarji, kovači, zidarji, tudi stražnik...

V mrliški knjigi je leta 1645. vpis na Graschini Ill(ust)ris D(omi)ni Jauornigk... in nekaj dalje o stanovavki na drugi graščini: inquilina in Dob D(omi)ni Jobornik. Prvikrat je tu zapisano slovensko ime »Dob« za domačijo, ki ji danes eni pravijo »Of« ali »Dobji dvor« (oboje je napravljeno po nemškem Aichhof), drugi pa »Plešivčnik«, in tudi za naselje (»Dobja vas«).

Podobno so tudi Dobrije po slovensko zapisane v poročni knjigi 1646. leta pri guštanjskem tkavcu Primožu Kaudichu: Pri-

mus Kaudich Valentini u Dobriah... filius textor in Guettenstein.

Ravne so zapisane v krstni knjigi l. 1642 »auf der Eben«, v poročni 1642: D(ominus) Stich an d. Eben, v mrliški 1644 ancilla (dekla) apud D(omi)num Stich auff der Streitt Eben...; v krstni knjigi 1650. leta pa je pri dekli gospoda Sticha prvokrat zapisano slovensko ime: ancilla apud D. Stich na Rauniah.

Po tridesetletni vojski so se nekaj let mešali med Guštanjčane vojaki, konjeniki dragonarji, neki tudi s svojimi ženami. Že konec januarja se je rodila nezakonska Maria: Maria ill. duorum militum complicitis Agathae inquilinae apud Aedituum (pri mežnarju)...

... Barbara uxor vexilliferi — miles sub Regimento Capitanei Julij Cornelij — Marg. leg. Jacobi Rauscher Tragoneri et conj. Vaupurgis (botra pa sta bila): Moriuiz Tragoner & Marg. Haiduggin Tragonerin...

Obledeli so listi, kjer je zapisana smrt brezimenega »starega vojaka«, tudi tisti, kjer so košato napisani guštanjski gospodje: Javorniki, Gaisrucki, Ruesdorffi, Sichteni, Vinušiči:

1647 Nobilis & generosus D. Matthias Gatschnig Dnus in Schrotenege — vita functus est: opravil je z življenjem, konec je funkcij...

1653 Illustrissimus Dnus Wolfgangus Sygismundus liber baro a Gasrugg zu Grienfelt und Gradisch...

1654 gospod Podgore (pri Lobasu): Nob. et generosus D. Andreas Vinuschitsch zu Unterpergen — vita functus est: opravil je z življenjem, konec je funkcij...

»Za vse večne čase« si baron Jabornegg zagotavlja spomin z letnimi šestnajstimi črnimi mašami v ustanovni listini 1779. leta.

Zadnji, ki je baje srečal večnega šoštara, je bil stari prevaljški fužinar Urh Matuh iz Jazbine. V Donawitz je sicer tedaj povohal, pa se je koj vrnil, na delo se nikamor ni več vpregel, živel je od nabrane božje gnade, tičal v branju in modroval po uršljegorskih bregih. Sončen dan je čepel vrh Šmohorice, daleč spodaj je bilo pod pokrovom rjaste megle pokritih sto važnih vprašanj in sto važnih glav, pred njim pa je bila razgrnjena velika listina, ki je življenje še ni do kraja napisalo v brege in gore, v nabrežja usahljih vod in votle peči, v čudovito tkanje ledin in lesov, in stoletja so manj kot človeške minute.

Matuh, zakaj nisi ostal v Donawitzu?

Morda bodo zgodovinarji poiskali še starejšo listino od te iz leta 1248 — za domotožje kraja po stoletjih in po grobovih, čujočih s snovanjem in zorenjem zemlje in časov.

Dr. Franc Sušnik

VOŠČILO 1968

Srečno, zdravo in veselo,
ki se nam je že začelo.
Vsem pa voščim novo leto —
uspehov polno, dela vneto.

Jernej Krof

Jože Borštner, dipl. inž.

Kvaliteta — pogoj za obstoj

Jeklo je danes masovni proizvod, ki se da po vsem svetu izdelati z enakimi lastnostmi. Zato ni omejeno na podjetje, deželo ali kontinent. Novi železarski postopki izredno hitro obredejo zemeljsko krogljo. Če se nekje pojavi v praksi nov postopek, ostali enostavno iz konkurenčnih razlogov ne morejo mimo tega in ga morajo prej ali slej uvesti, kar pač zavisi od njihove finančne moči, če nočejo zaostati. Jasno je, da potrošnik tako le v izjemnih primerih ne upošteva ugodnejše cene pri seveda še sprejemljivi kvaliteti.

Jeklu sicer ne grozi konkurenca od zunaj, ker ga trenutno še ne ogroža resno nobeno nadomestno gradivo. Na drugi strani nobena industrijska dežela ne kaže tendence, da bi svojo železarsko industrijo na račun drugih zmanjševala, temveč jo celo še pospešujejo. Zato je danes na svetu za približno 100 milijonov ton surovega jekla preveč in ta količina pritiska na tržišče. Nevezanost kupcev na določeno podjetje ali deželo ter pritisk viška jekla ustvarjata v sami železarski industriji konkurenčno borbo za obstanek, kjer ni mogoče pričakovati kakih mednarodnih sporazumov in gre znižanje cene ob še gospodarni kvaliteti res do življenjskega minimuma. Čvrst dobavni rok je pri tem seveda samoumevna stvar.

Gospodarski razvoj naše države je v zadnjih dveh letih potegnil tudi železarno Ravne v vrtljak konkurence doma in pri izvozu. Srečali smo se iz oči v oči z domačimi železarnami, spoznali pa tudi neposredno pri nas ali na tujem tržišču pritisk inozemskih železarn. Malo naročil pri nižji ceni in ostrejših kvalitetnih zahtevah so neposredna posledica tega. In to težko zmagujemo, kar pa bo še težje, če nam ne bo uspelo urediti nekaterih bistvenih stvari, t. j. poleg cene predvsem kvaliteto. Nemalokje in nemalokrat smo bili ponosni na našo jeklarsko tradicijo, posebno še takrat, ko smo imeli praktično monopol v prodaji plemenitih jekel. Samozadovoljstvo nas je nehote uspavalo. Pri tem smo pozabili, da je ta tradicija nastala in se obdržala skozi stoletja in da železarne pri tem ni doletela usoda naše nekdanje veliko večje sosede prevaljske železarne predvsem zato, ker so naši predniki znali kljub relativno neugodnim naravnim pogojem izdelati prav to, kar so kupec zahtevali, in s takimi lastnostmi in po taki ceni, kot so želeli.

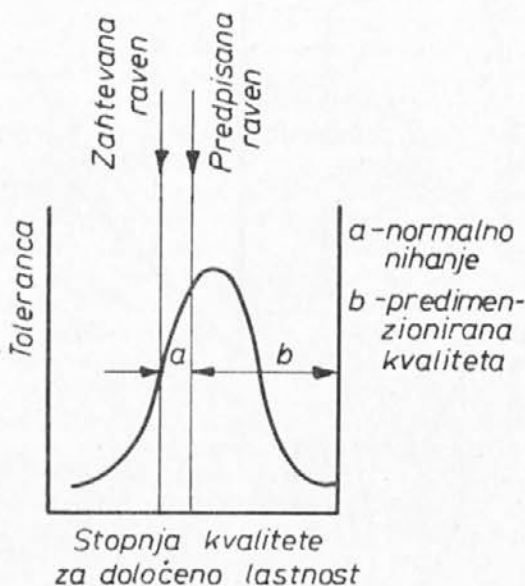
Jasno je, da so potrebe in s tem kvalitetne zahteve naročnikov danes drugačne, kot so bile nekdanje. Prav tako se tudi sorazmerno s hitrejšim tempom življenja hitreje menjajo. Za ugoditev zahtevam smo imeli včasih na razpolago leta ali mesece, sedaj pa nam ostanejo le tedni oziroma dnevi. Takemu načinu v pospešenem poslovanju se ni lahko prilagoditi, od tega pa večkrat zavisi obstoj. Kupec pa je tisti, ki diktira tempo. On je tisti, ki vedri in oblači, ker lahko kupuje danes, kjer hoče in kar hoče. Jasno, da bo za isto ceno kupil tam, kjer ima več zaupanja, da bo kvaliteta dobra in predvsem v določenem časovnem razdobju zanesljiva. Če hočemo pro-

dajati tudi jutri in naslednje leto, ne samo danes, je treba voditi dolgoročno poslovno politiko, ki sloni na kvaliteti izdelkov in zadovoljstvu ter zaupanju naročnikov. Kratkoročna enkratna ali trenutna možnost prodaje ne more biti naš poslovni cilj.

Kvaliteta in kvalitetna zanesljivost

Zbir vseh lastnosti nekega izdelka, ki določujejo njegovo uporabnost za določen namen, je **kvaliteta** tega izdelka. Pri tem jih lahko razvrščamo v različne kvalitetne razrede glede na kvalitetno stopnjo posameznih lastnosti. Kvaliteta je določena s **kvalitetnim nivojem**. Verjetnost, da pa bo ta kvaliteta za določeno časovno obdobje nespremenjena oziroma bo nihala samo v naprej dogovorjenih mejah, je **kvalitetna zanesljivost**. Le-ta ima danes vse večji pomen. Splošni kvalitetni nivo je lahko nižji, če je kvalitetna zanesljivost zagotovljena. Prav tu pa je najbolj boleča točka vse naše kvalitetne problematike.

Poraba proizvodnih naprav, materiala ter duševnega in telesnega dela predstavlja stroške proizvodnje. Tudi kvaliteta je neposredni del teh stroškov. V principu boljša kvaliteta več stane, vendar tudi več koristi. Razsoden potrošnik to tudi upošteva, temu proizvodu zaupa in zato tudi kaj več plača. Povečanje kvalitetnega nivoja preko zahtev poveča ceno do mere, da proizvod ni več konkurenčen, ker zahteva več naprav in več vložene dela. Stari rek: »Samo najboljše je dovolj dobro«, je zamenjal na potrošniški strani drugi: »Dovolj dobro je najboljše.« To velja danes za vso konvencionalno industrijo. Na sl. 1 je shematsko prikazan primer predimenzionirane kvalitete. Pri normalni porazdelitvi stopnje kvalitete je interno predpisana raven nekoliko nad zahtevano, ker pač moramo računati z naravnim nihanjem kvalitete, ki je posledica:

Slika 1

— prirojene heterogenosti jekla, ki se da samo zmanjšati, ne pa odpraviti,
— nihanja v sredstvih in tehniški opre-
mi proizvodnje in kontrole,

— udeležbe človeškega elementa v proizvodnji, ki je živ in podvržen čustveni spremembi.

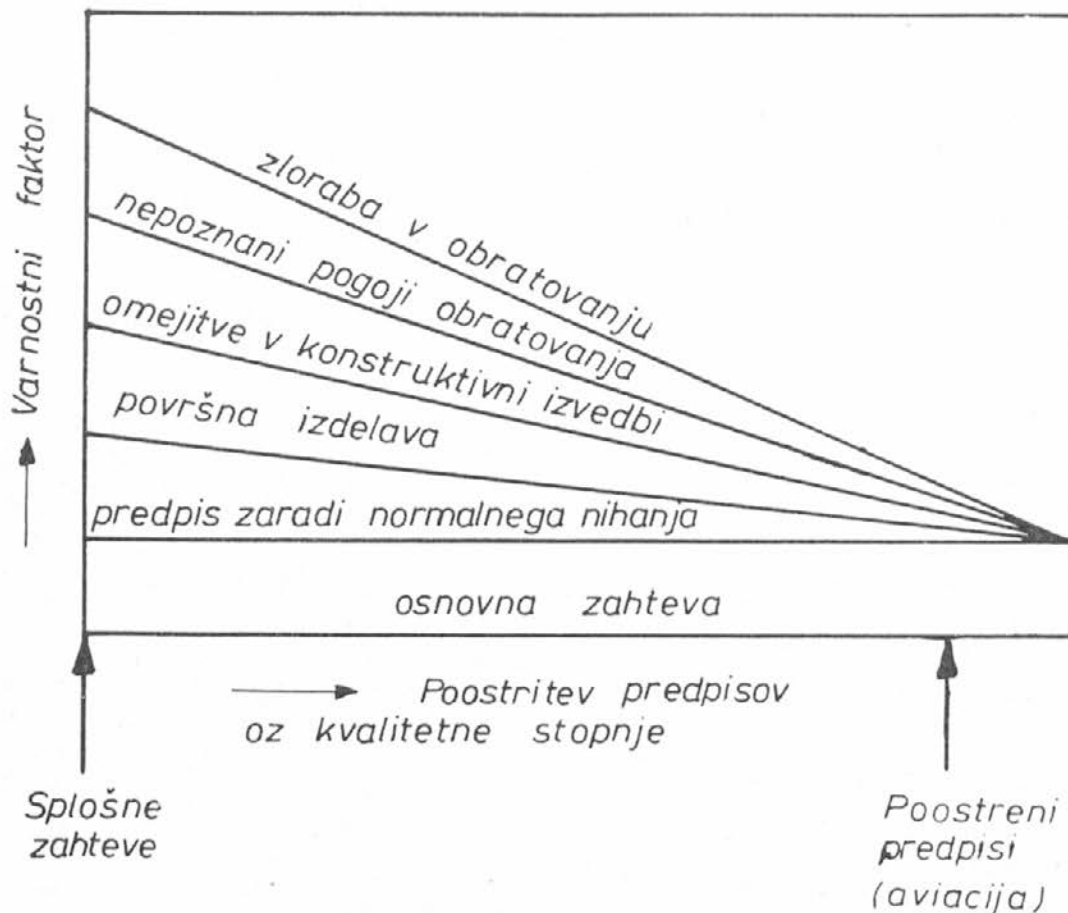
Z dodatno zahtevo, ki jo predstavlja območje »a« na sl. 1, je torej vedno računati. Kar je pa preko tega, je odveč in povečuje po nepotrebnem ceno (območje »b«).

Tako postavljanje kvalitetne ravni pomeni na videz sicer »popust« za proizvajalca, ker ni zahtevana maksimalna kvaliteta, temveč samo funkcionalna, t. j. taka, da ravno še ustreza. Nasprotno prav to zahteva večjo enakomernost in zanesljivost v izdelavi. Osnoven problem, s katerim se borijo proizvajalci jekla pri nas (pri tem nismo mi nobena izjema), ni tehnična možnost izdelati vrsto jekla ali proizvod po določenih zahtevah, npr. standardih, temveč kako proizvajati enakomerno kvaliteto in dovolj poceni, da ga bomo lahko ponudili vsakemu kupcu. Sodelovanje med proizvajalcem in kupcem na tehničnem in ekonomskem področju z izmenjavanjem informacij in natančnejšim spoznavanjem obojestranskih možnosti drži kvalitetno raven na sprejemljivi višini.

V zahtevah naročnika se vedno izraža tudi njegov tehnični nivo. Pri primitivni proizvodnji so tudi zahteve primitivne in je kupec v glavnem zadovoljen s tem, kar dobi. Druga skrajnost pa so pretirane zahteve kot posledica neznanja in nepopolne aplikacije znanih dejstev, nepoznavanje pogojev, obratovanja in zlorab, včasih pa tudi zaradi reklamnih razlogov ali pod zunanji vplivom. Izkustveni varnostni faktor pri tem premosti neznanje. To je tipičen faktor neznanja. To neznanje se v stopnjah kopiči drugo nad drugim in veča vrednost faktorja (sl. 2).

Bolj so urejeni odnosi, višje je tehnično znanje, nižji je za isti proizvod z istimi osnovnimi zahtevami varnostni faktor. Neposredno zaupanje v zanesljivost dobavitelja ima pri tem velik delež. Pretirane zahteve povzročijo prav tako povišanje stroškov in večje trošenje družbenih sredstev kot kupovanje slabih proizvodov. Svetovalna služba ima zato za kontakte s potrošniki poleg prodajne poseben pomen. Posredovati mora najbolj primitivnim svoje izkušnje in možnosti pri uporabi jekla, s strokovnostjo pa mora preprečiti pretirane in nesmiselne zahteve. Oba primera sta v jugoslovanskih razmerah pogosta. Pri urejenih razmerah pa mora prepričati partnerja o zanesljivosti in enakomernosti svojih proizvodov. Zanimivo je, da imajo relativno najbolj urejene odnose med proizvajalci in potrošniki v Ameriki. To se odraža tudi v njihovih standardih, ki so enostavni, precizni, čeprav v nekaterih zahtevah mogoče ostrejši, kot smo mi vajeni, ker je pač tehnični nivo višji. Na drugi strani so skoraj vsi vzhodni standardi relativno bolj komplicirani, predpisujejo več nebitvenih stvari, o marsikaterih bistvenih stvareh pa se le splošno izražajo.

Ponekod so maksimalne zahteve tudi upravičene. Tako imajo pri pionirski industriji (avionska in raketna industrija, gradnja atomskih reaktorjev) najostrejše predpise (primerjaj sl. 2), kjer se zahteva od materiala in izdelave največ, kar se da dobiti. V to je vloženo ogromno znanja, zato so empirični varnostni faktorji nizki. Statistično je dokazano, da je tudi veliko

Slika 2

manj defektov kot v konvencionalni industriji. Zato so pa cene seveda višje.

Jeklo je živo gradivo, ki se ga da neprestano spreminjati in je pravo izzivanje proizvajalcem jekla: saj je s pomočjo kemične sestave, termične obdelave in hladne predelave možno pokriti široko področje zahtev. Ta spremenljivost povzroča na drugi strani seveda težave proizvajalcem.

Karakteristike potrošnikov so podane največ v obliki fizikalnih vrednosti: dimenzijske tolerance, oblika, mehanske lastnosti, homogenost. Metalurg mora te zahteve preliti v kemijsko sestavo, strukturo, homogenost jekla. Podobne mehanske lastnosti je možno npr. dobiti pri jeklih z različno sestavo. Nekatere zahteve za določene lastnosti so si lahko tudi prav nasprotujoče in so potrebni kompromisi.

Ugotavljanje kvalitetne ravni in lastnih možnosti

Kvaliteta kot zbir lastnosti ni abstrakten pojem, temveč ima s predpisi natančno določeno stopnjo — kvalitetno raven. Prvi korak k zagotavljanju kvalitete je torej ugotavljanje resnične kvalitetne ravni v železarni in primerjava s splošnimi predpisi — standardi ali pa posebnimi predpisi posameznih naročnikov ali skupin. Zbrati je treba zahteve in želje potrošnikov in jih prenesti v proizvodnjo. To zahteva tesno povezavo med proizvajalcem in potrošnikom, pri čemer je stalno in pravočasno informiranje v obeh smereh osnovno. Sistematični prikaz poteka informiranja je videti iz sl. 3. Pri tem mora potrošnik zvedeti preko trgovine ali direktno za značilnosti in lastnosti proizvodov in dobiti potreben tehnični nasvet, če ima pri uporabi težave. V obratni smeri pa potrebuje proizvajalec informacije s tržišča, ki jih dobi preko trgovske mreže, analize tržišča in di-

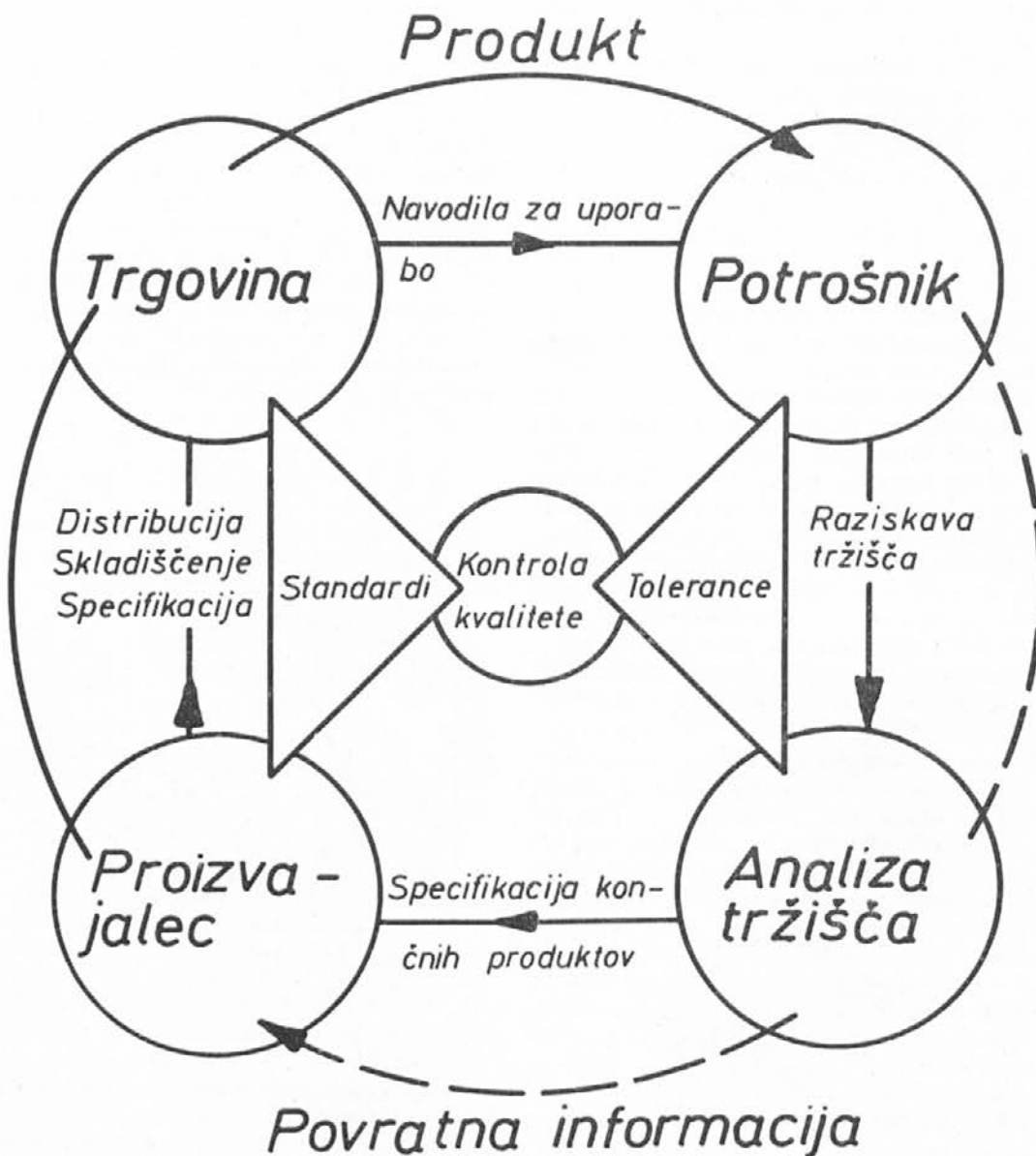
rektno, o potrebah, pritožbah, zadovoljstvu in predlogih naročnikov. Urejena organizacija prodajne službe mora vse te podatke posredovati ustrezni službi potrošnika, t. j. kvalitetni kontroli. Tako se za posamezna naročila izoblikujejo predpisi za kvalitetno stopnjo lastnosti oziroma tehnični pogoji za neki izdelek.

Ko je merilo za presojo kvalitetne ravni dano in torej vemo, kaj hočemo, moramo ugotoviti tudi, kaj zmoremo. Z zasledovanjem proizvodnje in zapisovanjem podatkov pridemo do primerjave in usklajevanja zahtev in možnosti. Pri tem je ustaljen tehnološkega procesa možno le preko dobrih tehnoloških in kontrolnih predpisov. Seveda predpisi brez zagotovila, da se bodo res izvajali, so mrtvo in nepotrebno delo. Hitrejši so tehnološki postopki, toliko ostrejši morajo biti predpisi in natančnejša kontrola.

Realna ocena svojih možnosti brez precejšnje zmožnosti naprav in ljudi, je osnova za ocenitev dejanske kvalitetne ravni. Spuščanje v avanture posebno pri sprejemanju novih, doslej nezanih naročil, nima pomena in nima tudi ničesar skupnega s tehnično smelostjo, ki je sicer gonilo napredka v industriji.

Kvalitetna kontrola zagotavlja kvaliteto

Klasična kontrola ima predvsem razsodstveno funkcijo ob koncu proizvodnega poteka in varuje, da slabi izdelki ne bi šli iz

Slika 3

podjetja. V prvi fazi je bila izvedena na preskok, brez sistema, kar ni moglo zagotoviti kvalitete in je imela za posledico reklamacije. Tudi 100% kontrola, ki je med drugim najdražji način bodisi v kritičnih točkah bodisi na koncu procesa, ne da zanesljivih podatkov.

Uvedba vzročne kontrole na osnovi matematično statističnih metod z istočasno uredjenimi povratnimi informacijami je danes osnova za moderno kontrolo. Dejstvo, da se pri tem pregleda le vzorec, ki je točno vnaprej določen in vzeti po slučajnostnem principu, močno poceni kontrolo pri isti zanesljivosti. Vzorčna kontrola je v posameznih fazah proizvodnje naredila iz kontrole sredstvo, da se zagotovi kvaliteta. Pri tem ne ločuje več samo dobro od slabega, ampak preventivno posega v tehnološki proces in s pravočasno informacijo prepreči defekte že v prvih fazah proizvodnje. S tem se organsko vrašča v tehnološki proces in neposredno vpliva na znižanje cene. Z uporabo dodatnih metod matematične statistike in elektronskih računalnikov je možno nastavljanje naprav, urejanje postopkov in seveda zmanjšanje defektov na ekonomski minimum.

Prav posebej je potrebna kvalitetna kontrola pri uvajanju novih proizvodov oziroma postopkov, pa četudi imajo podobnosti s prejšnjimi, že znanimi. Praksa nas uči iz dneva v dan, da prav ta sličnost pomeni skrito past in privede do neuspeha. Programirano pristopanje k novim nalogam z naprej predvidenimi dopolnjenimi ali novimi kontrolnimi točkami lahko da že med proizvodnim procesom oceno za uspešnost dela. Zapisovanje in analiza podatkov ima za dani primer, še bolj pa za naprej, neprecenljivo vrednost.

Z uvedbo matematično statističnih metod kontrole je možno doseči:

- matematično pogoje in poenotene pogoje pri posameznih naročilih,

- minimalni obseg meritev in preiskav,
- varstvo pred sprejemanjem neustreznih surovin in polizdelkov ter defektnih sestavnih delov, t. j. uspešna vhodna kontrola,

- možno grafično zasledovanje in kontrola proizvodnje brez nepreglednih kontrolnih knjig,

- zagotavljanje enakomernosti kvalitete in ugotavljanje kvalitetne ravni.

- stalno boljšanje kvalitete s hitrim spoznavanjem in sistematičnim odpravljanjem motenj in vzrokov zanje,

- pravočasno zaznavanje defektov in s tem zmanjšanje stroškov (material, čas, popravila),

- pri vzorčni kontroli zmanjšanje števila ljudi v primerjavi s 100% kontrolo,

- kvalitetne primerjave dveh ali več tehnoloških postopkov,

- pri planiranih raziskavah pomeni zmanjšanje števila potrebnih poskusov na minimum velik prihranek stroška,

- možnost objektivne osnove za postavitev norm, ki poleg količine vsebujejo tudi kvaliteto.

Uporabnost pa ima tudi svoje omejitve:

- Uporabiti jih je možno le tam, kjer poteka proces pod znanimi pogoji, za kate-re je možno ugotoviti meje nihanja. Širina nihanja pri tem ni važna.

- Korist prinesejo le, če se narejeni zapiski tudi izvedotijo oziroma uporabijo.

- Vzorčna kontrola, kjer vzorci niso vzeti po slučajnostnem principu, temveč so namerno »nabrani«, ne sledi statistični zakonitosti in nima pomena.

- Statistična kontrola dela na bazi vzorcev na preskok. Zato so možne tudi napake in je s tem treba računati.

- Pred uvedbo je treba metode poznati in spoznati pravilno območje njihove uporabnosti. Zato je potrebno določeno priučevanje ljudi, ki bodo imeli s tem opravka.

- Potrebno je strokovno in smiselno tolmačenje rezultatov, ker je z matematičnega stališča včasih možnih več rešitev.

Smotrna vključitev laboratorijskih rezultatov za preverjanje in izboljšanje kvalitetnega nivoja je možna le, če istočasno upoštevamo:

- spremembe v surovinah in tehnološkem postopku,

- informacije iz kontrole v obratih ter

- pripombe in reklamacije naročnikov.

Primerjava gornjih kazavcev nam da celotno sliko kvalitete. Samo laboratorijski rezultati preizkušanja npr. nam ne morejo dati verne slike. Konkretne pripombe naročnikov nam pa lahko mnogo pomagajo. Delovati moramo sicer v smeri, da bo pritožb čim manj, saj niso priljubljene ne na eni, ne na drugi strani. Vendar je zelo nevarno, če so naročniki popolnoma prenehali s pripombami in pritožbami. V vsakem primeru je treba ugotoviti, zakaj tako, ker takemu molku ni vedno vzrok popolno zadovoljstvo, temveč je lahko tudi nezadovoljstvo, ali pa iz kakršnega koli vzroka ne mislijo več z nami sodelovati. Zato mora biti organizacijsko zagotovljeno, da informacije, bodisi slabe, bodisi dobre, ne usahnejo.

Osvajanje novih proizvodov in raziskave

Osvajanje novih proizvodov ali odstranjevanje problemov, ki onemogočajo ali resno motijo proizvodnjo, mora biti povezano s planiranimi raziskavami. Brez uporabe matematično statističnih metod in natančnega zasledovanja podatkov in brez predhodnega pregleda zunanje dokumentacije in uporabe dosedanjih lastnih izkušenj pri postavljanju programa za raziskave, nam le-te ne bodo prinesle zaželenega uspeha. To je, kot bi vozili avto z zategnjeno zavoro. Tudi forsiranje oziroma hlastanje v eni fazi dela, da bi prišli prej do rezultata, v večini primerov ne privede hitreje do končnega cilja. Vsoto teh faz proizvodnje da šele končni proizvod. Zato je **realno programiranje** raziskav z zagotovitvijo, da **med izvajanjem ne bo nobenih sprememb** v programu in **končna analiza rezultatov** pogoj za uspeh. Pri nas smo na tem področju zaostali bolj, kot si lahko predstavljamo. Velik del osvajanj novih proizvodov in sprememb v tehnološkem procesu gre mimo raziskovalnega oddelka in je v izvedbi obrata samega. Raziskovalni oddelki pri nas nima niti ljudi niti materialnih možnosti, da bi vse to vodil. V bistvu ne gre sedaj za to, kdo stvar vodi, temveč kako je pripravljena in opravljena. Tu je pri nas anarhija in še vedno praktično v vseh obratih prevladuje mnenje, češ poskusimo, nekako bo že. Ti poskusi niso registrirani niti v večini primerov ne vemo za podatke in rezultate. Vemo pa, da je v celoti to izredno drago, ni

pa nikjer zapisano in se skriva v ostalih stroških obratov. To je organizacijska hiba, ki je povezana s tem, da posamezniki ne poznajo osnov sodobnega pristopa k raziskavam. Delno je to pa tudi zelo kratkovidna ljubosumnost, ki podjetju v vsakem primeru škoduje, posamezniku pa tudi ne koristi, ker se iz tehnično dvoumnih rezultatov ne da kaj pridati naučiti. Vsaj posvet z nekom, ki je take stvari že planiral, in registracija podatkov bi že bistveno spremenila učinkovitost raziskav, ne da bi pri tem bile prikrajšane zasluge ali užaljen ponos.

Poročila o stanju kvalitete

Stalne informacije o stanju kvalitete v obliki jasnih poročil so prav tako nujne kot različna gospodarska poročila s svojimi kazavci. Poročila o izmečku in reklamacijah sta ena od različnih takih poročil. Ocene v takih poročilih so lahko različne, kar zavis:

- od cilja ocenjevanja, npr. ugotavljanje stanja, primerjava različnih obdobj, zasledovanje sprememb,

- od tega, za koga je ocena, npr. za vodstvo podjetja, obrat, kvalitetno službo, za komercialo, za kupce,

- od vrste proizvoda in primerjalne osnove, to je tehnični pogoji, posebni predpisi, splošni standardi.

Z organizacijo poslovanja mora biti določeno:

- kakšna poročila in kdaj jih je treba sestavljati,

- v kakšni obliki naj bodo,

- kdo jih mora sestaviti in

- kdo jih dobi, da bi ukrepal.

Kratka, jasna poročila s čim več grafičnega prikazovanja ter ukrepanje po naprej določenih zadolžitvah prinesejo uspeh. Brez reagiranja so taka poročila le mrtev papir brez vrednosti. Takih poročil imamo najbrž v železarni še sedaj preveč.

Skrb za kvaliteto

Kvaliteta je danes osnovna gospodarska zahteva in je ni mogoče ločiti od proizvodnje in ekonomike podjetja. Celovitost nerazdružljivih delov:

- raziskave,

- proizvodnja,

- kontrola,

- stroški,

mora ostati nedotaknjena. Večkrat je potreben kompromis med **kvaliteto, ceno in uporabnostjo**. Zato je treba kvaliteto optimirati. Tako optimalna kvaliteta, ki ni **niti dobra niti slaba** temveč **prava**, je ključ k stalnemu in zdravemu razvoju podjetja. Pri sedanjem pomanjkanju naročil je potrebna bolj kot kadarkoli prej. Sledila pa bo iz uporabe **moderne tehnologije** in ob zadostni **tehnološki disciplini** kot posledica sodobnih **raziskav** in ob pomoči **smotrne sodobne kontrole**. Taka kontrola ne predstavlja samo povezave vseh faz proizvodnje, temveč tudi povezavo interesov proizvajalca in potrošnika. Zato mora biti to upravičeno — integralna kontrola.

Univerzalne sheme za organizacijo, ki naj zagotovi kvaliteto, ni. Skrb za kvaliteto se tiče prav vsakega, ne more se prepustiti iniciativi posameznika, določene grupe ali službe. Strokovni in jasni predpisi za tehnologijo in kontrolo so osnova za oceno.

Pri tem je za oceno možnih defektov zelo važna pravilno postavljena količinska proizvodnja. Kvalitetno usmerjanje miselnosti vseh članov kolektiva in obveznosti za kvalitetno delo dajejo pri tem kolektivu spoznanje, da more vsak posameznik prispevati k obdržanju in povišanju kvalitete ravni. Tudi 100% kontrola ne more popolnoma zagotoviti kvalitete. Prav tako ni mogoče vsakemu postaviti kontrolorja za nadzor njegovega dela. Uspeli bomo le, če bo vsak sodelavec na osnovi primerne programa na svojem delovnem mestu zavestno kvalitetno delal iz prepričanja, da je to nujno in da brez tega ni kruha. Taka zavest soodgovornosti in dolžnosti daje ljudem tudi več zadovoljstva pri delu, kar tudi na splošno ugodno vpliva na produktivnost dela. To možnost smo doslej prav gotovo premalo izrabili za izboljšanje kvalitete, čeprav nas naš sistem samoupravljanja prav peha v to. Kvalitetna miselnost, ki je vcepljena v mladosti, na začetku dela, ostane vse življenje. Vsi poznamo starejše sodelavce, ki so delali že med obema vojnama in so danes v večini že v pokoj, ne kot delavce, ki so presegli normo za ne vem koliko, temveč predvsem po zanesljivosti in odgovornosti pri izvajanju kvalitetnih zahtev. Dolgoletno delo v okoliščinah, kjer so kvaliteto zahtevali, čeprav po drugačnih merilih kot danes, jim je vtisnilo svoj pečat.

Poudariti hočem še nekaj. Materialna stimulacija za kvalitetno delo je v vseh naših pravilnikih premalo poudarjena, začeni od vodstva obrata do sodelavcev na ostalih delovnih mestih. Pri tem ne gre samo za trenutni izmeček, temveč predvsem za pospeševanje zanesljivosti in zagotovilo določene kvalitete. Tega faktorja za pospeševanje kvalitete od raziskav do končnega proizvoda ne bi smeli zanemariti.

Zagotovitev kvalitete

Kvalitete ni možno doseči čez noč in ne z dekretom ali odredbo. Vložiti je treba veliko sistematičnega dela in znanja ob tehnološki disciplini, uporabljajoč sodobne naprave. Treba je ustvariti pogoje, iz katerih bo zrasla. Naj še enkrat strnem nekatere od njih:

— Vodstvo podjetja in samoupravni organi morajo uvideti, da je kvaliteta nerazdružljiv del našega poslovanja. Zato morajo dati njenemu razvoju konkretno, ne samo deklarativno podporo.

— Komercialna služba (prodaja, raziskava tržišča, nabava) mora natančno specificirati naročila, hitro in pravilno prenašati informacije s tržišča, hitro reagirati na spremembe, pri ponudbah upoštevati realne tehnične možnosti podjetja in nabavljati uporabne surovine. S pravilno oceno tržišča in dobro obveščenostjo je možno zohiti sortiment in povečati serije.

— V proizvodnji je treba pri fizičnem in umskem delu kvalitetno miselnost prav tako negovati kot produktivnost, zmanjšano porabo materiala in podobno. Osnova za vsako delo bo realna ocena možnosti, jasni in strokovni tehnološki in kontrolni predpisi ter ukrepi, da se bodo predpisi izvajali. Stalno urejanje teh predpisov, zasledovanje in spremljanje izvajanja ter analiza rezultatov so prvi pogoj za uspeh.

— Urejena kontrola kot sredstvo (ne glede na način organizacije) mora v vseh fa-

zah sodelovati pri preverjanju kvalitete, zbiranju podatkov, primerjavi nivojev, pri analizah in oceni možnosti za višji kvaliteten nivo. Pri tem ni važno, v čigavi kompetenci je v posameznih fazah proizvodnje, važno je, da deluje po istem principu in obsega vse, od surovin do končnega proizvoda. Takega enotnega in vse zajemajočega koncepta kontrole v večini primerov še nimamo, so le mozaiki, iz katerih je potrebno sestaviti organsko celoto v obliki integralne kontrole.

— Osnova za kontrolo naj bodo matematično statistične metode (vzorčna kontrola, kontrolne karte, raziskave vzrokov). Za ugotavljanje defektov pa je treba čim bolj uvesti avtomatične načine brez porušitve, kjerkoli je to možno. Pri obeh smo šele na začetku in imamo še ogromne možnosti za izboljšanje kvalitete in znižanje stroškov.

— Vsak nov proizvod je treba osvajati po programu raziskav, ki mora biti naprej določen in do kraja izveden. Vsako izven-

programsko raziskovalno delo je treba prepovedati, ker ni učinkovito in je predrago.

— V naše pravilnike je treba vnesti več stimulativnih elementov za kvalitetno delo na vseh nivojih sodelavcev.

Zavedam se, da vseh teh pogojev naenkrat ni mogoče izpolniti. Tam, kjer so stvari že zastavljene (npr. tehnološki in kontrolni predpisi), je treba nadaljevati. Za začetek novih ukrepov pa bo treba postaviti prednostne stopnje po fazah in proizvodih. Ne pričakujmo epohalnih odkritij kot ključ za napredek in prihranke. Z nizanem majhnih ukrepov pridemo prej do cilja — tega mnenja so namreč tudi v svetu. Stalno, organizirano delo, brez ali s čim manj slučajnosti nas mora privedi k uspehu. Pri tem ne morem pozabiti napotila direktorja znane plemenite železarne v sosadni deželi, ko nas je pred leti obiskal:

»Kvaliteto je treba stalno gojiti, če jo hočemo obdržati.«

Obisk v Ždaru, ravenska kultura in reformirano novo leto

Pravzaprav bi v nekaj stavkih lahko povedali suha dejstva, problemov pa v debeli knjigi ne bi mogli dovolj natančno opisati.

Lani smo se pobratili s Čehi, pričelo je z obločno progo. Bratovščino smo tudi primerno počastili in zalili. Ravne na Koroškem so dobile brata (ali sestro) Zdas na Sazavi. Odličnega razpoloženja čeških gostov ne bomo kmalu pozabili, svojega tudi ne. Potem je na jesen samoiniciativno odšel naš oktet na Češko, uspel in se vrnil z najlepšimi spomini na publiko in na plzensko pivo. Odhajali so še športniki, železarski strokovnjaki in navsezadnje še kulturna misija — koroški oktet s spremstvom.

Štirinajst nas je bilo. Jesenska megla je sicer pritiskala, ko smo krenili po serpentinah preko Volsperga, malo pred Dunajem nas je opral krepak naliv, gluha noč pa nas je dočakala v Ždaru, čeprav je bilo šele okoli šeste zvečer. Z vsemi počitki vred smo v 12 urah pristali pred železarskim kasinom. Ni trajalo 15 minut, ko so organizatorji bili že na mestu. Odkrito rečeno, imaš 12 ur vozarjenja skozi jesensko deževno pokrajino dovolj, da bi se zleknil, toda usoda in organizacija je bila drugačna. Nedelja je bila in kmalu smo se znašli po večerji v klubu, kjer je bil ples in dobra volja, tako da je utrujenost brž minila menda vsem, razen poročevalcu. Treba je bilo misliti na spanje, saj smo si kar predstavljali, da bo program zgoščen. Tako je tudi bilo. Ob 8. uri zjutraj v ponedeljek, ampak točno, nas je že čakal g. Stratil, eden izmed profesionalnih kulturnih delavcev v ždarskem klubu.

Potem pa se je začelo, naštejmo v telegramskem stilu: zajtrk, sprejem pri županu, ogled devetletke, kosilo, popoldne pa odhod na grad Pernštejn. Vreme nam je zares ustreglo in lagodna vožnja po vijugasti cesti med pravljico obsejanimi griči kakih 60 km od Ždara je bila pravi užitek. Grad Pernštejn je mojstrovina srednjega veka. Grad je zelo dobro ohranjen in spe-

cifično grajen za obrambo. Slikarija in stilno pohištvo brez kiča te naravnost prevzame, poleg tega pa še vodič — strokovnjak, čeprav je govoril češko, smo se kar dobro razumeli. Bila je trda tema, ko smo zopet pognali avtomobile po serpentinah proti Bistrici. Tam naj bi bil naš prvi koncert. Bistrica je nekoliko manjša od Ždara (14.000 prebivalcev) in šteje okoli 4600 prebivalcev. Mesto ima veliko kmetijsko srednjo šolo, ekonomsko šolo in vrsto internatov, tako da je tam koncentrirana srednješolska mladina. Po ogledu kmetijske šole so pevci zapeli nekaj pesmi zbrani šolski mladini v avli šole.

Po večerji pa je oktet nastopil v dvorani kulturnega doma. Ta nastop si bomo zapomnili za vedno. Dvorana je bila praktično polna, spredaj pa so sedeli pevci mešane zbor Bistrica, katerega vodi g. Koica. Njega smo imeli priložnost spoznati tudi na Ravnah, ko nam je plesni oktet vrnil obisk. Naši fantje so čudovito lepo zapeli, potem pa nam je bistriški zbor zapel v pozdrav nekaj njihovih pesmi. Tako toplo vzdušje, kot je vladalo ta čas in po koncertu vse do polnoči in čez, je težko opisati. Morate ga doživeti. Tako vzdušje je menda mogoče le med bratskimi narodi, med slovenskimi pa sploh. Kakor je potovanje ves teden naporno, smo v tem trenutku pozabili na vse in se veselili, da smo med njimi, med Čehi, saj so odpadli vsi trdi ovrtniki in vse spolirane besede. Kar smo rekli, smo rekli pristno, iz srca.

Vodja pota je bil zopet tisti kot vsak večer, ki je priganjal domov, čeprav bi sam najrajši ostal kar do zore.

Drugi dan dopoldanski obisk v ždarski tovarni; bil je zanimiv, pač za železarje. Tovarna je tovarna, druga drugi podobna, česar pa nismo navajeni pri nas, smo videli tam. V livarni je tako vzoren red, da se ti ne zdi nič livarni podobno, bolj neki strojni obdelovalnici, podobno v topilnici, in pa nenormalno nizek izmeček v livarni

— vsega 1,9 %. Hoteli ali ne, morali smo verjeti. Kako to dosejajo, pa nam niso znali prav razložiti, če bi mi prišli vsaj na dvojno višino, na 4 %, bi bili presrečni — najbrž pa se da!

Po kosilu smo se napotili v Velike Meze-riči, okoli 40 km od Zdara. Tja smo prišli v mraku in imeli smo dovolj časa, da si ogledamo, kar nas je zanimalo. Tu nam niso kazali šol ali tovarn, temveč samo kulturne domove. Pravzaprav imajo dva, to sta dve adaptaciji, ki pa sta tako urejeni, da smo ostali brez besed. Klubski prostori so naravnost mikavni, oder in odrska tehnika, kot razsvetljava, ozvočenje, je zares popolno, kot si ga more želeči človek. Sam kraj pa ni za ene Ravne. Zvečer je oktet koncertiral, publike je bilo manj, kaže, da jim je pri organizaciji nekaj odpovedalo, bila pa je skoro sama mladina. Po malem pa so se nabrali, tako da je bil večer kar najbolj prijeten in zopet je bila polnoč mimo, ko smo se vrnili v Zdar.

Prišla je sredo, zadnji dan našega bivanja na Češkem.

Po zajtrku smo si ogledali muzej knjige, ki je okoli 12 km iz Zdara. Ta muzej je posebnost, ki nima tekmeca v Evropi. Muzej je v nekem bivšem samostanu iz leta 1252, ki je bil last cistercijancev. Par interesantnih podatkov: najstarejša knjiga je iz leta 1348. Skupno šteje zbirka ca. 90.000 knjig. Med njimi so priklenjene znamenite knjige, ki jih je kar 130. Nekoč je bila knjiga namreč veliko bogastvo in si je nisi mogel kar tako kupiti ali izposoditi. Lahko si jo določen čas prebiral v knjižnici stoje, saj je bila priklenjena z verigo. Zanimiv je sistem zavarovanja knjig pred dolgoprstneži. Če približaš roko knjigi, zazvoni alarmni zvonec, če jo pa vseeno primeš, te fotografira skrita kamera in obenem se avtomatično zaklenejo izhodna vrata. Razen knjig je tam seveda mogoče videti vrsto zanimivosti od srednjeveških tiskarn in tiskarskih strojev, ki še danes tiskajo spominke obiskovalcem, pa do čudežne samostanske pijače, ki ima še večji sloves kot naša »hermelika«. V samostanski kapeli so fantje zapeli »Poglejte, kako umira pravični«. Tu sem občutil, da je kultura večna, da je vredna dela in naporov in da je pomilovanja vreden tisti, ki je ne zna ljubiti in spoštovati.

Pot nas je vodila dalje v tovarno ribiškega pribora. Ribiči smo seveda prišli na račun, ker so nam podarili ribiške palice na pot. Nisem vedel, da je od cele ekipe kar polovica ribičev. Ogledali smo si še tovarno barvastega stekla. Tu je paše za oči! Izdelki namreč potujejo po vsem svetu in na najbolj eminentne kraljeve in cesarske dvorce. No, za spomin pa smo dobili vsak po eno stekleno fajfo.

Na kosilo nas je povabil predsednik okraja Ždar g. Josef Vprač. Pri kosilu ni mogel prisostvovati, pač pa smo ga spoznali poslednji večer v Zdaru.

V Zdaru so si vzeli čas, da so mi podrobno razkazali organizacijo, poslovanje in uspehe kulturne dejavnosti. Med tem časom pa je oktet še dal koncert za srednješolsko mladino Zdara in posnel dve pesmi za lokalno radijsko postajo.

O tem se izplača nekaj več spregovoriti. Kulturna dejavnost je na oskrbi občine in gospodarskih organizacij ter ustanov v občini. V ždarski tovarni, ki je tudi največ-

je podjetje od vse industrije tamkaj, je za kulturno delo zadolžen inž. Odebnel, ki je obenem šef laboratorijev, torej OTK. Tega pa smo spoznali na Ravnah že lansko leto. Kulturna dejavnost pa ni prepuščena sama sebi, zanjo skrbe trije profesionalci. Ždarska kulturno prosvetna organizacija, ki jo imenujejo klub, je močna, saj ima okoli 20 sekcij in ca. 1000 aktivnih članov. Direktor kluba je g. Erhan, organizacijski sekretar g. Stratil in tajnica g. Černa. Klub ima svoj upravni odbor, ki šteje 21 članov. Na občini pa je za kulturno dejavnost cele občine odgovoren inšpektor za kulturo g. Rouš.

Najbolj interesantno je, kako zajame klub najširše množice. Trije profesionalci, ki imajo za to delo posebno šolo in so plačani kot uradniki profesionalci, imajo prefinjen posluh za želje in dogajanja med publiko. Poleg klasičnih sekcij kot pri nas: pevska, igralska, folklorna, šah itd., so v svojo organizacijo vzeli še vrsto drugih dejavnosti, kot plesna šola, kuharski, šivilski, strojepisni tečaj, poučevanje tujih jezikov — esperanto — take, ki prinesejo denar. Na leto kandidat plača ca. 10.000 S din in po končanem tečaju lahko polaga državno priznani izpit. Te dejavnosti, ki so popolnoma strokovne in jih vodijo strokovnjaki honorarci, prinesejo toliko, da lahko krijejo deficitne sekcije, kot pevska, igralska, lutkovno itd. Imajo pa tudi vrsto drugih bolj neobičajnih sekcij, npr. hortikultura, gobarski krožek, filmski, foto — vseh niti ne vem. Če se izkaže, da neka sekcija ni več privlačna, se opusti in išče drugo področje zanimanja publike.

Skratka, organizacija je prožna in drži trden kontakt z ljudmi, zato jih tudi aktivno veže.

Vprašali smo jih, kako je z denarjem. Rekli so nam: $\frac{1}{4}$ da občina iz skladov, ki se nabirajo od gospodarskih in podobnih organizacij za kulturno dejavnost. To bi po našem zneslo ca. 12 milijonov S din na leto. Ostale $\frac{3}{4}$ pa klub zasluži z dejavnostjo nekaterih pridobitnih sekcij, tako da letni proračun znaša nekaj nad 40 milijonov S din. Uslužbenci so plačani iz dotacij občine, ostalo krijejo dohodki sekcij, za večje investicije pa se sredstva stekajo iz izven-

občinskih, torej državnih fondov. Ravno kar imajo v načrtu gradnjo novega kulturnega doma, ki naj bi veljal 20 milijonov kron, to je 1,7 milijarde S din.

Ko sem odhajal iz klubske pisarne in se spomnil na našo kulturno revščino, sem si želel, da nas Čehi ne bi nikoli obiskali, ker jim nimamo ničesar pokazati. Toda bilo je prepozno, so že bili najavljeni.

Prišel je poslednji večer, ko smo imeli oficialni nastop v Zdaru. Dvorana je bila nabito polna, prisotni so bili vsi funkcionarji občine z županom Kubešem in predsednikom okraja in vsi predstavniki kulturnega življenja, šol in tovarn, skratka, taka zasedba, kot je na Ravnah ne spravimo skupaj, pa če bi prišel sam Maršal na Ravne. Po obojestranskih pozdravnih govorih so Ravenčani tako zapeli, da so silile solze v oči. Oče naš hlapca Jerneja, pa Ecce homo in vrsta drugih je prevzela občinstvo do poslednjega. Zares bogato so bili pevci poplačani s tako kulturno publiko.

Prišel je poslovilni večer, ki je bil le nekaj deset minut v trdih ovratnikih, potem pa smo postali ena družina. Tako prijetnega večera ne pomnimo. Ostali so tam vsi funkcionarji, od predsednika okraja do uradnikov v klubu in njihove familije. Ko smo odhajali, je jutranja zora silila skozi meglo. To ni bilo slovo kulturne ekipe od Zdara, to je bilo slovo najboljših prijateljev, bilo je nepozabno: Rekli smo si: »Na svidenje na Ravnah decembra 1967!«

Tak je kratek opis naše poti. Bolj važni pa so rezultati in zaključki. Domenili smo se, da 14. decembra 1967 pride ždarski zabavni ansambel na Ravne in je tudi prišel, čeprav smo jim imeli mnogo manj nuditi kot oni nam. Da bo aprila zamenjava likovnih razstav — mi tja, oni sem. Da bi se vršila izmenjava mladinskega pevskega zbora; njihov je namreč odličen, približno 40 mladincev, da bi se vršila počitniška zamenjava 14- do 18-letnih dijakov. Vse to so predlagali, rekli smo; »da, samo če bodo sredstva za to«.

Na poti domov sem imel čas za razmišljanje. Kaj lahko mi storimo, kako naj začnemo? Denar ni vse, je le majhen del, važen je človek, važen je interes in potreba po kulturnem življenju. Organizacija lah-

Sonce na domačiji

Stanko Kotnik, Na pragu (razstava fotokluba)

ko drži skupaj dela voljne ljudi. Če teh ni, ne pomaga denar in ne organizacija.

Ali je na Ravnah zares kriva pomanjkljiva organizacija ljudi, ki so bili amatersko zadolženi ali točneje obremenjeni za kulturno-prosvetno delo, ali je samo na njih krivda? Ali niso krivi vsi občani, da je to življenje v dremavici, ali niso za tako stagnacijo odgovorni tudi močni krajevni faktorji, ljudje, ki imajo kaj govoriti na Ravnah, kot pravimo? Otroci posnema očeta, uslužbenec se zgleduje po šefu, občani po vodilnih možeh, nikoli ni bilo drugače. Če aktivnega interesa ni, ga je treba vzbuditi, včasih je treba tudi povzdigniti glas, da čujejo tudi naglušni, tega pa na Ravnah že dolga leta nismo storili. Res, da se na Ravnah in v ravenski občini odvija kar živahna kulturna dejavnost, aktivna pa bolj na periferiji kot v centrih. Da je pasivizacija kriva civilizacija, avto in televizor, je laž! Interes je okrnul, zamrl, ker ga nihče ni skušal aktivirati. Skratka, prepuščeno je stihiji; če bo, bo, če ne bo, ga pa ni treba. Temu motivu primerno izgleda naš kulturni dom. Ta dom je bil kar primeren prva leta po vojni, ko ni bilo misliti na komfort. Višji standard pa terja tudi višji kulturni nivo in temu primerne prostore. Slišati je bilo ugovore, češ saj če ta dan ni zaseden, je vsak peti dan v letu. Toda njegov videz, posebno še operativni prostori za nastopajoče, garderobe, skladišča, prostor za oddih itd., vse to ali manjka ali pa je tako mizerno, da mora odbijati tudi največjega idealista. Človeka je groza, če pomisli, da bo žrtvoval ogromno svojega prostega časa v tesnih in mrzlih prostorih. Kako pa naj taka puščoba še zamika že itak zdolgočasnega obiskovalca kulturnih prireditev? Če k temu dodamo še to, da je od kopice intelektualcev na Ravnah in v bližnji okolici na prireditvah prisotnih le par, pa najsi bo prireditev še tako kvalitetna, uvožena, potem pa zares ni čudno, da je stanje klavrno. Kultura in vse, kar ima z njo zvezo, na Ravnah naganja nekakšen

strah in grozo v kosti. Prepričan sem, da bi strip-tease doživel fiasko, ako bi ga organiziralo kulturno društvo in v kulturnem domu ob jedači in pijači, tako pa je doživel uspeh, ker je bil v drugi režiji in v kavarni. Tudi udeležili so se tega spektakla ljudje, ki za kulturne prireditve nikakor ne najdejo časa, pa tudi taki, ki ne premorejo 2 N din. Sicer pa je že lokacija kulturnega doma taka, da se moraš prej z ženo skregati in iskati uteho v samotni kulturnega doma, drugače pa za karsibodi nikakor v tisto divjino.

Ali moremo tudi v našem društvu organizirati pridobitno dejavnost, ki bi krila deficit? Po današnjih uzancah ne. Torej smo nujno navezani na dotacije. Vsak dan se čuje godrnjanje, da fizikultura dobi mnogo več dotacij kot kultura. To je do neke mere upravičeno, saj je fizikultura dejavnost neprimerno bolj živa in zasluži aktivno podporo.

Jasno je danes, da kulturna dejavnost ne more životariti ob popolnoma amaterski zasedbi. Kot imamo plačanega dirigenta in honorarnega pevovodjo, kar garantira zelo kvalitetno delo godbe in okteta, tako bomo morali imeti plačanega režiserja, ki bo ne samo vodil, ampak tudi organiziral to zvrst dejavnosti. Pa tudi organizacijo kulturnega življenja mora vzeti v roke človek, ki se bavi samo s tem in od tega tudi živi. Le tako lahko pričakujemo aktiviranje, sam amaterizem od vrha do tal ne bo zmogel več.

Klasični amaterizem je prav gotovo preživel, nove oblike so ostale v besedah, tako da je še dela voljna mladina zastavila korak kamorkoli že, nekam pa mora. Tudi na Češkem so ansambli vseh vrst, toda vodja ansambla mora imeti glasbeno šolo,

Milan Dobovišek, dipl. inž.

Še en uspeh ravenske topilnice

Uvedba argona (žlahtnega plina) za prepihanje jeklovih talin

Več let se uporablja argon kot žlahten plin za zaščito pred oksidacijo pri varjenju metalov. Zadnje čase se argon uporablja vse česče za odplinjevanje jeklovih talin in pri žarilnih procesih. Da se argon za metalurške namene ni v večji meri uporabljal, je bil vzrok v tem, ker ga v tako čisti sestavi niso mogli pridobivati, in zato, ker ga ni bilo dovolj na razpolago. Na drugi strani pa ga niso znali dovolj efektno dozirati v jeklo pred litjem v kobile.

Danes, ko obstaja vakuumska metalurgija oziroma ko se metalne taline s posebnimi napravami degazirajo (odplinjajo) od škodljivih plinov H_2 , O_2 , N_2 itd., se je uporaba argona kot žlahtnega plina znatno povečala, pa tudi samo doziranje ne predstavlja več posebnih težav.

Če uporabljamo argon za prepihanje taline v ponovci tako, kot smo to pričeli praktičirati v ravenski topilnici, lahko pričakujemo, da bo posledica te uporabe izboljšana kvaliteta surovih ingotov oziroma pozneje kovane ali valjane robe, saj dosežemo s tem prepihanjem (izplaknjenjem) taline temperaturno izenačevanje po vsej globini in preseku taline. S tem si zagarančiramo med litjem manjši nadaljnji padec temperature kakor tudi boljše izločanje nemetalnih suspenzij (vključkov) ter znižanje škodljivih plinov. Opaža se tudi, da se po pravilni uporabi argona talina zaradi boljše tekočnosti lepše odliva celo pri nižji temperaturi kot ona, ki ni prepihana z argonom.

sicer ne more nastopiti. Vse skupine so vsaj delno vodene in programirane, pri nas pa niti ne vemo, koliko jih je, kaj še da bi jih usmerjali in kontrolirali. Tako ni samo na Ravnah, tako je v vsej Sloveniji in še dalje.

Ravne in vsa ravenska občina bo prav gotovo morala sama ugrizniti v to jabolko. Ni dvoma, da je še dobra volja in delovno vzdušje pri ljudeh, treba pa bo poživiti, nekaj investirati in znova začeti.

Ob tej priložnosti se moram zahvaliti poztvovalnim članom okteta in njihovega umetniškemu vodji tov. Leskovarju za trud, ki so ga vložili v delo in zares reprezentativno predstavili nivo pevske kulture v pobratimskem mestu Ždaru.

Ne smemo dopustiti, da bi to začeto sodelovanje zamrlo. Z nekoliko več interesa bomo prav gotovo dosegli, da bo program sodelovanja v letu 1968 realiziran, morda še razširjen, saj si tudi druge sekcije prizadevajo. Želimo, da tudi folklorna skupina nastopi tam. Morda bo tak način dela dal življenjski impulz kulturni dejavnosti.

Ko so nas Čehi v decembru obiskali, vsaj na Ravnah obisk njihovega nedeljskega nastopa v Domu železarjev zares ni bil zadosten. Takega vedenja Ravenčani že zaradi odnosa do gostov ne bi smeli pokazati. Kdor pa je bil navzoč, mu ni bilo žal, saj so ustvarili prav domače in prijetno vzdušje. Niso se zaman čule pripombe, da je bil odnos do gostov sicer korekten, pač pa oficialen.

Prav gotovo se je Črna mnogo bolje odrezala. Naj ne izzveni ta zapis samo kot kritika. Hvaliti se res ne moremo preveč s tem, kar imamo, lahko le kličemo k sodelovanju!

Inž. Mitja Šipek

Uporaba argona nam daje novo perspektivo za doseg čistejšega jekla oziroma jeklenih proizvodov.

Argon (Ar) je enoatomaren plin brez barve in vonja. Je popolnoma indiferenten in se z metali ne veže v nobene spojine.

Analiza takšnega kemično čistega argona, ki je uporaben za metalurgijo, je sledeča:

Argon »Ar«	ca.	99,9995 %
kisik »O ₂ «	≤	0,0001 %
dušik »N ₂ «	≤	0,0003 % do 0,0004 %
metan »CH ₄ «	≤	0,0001 %

Skupne nečistoče

O_2 , N_2 , CH_4 ca. 0,0005 % do 0,0006 %

Normalna teža plina Ar pri 0°C in 760 mm Hg = 1,784 kg/Nm³.

Kot tekočina specifična teža pri točki vretja (-185,88°C) je 1270,6 kg/m³.

kritična temperatura	117,6° C
kritičen pritisk	52,3 at.

Nekaj o plinih v jeklu

Plini vodik (H_2), dušik (N_2), kisik (O_2) in še drugi, znižujejo fizikalne in mehanske lastnosti jekel. Znano je, da more visok vodik povzročiti v odkovkih, posebno če so večjega preseka, nastanek kosmičev ali pa drobnih medkristalnih razpok. Visok dušik more povzročiti nagnjenosti k interkristalnim razpokam in staranju. Kisik pa, kot je znano, po-

vzroča preveč oksidnih vključkov, če je v prevelikih koncentracijah v jeklu.

Teh plinov se taline v tekočem stanju nazvamejo v večji ali manjši količini, kar zavisi od vlažnosti dodatkov za žindre kakor tudi vseh ostalih odlivnih materialov v livni jami (ponovce, žlebovi, lijaki, plošče, kape itd.) Končno dobimo pline tudi od gorilnih plamenov ter iz zraka, ki ima posebno v letnih časih visoko absolutno vlago.

Zaradi tega se je začela akcija za znižanje koncentracije plinov v jeklu na različne načine. Eden od najbolj učinkovitih načinov je splošno znana degazacija jekla s pomočjo degazacijske komore, kakršno gradimo v naši jeklarni in ki bo vsak čas že dala svoje prve poizkuse. Obstaja namreč več takih degazacijskih naprav, ki delajo na različne načine, vendar je naloga vseh ena in ista: iz tekočega jekla potegniti čim več škodljivih plinov, še preden se jeklo lije v kokile.

V primeru, katerega opisujem, pa ne gre za nobeno komplicirano napravo, ampak samo za vpihovanje plinastega argona po odliti šarži iz peči v ponovco, skozi poseben porozen čep, ki je vgrajen na dnu ponve, v samo talino.

Vpliv argona na odplinjevanje tekočega jekla

Efekt degazacije bazira na principu, da se skozi talino, ki je v ponovci, dvignejo mehurčki argona. Odvisno od razlike parcialnih pritiskov škodljivih plinov v jeklu in argonu prevzemajo škodljive pline in jih transportirajo na površino taline. Vedeti je treba, da je efekt različen in v glavnem odvisen od velikosti teh argonovih mehurčkov oziroma da je odplinjevanje tem ugodnejše, čim več je teh mehurčkov in čim manjši so, ker je njih površina skupno večja. Hitrost dviganja teh delčkov je proporcionalno odvisna pri stalni temperaturi od kvadrata radiusa mehurčka. Torej manjši mehurčki ostanejo dalj časa v talini. Poleg tega efekta »izplaknjevanja« obstaja še posebna reakcija, ki jo tvori kisik, ki je že v talini in se s kemično dezoksidacijo izloča kot CO pri reakciji $[C] + [O] \rightarrow (CO)$. Tak plin gre lahko ali skozi kapilare na površino, celo skozi steno ponovce, ali pa ga prevzamejo argonovi mehurčki ter ga enostavno odplaknejo na površino in celo povečajo hitrost dviganja teh mehurčkov.

Naslednji efekt je tako imenovana »flotacija«, saj se na teh mehurčkih argona nabirajo suspenzije (drobni delci) in tako povzročijo še dodatno čiščenje taline od večjih nemetalnih vključkov.

Uvajanje argona v jeklovo talino

Dovodi, po katerih se pošilja argon k ponovci, morajo biti metalni, ker ostali materiali lahko povzročijo onesnaženje argona predvsem s kisikom, ki difundira v argon iz onesnaženih cevi ali iz zraka, posebno če so cevi iz materiala, ki plinsko ne tesni dovolj. Od umetnih vlaken se je za cevi še najbolj obnesel »teflon«.

Način pošiljanja argona v ponovco kaže skica št. 1.

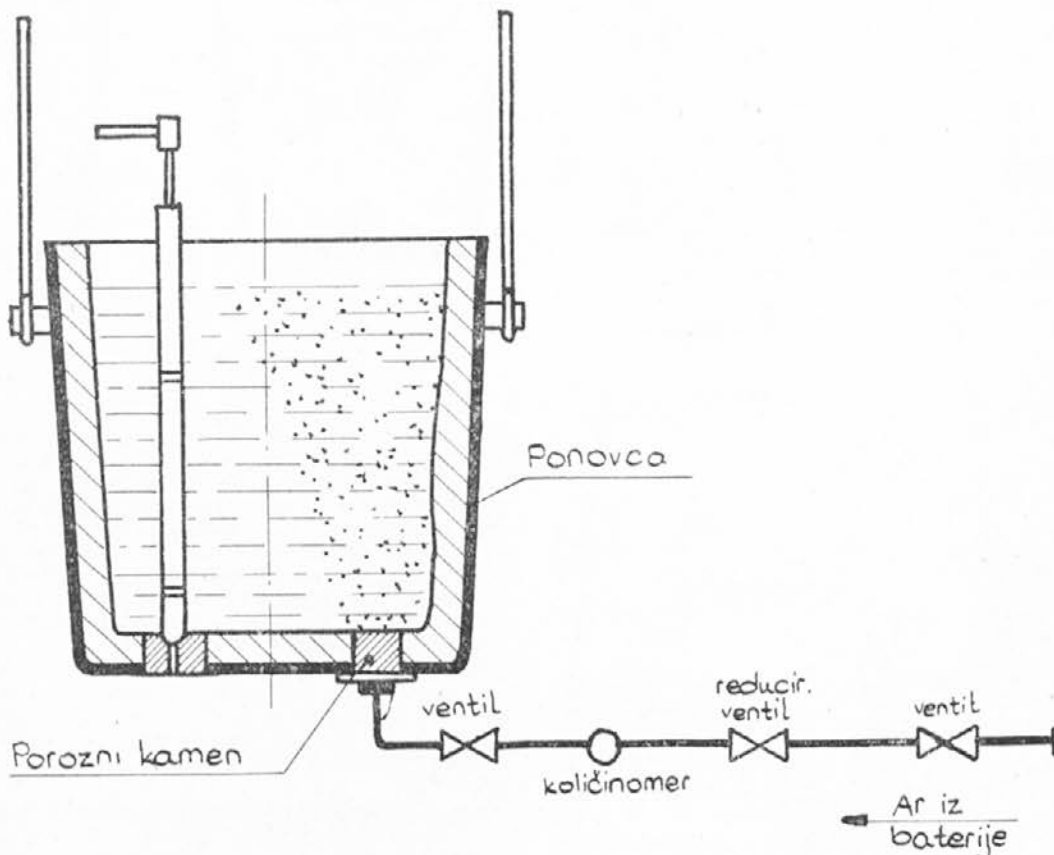
Argon se lahko pošilja iz baterije steklenic ali pa iz razplinjača, ki vplinja tekoči argon.

Važno je, da dovodna glavna cev ni pretanka, ker pride zaradi previsokih pritiskov do prevelikih izgub argona.

Dimenzije dovodnih cevi, njih dolžina ter potrebni pritiski argona za pihanje se dajo teoretično preračunati, kar pa ni namen tega članka, kajti članek naj samo osvetli bistvene momente pri uporabi argona v metalurgiji. Vse te količine se dajo s predhodnim računom prenesti na monogram, iz katerega se da sklepati na ustrezne dolžine cevi, pritisk na koncu cevi ter količino Ar v Nm³/minuto.

Primer, ki ga navaja literatura, je sledeč:

1. Ponovca naj bi dobila za prepihanje 10 Nm³ Ar/minuto. Pritisk pod ponovco (na koncu dovoda cevi) mora biti 5 atm. Dolžina cevi Ar od baterije do ponovce je 50 m. Obstajajo recimo 3 kolena na argonskem vodju in en zaporni ventil. Iz diagrama se da prebrati, da mora imeti argonski vod notranji premer 20 mm. Dalje, da bi bil argonski vod pri notranjem preseku 10 mm premerjen, saj bi z njim lahko pretočili le 4,6 Nm³/minuto.

Slika 1

V naslednji tabeli se vidi za posamezne ponovce potreben minimalni pritisk Ar pri vstopu v ponovco.

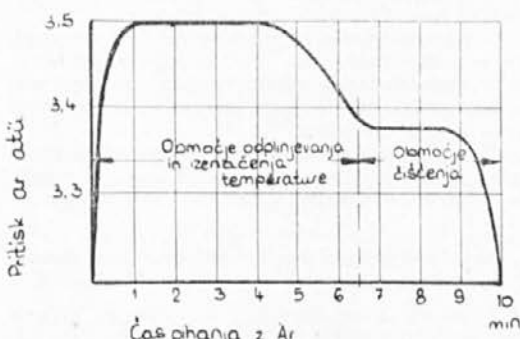
Velikost ponve (teža taline)	Pritisk ob vstopu v ponvo
t	atm
10	2,5
20	2,7
40	3,0
60	3,3
80	3,7
100	4,0

Pri dolžini cevi 20 Ø mm svetlega premera in pri dolžini Ar voda 40 metrov ter pri pritisku 6 atm v ponovci moramo imeti 8 atm pritiska na bateriji Ar. Če je takšna situacija, bomo v ponovco dobili 2,7 Nm³ Ar/minuto.

Pritisk argona v začetku pihanja se naj postopoma dvigne, ne pa takoj na maksimalno, kot ga zahteva pihanje. Če se prehitro odpre ventil, se nam bo zaradi hitrega primarnega pretoka na površini taline žilindra pretrgala, kar ima za posledico vračanje žilindrih delčkov nazaj v talino skozi sekundarno strujanje. Istočasno se v takem primeru talina zaradi odkrivanja na površini zelo močno hladi. Pravilno se piha tako, da se žilindra na površini samo rahlo dvigne, nikakor pa ne, da se pretrga ali celo močno škropi jeklo preko ponovce.

Način pihanja

Začetek mora biti postopen, v eni minuti od 0 do 3,5 atm, (primer), nato se nadaljnje 3—4 minute drži pritisk na 3,5 atm., nadalje pa po-

Slika 2

stopoma 1,5 minute znižuje na nekoliko nižji pritisk. Pri tem pritisku se zopet drži ca. 3 minute in nato postopoma zapre do 0 atm.

Iz diagrama št. 2, ki kaže primer pihanja 65-tonske taline, se vidi, da obstajata dve važni območji pihanja.

1. Območje izenačenja temperature celotne taline ter preprečitev nastopa hladnih svinj v ponvi. Istočasno je to območje odplinjevanja.

2. Območje čiščenja taline, kjer nastopa rahlo primarno in sekundarno strujanje Ar, kar je potrebno za odplaknjevanje nemetalnih suspenzij iz taline navzgor v žilindro.

Ta drugi del je ravno tako važen kot prvi in drug brez drugega ne smeta obstajati.

Uporaba ognjeodpornih kamnov (čepov) z visoko propustnostjo za pline

Omenjeno je bilo, da mora argon prihajati v talino v obliki malih mehurčkov in enakomerno. Takšno strujanje mehurčkov argona v talini je omogočeno s pomočjo porozne opeke, ki je vgrajena na dno ponovce kot neke vrste slepi izlizek. Seveda je lahko takih opek več. Skozi to opeko vstopa argon v talino. Argon torej vstopa skozi opeko in se dviga v obliki finih mehurčkov, ki si utirajo v talini pot navzgor in istočasno prevzemajo nase difuzijsko pridobljene škodljive pline ter jih nosijo na površino jeklove kopeli in puščajo na prsto. Torej za efektno odplinjevanje jekla mora imeti porozni šamotni kamen dve važni lastnosti (funkciji):

- a) argon pošiljati v talino v finih oblikah,
- b) imeti možnost prepuščanja zadostne količine argona v talino.

Navadno so takšni kamni narejeni iz taljenega mulita (70% Al₂O₃ + 30% SiO₂). Nekateri uporabljajo še vedno navadne šamotne čepce, ki imajo nekoliko višji Al₂O₃, niso pa toliko porozni. Vprašanje je, ali so močno porozni kamni bistveno boljše od onih navadnih in kateri so bolj nevarni za ev. prodore.

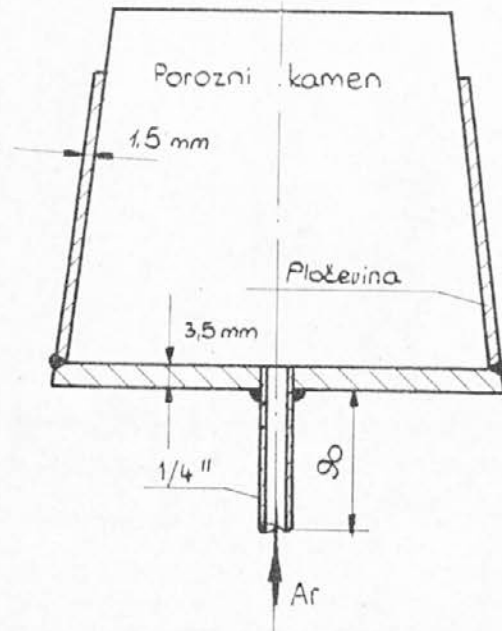
Druga važna stvar pri uporabi argona je, da livni drog ne sme biti pri močno aktivnih črnih žilindrah v višini žindre pri polni ponovci preveč tanek. Tu je potrebno odebeliti drog z debelejšo opeko, lokalno v višini žindre. Lahko se sicer zgodi, da med pihanjem argona močno aktivna žilindra, ki se stalno giblje, prežre livni drog in cela šarža izteče iz ponovce na tla.

Vzdržnost takih kamnov bi morala znašati ca. 15 pihanj, najbolje pa je, da se pri desetih

Šaržah vzdržnosti ponovce zamenja ter vstavi novi kamen, ki naj bi zopet zdržal vsaj 10 šarž.

Kako vgraditi porozni kamen v ponovco

Obstaja brez dvoma več načinov gradnje ponovce kakor tudi vgrajevanja argonskih kamnov. Najvažnejše je, da pri vgraditvi ne uporabljamo preveč mokre malte in sploh čim manj malte. Ker je kamen oplasčen, kot kaže skica 3, je potrebno tem bolj prilepiti porozni kamen ob školjko v ponovci.

Slika 3

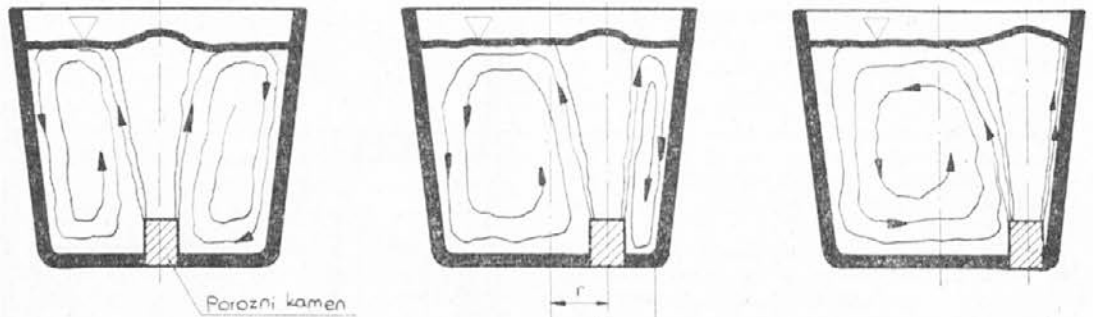
Druga važna stvar je, da mora kamen biti v notranji strani ponovce na istem nivoju (isti višini) kot ostala opeka ponovčnega dna. Če je namreč dno zidano tako, da mora biti kamen nekoliko pogrezan v dno, ne bomo dobili efekta pihanja, saj se v taki jami naredi svinja testastega železa, ki argona ne prepušča v talino.

Trenutno, ko delamo poizkuse, uporabljamo na Ravnah navadne šamotne malte. Pravilno pa bi bilo uporabljati ognjeodporni cement. Poizkusi so pokazali, da v primeru, ko je porozni kamen vgrajen pregloboko glede na ostalo površino dna, se poleg narejene svinje delno strjenega jekla nad zgornjo površino poroznega kamna argon porazgubi v notranjost ponovce ali tudi v samo oblogo ob plašču ponovce, tako da ni opaziti nobenega efekta preprihovanja. Na drugi strani pa vpliva tudi oplasčenje kamna samega. Če je ta oplasčen samo do višine dveh tretjin od spodaj navzgor, se argon razporedi v širše strujanje in ne povzroča na površini tako velikega razburkanja, kot če se oplasčenje kamna izvrši do konca njegove višine. Verjetno je oplasčenje do dveh tretjin višine ugodnejše, saj v tem primeru ne obstaja tolikšna nevarnost, da bi se v času pihanja pretrgala zgornja plast žlindre in ohlajevanje ter ev. sekundarna oksidacija taline v ponovci bi bila manjša. To pa je važno posebno pri onih kvalitetah, kjer želimo čim manj kisika v talini (npr. naš OCR 4 ex. special za kroglične ležaje).

Ker obstaja tudi možnost pihanja argona skozi čep zamašnega droga, tako da se uvaja argon zgoraj v zamašni drog skozi notranji železni drog, ki je v tem primeru votel, je interesantna primerjava s prej omenjenim načinom pihanja argona.

Prednosti v drugem primeru, ko pihamo (dovajamo) argon skozi zamašni drog, ni proti metodi pihanja argona skozi dno (porozni kamen). Slaba stran pihanja skozi zamašni drog je v tem, da se zamašni drog hitro troši in je zanj potrebna specialna aluminatna opeka precejšnjih dimenzij. Torej, tu so stroški visoki. Na drugi strani dobimo neenakomerno razporeditev argona v talini, tako da je uporabnost te metode v glavnem za manjše ponovce oz. manjše šarže.

Uporaba argona skozi porozni šamotni čep pa daje manjšo potrošnjo ognjestalne opeke

Slika 4

(kamna) ter ugodnejšo razporeditev argona v ponovci oz. talini. Slaba stran je, da se en kamen uporabi le za ca. 10–15 pihanj, medtem ko ponovca zdrži ravno še enkrat toliko šarž. Zato je potrebno kamen menjati, izbiti starega ter na novo vstaviti novega. Tu pa lahko pride do ev. okvar na dnu, kar ima lahko za posledico ev. prodor jekla skozi dno. Torej uporaba argona zahteva zelo previdno montažo poroznih čepov (kamnov).

Trdi se, da se, kot kaže skica št. 4, doseže najugodnejše tokove vstopa in dviganja argona v ponovci (talini) kakor tudi najboljši efekt takrat, ko je porozni kamen točno v sredini radiusa (R) kroga dna ponovce. Skica b — $r/R = 0,5$.

Ravno tako je zelo važno, da se porozni kamen vgradi na ono mesto, kjer ob izlivu taline iz peči ne more curek mehansko pokvariti kamna ali dna ob kamnu. To mesto se nahaja premaknjeno za kot 90° od izlivka.

V našem primeru 30-tonske ponovce tega nismo naredili, ker imamo ponovce že z dvema drogovoma izdelane, tako da je druga odprtina, točno na tistem mestu, kjer je curek jekla najmočnejši oz. najbolj nevaren. Da bi se to naredilo pravilno, je potrebno narediti še tretjo odprtino za porozni kamen.

Porozni kamen ima možnost sprejeti pretok argona v količini 200 do 400 l/t jekla, kar zadostuje za najnujnejše procese, to je izenačenje temperature taline, premešanje in izenačenje koncentracije leg. elementov posebno tam, kjer se jih legira v ponovco. Večja količina argona pa povzroča prekomerno turbulenco in pljuskanje taline preko ponovce. Za izločanje nemetalnih grobih suspenzij pa se količina vpihanega argona obvezno mora zmanjšati.

Prevelika količina argona ima za posledico poleg pretrganja zgornje plasti žlindre in hitrejšega ohlajevanja ter večje sekundarne oksidacije taline tudi sekundarno strujanje delcev žlindre nazaj v talino (notranjost taline), kar pa ima za posledico onesnaženje jekla z vključki žlindre. Če bi hoteli efektno odplinjevati talino s pomočjo samega argona, bi to dosegli tudi brez evakuacije (degazacijske komore), vendar bi v tem primeru morali montirati v dno več poroznih kamnov (na primer tri), tako bi lahko povečali količino dodanega argona celo do 1 m^3 Ar na tono jekla. S tem pa seveda dosežemo še bolj efektno in enakomernejše odplinjevanje ter premešavanje taline. Seveda je pihanje s tremi kamni ali celo skozi celotno porozno dno bolj nevarno kot pa skozi en kamen.

Poizkusi, ki so jih delali drugod, so pokazali sledeče izkušnje:

- Odplinjevanje poteka najefektnejše s pomočjo majhnih mehurčkov argona.
- Najefektnejše odplinjevanje je v ponovci, ne v peči, in sicer tik pred odlitjem taline.
- Najefektnejše odplinjevanje nastopa pri ohlajevanju taline, ker ga argon v ponovci celo kinetično pospešuje.
- Odstranjevanje vodika je zaradi toplotnih in gospodarskih razlogov najefektnejše na koncu dezoksidacije taline.

Rezultati pri poizkusih vpihovanja argona skozi porozni kamen so zanimivi

Poizkusi so se nanašali na pihanje argona in njegov vpliv na obnašanje vodika (H_2), kisika (O_2) in dušika (N_2) kakor tudi temperatura taline, njeno tekočnost pri vlišanju v ko-

kile ter v nekaterih primerih na čistočo taline (jekla).

Vsekakor pa je treba poudariti, da se z argonom ne da doseči zadovoljivih rezultatov glede na znižanje vodika. Znano je namreč, da če vodik ni v koncentracijah $< 3,0 \text{ ml}/100 \text{ gr.}$, ne vpliva bistveno na nenastajanje kosmičev. Pravilna toplotna odlaga odkovkov je kljub temu potrebna, le časi ohlajevanja se zmanjšujejo.

V Hattinguenu (Reinstahl) so ugotovili oz. potrdili (dr. Wahlster), da je treba paziti na ravnomočja med jeklom in žlindro. Ker vsebuje žlindra veliko več vodika kot jeklo, se seveda zahteva, da se med procesom izdelave jekla pazi na to, da so vsi dodatki čim bolj suhi. Obstaja nevarnost, da žlindra pri ev. premešavanju z jeklom celo poviša koncentracijo vodika med preprihovanjem. Nekoliko tu pomaga zniževanje temperature taline in s tem manjša topnost vodika v jeklu. Iz tega sledi, da bi bilo najefektnejše degaziranje s pomočjo argona takrat, ko talina nima žlindre. To pa ima na drugi strani za posledico večjo sekundarno oksidacijo taline kakor tudi prehitro padec temperature jekla.

Ko pa bomo uporabljali degazacijsko komoro, bomo delali z minimalnimi količinami žlindre ter talino preprihovali dodatno z argonom. Zato bodo začetne temperature jekla zelo visoke v ponovci ($1610\text{--}1630^\circ \text{C}$), ker zahteva izpust taline iz peči temperaturo ca. 1700°C .

V primeru preprihovanja samo z Ar skozi dno, kakor sedaj prakticiramo, so temperature v območju $1580\text{--}1600^\circ \text{C}$ v ponovci oz. $1630\text{--}1660^\circ \text{C}$ pri izpustu iz peči.

Vsebnost vodika

Že prej je omenjeno, da vodik škoduje jeklu posebno pri težkih kovaških blokih in posebno še pri onih kvalitetah, ki so najbolj občutljive na kosmičenje. Danes se na splošno trdi, da so vse kvalitete jekla v težkih odkovkih podvržene močnemu vplivu vodika, ki na eni strani povzroča klasične kosmiče, na drugi strani pa medkristalne razpoke (lažne kosmiče). Oboji so posledica močnih napetosti, katere povzroča vodik, ter krhkosti, katere povzročitelj je prav tako vodik. Odpravljanje takih napetosti in odstranjevanje prej omenjenih napak v odkovkih je možno le z znižanjem vodika v talini (ingotu) ali pa s pravilno dolgotrajno termično odlago odkovkov.

Poizkusi uporabe argona za preprihovanje taline so pokazali, da je možno vodik znižati na neko določeno koncentracijo. To zavisi od efektnosti preprihovanja taline in od začetne koncentracije vodika v sami talini. Večja kot je začetna koncentracija, večji je absolutni padec vodika. Vendar poudariti je potrebno, da je za zniževanje vodika potrebna precejšnja količina argona $0,2\text{--}1,0 \text{ Nm}^3 \text{ Ar}/\text{tono taline}$. Toliko argona pa je skozi en kamen težko spraviti v talino. V takem primeru so potrebni kar trije kamni ali pa daljši čas pihanja. Ta čas je omejen s temperaturo taline ter vzdržnostjo ponovčne opeke ter zamašnega droga.

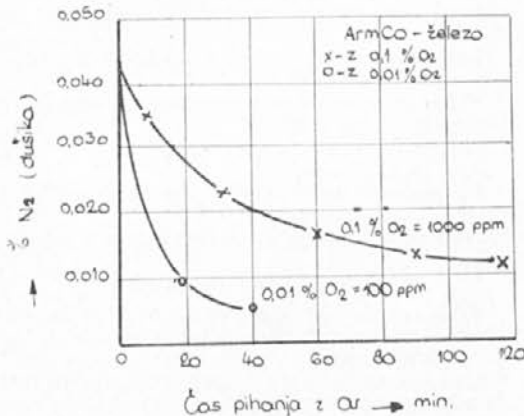
S tako močnim preprihovanjem so dosegli pri poizkusih (Witten, Hattingen) od 30 do 40% znižanja vodika.

Končno od argona ne moremo pričakovati, da bomo na znižanju vodika dosegli neke boljše oziroma ugodnejše pogoje za nadaljnjo predelavo oziroma termično odlago odkovkov. Lahko se nam zgodi, da pri nizkih vodikih v

talini vodik po pihanju celo naraste za 1 ml/100 gr. Višji vodiki v talini se bodo verjetno znižali do neke konstantne koncentracije, kar seveda zavisi tudi od ostalih pogojev.

Obnašanje kisika

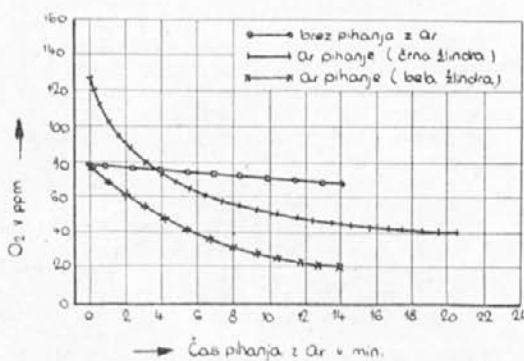
Znano je, da posebno nekatera jekla (jekla za kroglične ležaje, za kolenčaste osi itd.), morajo vsebovati minimalne koncentracije kisika, torej čim manj oksidnih vključkov. Vemo tudi, da koncentracija kisika v jeklu (talini) močno vpliva na znižanje dušika (sl. 5). Pri znižanju kisika na 100 utež. ppm sledi tudi hiter padec dušika. Pod to vrednostjo kisika poteka padec dušika zelo počasi.

Slika 5

Z uporabo Ar za prepihanje taline se topni kisik v talni zniža, tako da ga je manj tudi za nadaljnji nastanek eventualnih oksidov. Na ta način pa se lahko izboljša kvaliteta jekla in zniža izmeček. To prepihanje je mišljeno na samo talino v peči. Ponovca se namreč tako dolgo prepihavati ne da. Tudi količina argona bi morala biti previsoka. Vprašanje je, če je to že rentabilno.

Prepihanje taline v ponovci pa ne poteka s takimi količinami argona, ampak le z 0,2—1,0 Nm³ Ar/t, kar seveda nima bistvenega vpliva za znižanje kisika v talini. Vendar so poizkusi, katere navaja literatura, pokazali, da se le doseže izboljšanje na koncentraciji kisika v talini, če se ta prepriha z argonom. Obstaja namreč razlika med prepihanimi in neprepihanimi talinami (šaržami). Posebno znižanje na kisiku kažejo šarže, izdelane pod belo žlindro in ki so pomirjene z Al v ponovci, Skica 6 kaže diagrame takih poizkusov. Tu je vidna razlika med prepihanimi talinami z argonom ter neprepihanimi in razlika med šaržami, delanimi na belo ali na črno žlindro.

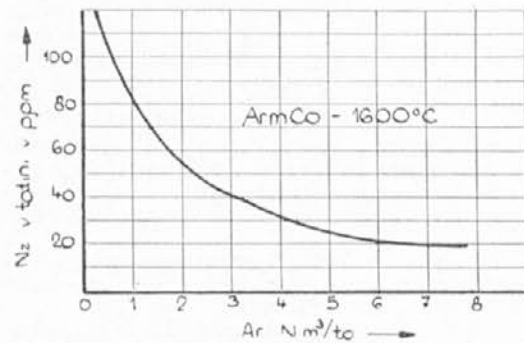

Slika 6

Padec kisika kaže, da bi po določenem času pihanja taline z argonom bilo možno znižati kisik celo skoraj na tiste koncentracije, katere dosežemo z evakuiranjem jekla (s klasično degazacijo). Seveda je za to potrebna večja količina argona kakor tudi daljši čas pihanja. Diagram namreč kaže, da je možno brez pihanja doseči minimalne koncentracije kisika med 60—80 ppm. Šarže, izdelane na eno (črno) žlindro, omogočajo s prepihanjem z argonom od 10—14 minut koncentracijo kisika med 40 in 60 ppm, medtem ko šarže, izdelane na belo žlindro (2 žlindri), omogočajo s pre-

pihanjem 10—14 minut padec kisika do koncentracije 20—40 ppm.

Če sedaj primerjamo klasično degazacijo:
 Vakuum — Heberverfahren DH 20—30 ppm O₂
 Umlaufvergasungsverfahren RH 45 ppm O₂
 Gießstrahlentgasungsverfahren (komora) 22 ppm O₂
 Pfannentgasung (v vakuumski posodi + argon) 31 ppm O₂
 vidimo, da samo prepihanje taline v ponovci z argonom lahko vodi k zelo nizkim koncentracijam kisika, tako da se močno približa klasičnim vakuumskim postopkom. Količine Ar

Slika 7

morajo biti velike. Tudi dušik je možno močno znižati s pomočjo argona, in to pri 200—300 litrih Ar/tono jekla celo do 30 ‰. Za mehka jekla več, za trda jekla manj. Diagram (slika 7) poizkusov (Choulet) kaže takšno znižanje. Seveda je izdelan na bazi poizkusov na čistem železu.

Temperatura taline med prepihanjem

Dolgo so pojmovali, da se temperatura med prepihanjem močno zniža, češ da se za ogrevanje večjih količin argona uporabi veliko toplotne kapacitete taline.

Raziskave na enotonskih talinah so pokazale (Feind), da se za ogretje 2 Nm³/Ar = 3,56 kg Ar od 0° C na 1600° C porabi 706 kcal. toplote. Torej se lahko iz tega izračuna padec temperature, ki znaša v tem primeru 3,5° C. (Po formuli

$$t = \frac{Q_A}{G_s \times C_s}, \text{ kjer je } Q_A \text{ — potrebna toplota v kcal, } s \text{ — teža taline v kg in } C_s \text{ — specifična toplota v kcal/kg. Torej po računu:}$$

$$\frac{Q_A}{G_s \times C_s} = \frac{706}{1000 \times 0,20} = 3,5^\circ \text{ C.}$$

Pri dvojni količini Ar (4 Nm³/tono jekla), je ohlajenje taline največ za 7° C.

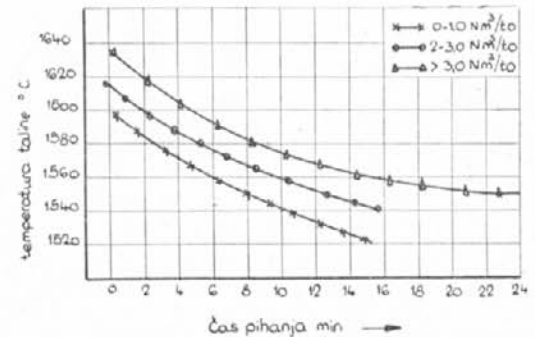
Samo zniževanje temperature taline s pomočjo ogrevanja samega plina Ar je manj pomembno kakor toplotna izguba skozi sevanje taline. Poizkusi so pokazali, da se pri prepihanju taline v ponovci zelo hitro pretrga gornja žlindra in s tem se odkrije čista talina jekla. Ohlajevanje taline jekla je s tem znatno večje in hitrejše.

Tabela kaže približen padec temperature za različne teže talin v ponovci ter za različne toplotnice, kjer so bili delani tovrstni poizkusi.

Jeklarna	Količina jekla v ponovci t	Izguba temp. °C/min.
A	8	4
B	10	3—4
C	10, 20, 40 in 80	6—7
D	80	3

Diagram 8 pa kaže vpliv količine vpihavanja argona na padec temperature (izguba temperature).

Da argon zelo malo vpliva na padec temperature, kaže primer 12-tonske taline (C 35) v ponovci, ki se je pihala 22 minut, pri čemer je v začetku bila temperatura v ponovci 1640° C, po pihanju pa v ponovci 1555° C. Torej padec temperature za 3,9° C/minuto pri uporabi 36,4 Nm³ Ar/12 ton.

Slika 8

Obzidava ponovce pri prepihanju taline z argonom

Stalno gibanje taline, ki je povzročeno od njenega prepihanja z argonom, ima za posledico naraščajočo obrabo ponovčne obloge. Obraba zavisi v veliki meri od agresivnosti žlindre in njene kemične sestave, tekočnosti, temperature kakor tudi od količine žlindre.

Načelno je reakcija z ognjestalno oblogo ponovce možna po enačbah:

1. Me_nO_m = n [Me] + m [O] ali
2. Me_nO_m + m [C] = n [Me] + m (CO).

V prvem primeru je ravnomočnostna konstanta:

$K = [\% O]^m \times [\% Me]^n$ za reakcijo ognjestalnega materiala obloge merodajna. Odvisna pa je od temperature taline, pritiska in časa izplaknevanja taline z argonom ter same površine obzidave ponovce. Pri ponovci, ki je bila obzidana s šamotno opeko (28 ‰ Al₂O₃ + SiO₂ + 2 ‰ K₂O + Na₂O + 1 ‰ FeO) so ugotovili konstanto za SiO₂ (Fischer, Hoffmann). Ksi = [% Si] [% O]² = 3,10⁻³, kar potrjuje reakcija <SiO₂> = [Si] + 2 [O].

Po zgornji enačbi (2) sledi, da more ogljik iz taline reducirati ognjestalni material iz ponovce <SiO₂> + 2 [C] = [Si] + 2 (CO). Opaziti se vedno more večjo ali manjšo obrabo opeke v višini žlindre v ponovci ali pa one okoli zamašnega droga. Zaradi te reakcije so morali izbrati drugačen ognjestalni material (80 ‰ Al₂O₃, 16 ‰ SiO₂ — sledi K₂O + N₂O) ter ponovco obzidati vsaj v višini žlindre cone kot tudi zamašni drog s tem materialom, ki ni občutljiv v tolikšni meri na obrabo. Opeka na cirkon-silikatni bazi se je še boljše obnesla. Možno pa je ponovco obzidati tudi z MgO (magnezitno) opeko v višini žlindre v ponovci. Enako velja tudi za zamašne droge. Poizkusi pri nas so pokazali, da po 10-minutnem pihanju žlindra izje praktično več kot polovico preseka zamašnega droga. Material je normalni šamot. Najdaljše pihanje z Ar je trajalo v našem primeru 13 minut, opeka v ponovci ter zamašnem drogu v višini žlindre pa je bila zelo močno izjedena.

Do vsega tega ne bi prišlo, če bi prepihovali taline brez žlindre s čisto metalno površino, to pa se v našem primeru zaradi prevelikega padca temperature ne prakticira, prišlo bo pa v pošte, ko bomo prepihovali taline, postavljene s ponovco v vakuumsko posodo.

Čistoča taline po prepihanju z argonom

Nekoliko manj raziskano področje pri prepihanju taline z argonom je izboljšava čistoče jekla. Znano je, da so v talini suspendirani delčki nečistoč, ki imajo tendenco plavati proti površini taline v žlindro.

Za celo vrsto kvalitet je našlo prepihanje z argonom precejšnje interese. Pri vsem tem pa je pravilna manipulacija z argonom zelo važna. Pri premočnem dovodu argona se lahko zgodi ravno nasprotni učinek, ker bi se žlindra v tem primeru vračala nazaj v talino, s čimer bi dosegli celo večje onesnaženje taline (jekla).

Poizkusi so bili delani na jeklu za kroglične ležaje, kjer vsaka prevelika onesnaženost privede do slabe vzdržnosti strojnih delov (ležajev). Tu pride v poštev tudi pravilna razporeditev vključkov v jeklu. Če pri sami toplotni predelavi se je uporaba argona za znižanje ali vsaj pravilno razporeditev vključkov pokazala kot uspešna operacija. Posebno če je govor o težjih kovaških blokih. Število vključkov se je zmanjšalo kakor tudi njihova velikost.

Drevje zunaj plotov

Posebno vidno so bili doseženi uspehi na žilavosti jekla (Kerbschlagzähigkeit). Bili so celo do 50 % izboljšani. Nadaljnje izboljšanje kvalitete se je pokazalo pri jeklih za uporabo varilnih elektrod, ki so pasirale vlečenje, saj so pokazale boljše sposobnost vlečenja. Vse te izboljšave pogojuje manjša koncentracija plinov po pihanju z Ar kakor tudi bolj čisto jeklo.

Poseben efekt pihanja z Ar se je dosegel v sami tekočnosti ter livni sposobnosti jeklovih talin.

Iz delno še nepojasnjenih razlogov se je ugotovilo, da v primerjavi s klasičnim načinom izdelave jeklovih talin ter litjem v kokile metoda uporabe argona za preprihanje omogoča litje pri celo nižjih temperaturah, čistejše in efektnejše. Padec temperature celo do 40° C nižje od običajnega načina litja omogoča še vedno normalno litje v kokile. To pa seveda ne gre za vse vrste kvalitete. Nižje temperature litja pa imajo tudi pri boljši vzdržnosti kokil, ponovnih obzidav svoj ekonomski efekt.

Posebno se je argon obnesel pri preprihanju talin za jeklolivarne, saj je možno liti pri nižjih temperaturah ter dalj časa kot običajno. Posledica tega je površinsko bolj čista litina. Mi bomo vsekakor preizkusili metodo tudi na naši litini za 14-tonske šarže, pozneje eventualno tudi za 5-tonske. Namreč prednost izenačenja temperature v ponovci je, da kljub nižjim temperaturah ne ostanejo po odlitju talin iz ponove v ponovcah svinje (medvedji). Pričakujemo lahko, da morajo pasti stroški čiščenja tako odlite jeklotaline.

Vsaka talina v ponovci ima pred preprihanjem z argonom v sredini višjo temperaturo, okoli te sredine (ob stenah, dnu, na površini pod žilindro) pa nižje temperature, ravno tako tudi neenakomerno kemično sestavo. S preprihanjem se temperature v vseh delih ponovce izenačijo, istočasno se poveča homogenost taline glede na kemijsko analizo. To posebno velja pri jeklih z > 1 % Mn ali > 1 % Si, pa tudi pri nerjavečih jeklih.

Nadalje se je ugotovil tudi boljši izplen Al, ki smo ga uporabili za dezoksidacijo. Tudi razporeditev dezoksidantov je efektnejša pri uporabi argona.

Vsi prej omenjeni momenti, kot:

1. izenačenje temperature taline v vsej notranjosti ponovce,
 2. eventualno znižanje vodika, kisika, dušika,
 3. enakomernjša razporeditev vključkov ter njih zmanjšanje (število in velikost),
 4. nižje temperature litja in zelo majhen padec temperature jekla v časovnem intervalu litja,
 5. zmanjšanje izcej v težkih blokih kot tudi enakomernjša kemična sestava,
 6. na splošno izboljšanje mehanskih lastnosti z argonom preprihanega jekla,
- so nas vodili pri odločitvi, da tudi sami v naši

jeklarni preizkusimo metodo preprihanja talin z argonom. Pri vsem tem smo se poslužili že znane metode pihanja argona s pomočjo poroznega šamotnega kamna, ki je vstavljen (vzidan) v dno ponovce ter ob potrebi pihanja priključen na argonski vod ter baterijo steklene argona.

Praksa preprihanja tekočega jekla z argonom v naši topilnici

Tako smo letos naredili že prve poizkuse pihanja jeklovih talin v ponovci.

V glavnem smo se omejili le na našo 25-tonsko električno obločno peč, ker se na tej peči izdeluje pretežni del jekla za težke kovaške bloke. Vlivali smo preprihane šarže v kokile za ingote velikosti od 1500 kg do 14.000 kg. Kovaški program smo izbrali predvsem zato, ker so kovaški ingoti pri nadaljnji predelavi najbolj kritični, posebno pri ohlajevanju odkovkov.

Znano je tudi, da kljub dobri predelavi dobivamo večkrat, posebno pri kvalitetnih ogljikovih jeklih (C, CK), v notranjosti težkih odkovkov napake v obliki izcej, kosmičev, lažnih kosmičev (medkristalnih razpok), vključkov itd.

Literatura navaja, da je največji del teh napak povzročen od plinastega vodika, ko ga je v jeklu več kot 2 ml/100 gr.

Jasno je tudi, da nastopajo druge vrste napak, kot eksogeni ali endogeni vključki zaradi eventualnih dezoksidacijskih produktov, nemetalnih suspenzij in ognjeodpornega materiala.

Napake zaradi visokega vodika (nedegazirano jeklo ga vsebuje — 3,5 do 7 ml/100 gr) se da skoraj odpraviti s pravilno toplotno odlago (termičnim režimom ohlajevanja) odkovka. V mnogih primerih za to odlago pri nas ali ni možnosti ali pa smatramo, da to pri navadnih C, CK kvalitetah ni potrebno. Seveda smo v zadnjem primeru v zmoti. Še kako je to potrebno!

Argon za preprihanje talin v ponovci smo uvedli za težke bloke, zato da:

- a) dosežemo enakomerno temperaturo po vsej globini ponovce in s tem lažje ter kvalitetnejše litje ingotov,
- b) dosežemo dobro livnost celo pri nižjih temperaturah, kot jih uporabljamo pri preprihanju šaržah, saj ima preprihano jeklo znatno boljše livnost kot neprihano,
- c) zmanjšamo izceje, ki so posledica prevelike količine plinov v jeklu in neenakomernih temperatur med litjem posameznih blokov,
- d) da eventualno znižamo razne pline, kot N₂, H₂. Ne vemo pa, v kolikšni meri je mogoče znižati vodik H₂. Za N₂ je znano, da pade celo za 40 % koncentracije.

Podatki, ki jih dajem v tem članku, seveda niso popolni, ker analize (posebno plinske) na vključke še niso narejene. Vendar lahko trdim, da se kvaliteta odkovka bistveno spremeni v pozitivno smer, če je talina preprihana z argonom.

Zato navajam nekatere šarže in rezultate teh po ultrazvočnem pregledu.

Ponovca, ki smo jo uporabili, je 35-tonska z vsebnostjo ca. 30 ton tekočega jekla. V njej sta vgrajena na eni strani navaden izlizek in zamašni drog, na drugi strani (vendar ne diagonalno) pa porozni kamen za pihanje argona. Enak tak kamen nam je zdržal oziroma sedaj zdrži ca. 10—12 pihanj, nato ga je treba zamenjati ter vstaviti drugega.

Šarže, katere navajam, so delane ali na eno ali na 2 žilindri v elektro obločni peči, kapacitete 30 ton. Takoj se postavlja vprašanje tehnologije izdelave šarže. Ni popolnoma jasno, ali so šarže na eno žilindro izdelane ter legirane s Cr ali Ni ali Mo na koncu oksidacije oziroma preddezoksidacije boljše od onih, izdelanih na dve žilindri. Nekaj pa je jasno, in sicer to, da brez preprihanja taline skoraj ni mogoče kvalitetno izdelati nizkolegirane jekla na eno samo oksidno žilindro.

Pri pregledih odkovkov nismo ugotovili bistvene razlike prednosti enega in drugega postopka.

Šarže smo namerno izpuščali pri znatno višjih temperaturah kot na klasični način (odvisno od same kemične sestave jekla). Nato smo šarže dezoksidirali, izmerili temperaturo taline ob izpustu, dalje v ponovci pred pihanjem argona, naredili par poizkusov merjenja v direktnem curku med posameznimi ingoti ali ploščami, zato da ugotovimo, ali je nadaljnji

padec temperature jekla med litjem manjši pri preprihani šarži kot pri nepreprihani.

Takoj se je seveda pokazalo, da je začetna livna temperatura nepreprihane šarže bolj nizka kot po 10 minutah litja. Pri preprihanih pa ni tako močnih razlik v temperaturi.

Na koncu vlivanja preprihane taline ni ostala na dnu ponovce svinja (strjeno jeklo), ampak je bila ponovca sorazmerno zelo čista (tudi pri nizkih livnih temperaturah). To je že velika prednost metode uporabe argona.

1. Prva šarža kvaliteta CK 35, ch 30643 je bila (črna žilindra), izdelana v SM peči 30 ton. Zadnja proba pred izpustom taline je pokazala 8,4 ml H₂/100 gr jekla (kar je zelo visoko).

Prebodna temperatura je bila nizka 1580° C po optičnem pirometru (1620° C — potopni pirometer).

Čas čakanja do začetka pihanja je znašal 4 minute 10 sekund.

V ponovci merjena temperatura s potopnim pirometrom je 1580° C.

Vpihanje z argonom 3/atm, 3/8 cole priključek, 7 min. 25 sek.

Po pihanju je znašala temperatura 1570° C (potopni pirometer).

Od konca pihanja do začetka litja 2 min. 15 sek.

Litje ingotov (kovaških)

Trije ingoti formata 5 ton, čas litja 13 min. 40 sek. in s temperaturo litja 1500—1490° C (optični pirometer).

Dva ingota formata 4 tone, čas litja 10 min. 30 sek. pri temperaturi litja 1485—1480° C (optični pirometer).

Dva ingota formata 4 ton, čas litja 9 min. 30 sek. pri temperaturi litja 1480—1475° C (optični pirometer).

Torej padec temperature je v časovnem livnem intervalu ca. 40 minut (z nastavljanjem na livne plošče) znašal le 25° C. **To je pa minimalni padec.**

Ultrazvočni pregled odkovkov od ch 30643

Odkovki □ 100 × 300 × 4500 — brez odmeva
 □ 100 × 200 × 6000 — brez odmeva
 □ 100 × 200 × 5500 — brez odmeva

2. Druga šarža ch 21411 (elektro obločna 30-t peč), kvaliteta VCNMo-150 (bela žilindra), zadnja proba pred izpustom šarže iz peči je pokazala 7,6 ml H₂/100 gr jekla (zelo visoko za nikljevo jeklo).

Prebodna temperatura 1600° C (optični pirometer), 1625° C (potopni pirometer).

Temperatura pred pihanjem Ar 1570° C (potopni pirometer).

Pihanje z Ar 4 minute z 0,8 atm, 3/8-colsko cevjo, 3 minute 30 sek. z 0,3 atm 3/8-colsko cevjo.

Po končanem pihanju z Ar temperatura taline 1540° C (potopni pirometer). Do začetka litja čakala še 6 min. 30 sek.

Litje

Trije ingoti 5-tonski, čas litja 13 minut, temperatura 1510—1500° C (optični pirometer).

Dva ingota 3-tonska, čas litja 7 min. 40 sek, temperatura litja 1490—1480° C.

En ingot 1500 kg, čas litja 7 min. 10 sek., temperatura litja 1475° C.

Pri tem litju je bilo med litjem nekaj napak (dolivnanje v kape, št. 6 vlaga).

Pri tej šarži, ki je izdelana na 2 žilindri, je bil nekoliko večji padec temperature med samim litjem (za ca. 30° C), vendar tudi to ni veliko, če upoštevamo, da smo šaržo lili tudi ca. 40 minut od prenehanja pihanja naprej.

Ultrazvočni pregled odkovkov od ch 21411

Odkovki φ 200 × 4000 in φ 200 × 7000 mm so brez UZ odmeva.

3. Tretja šarža ch 21413 (elektro obločna 30-t peč), kvaliteta utop ekstra 2 — (bela žilindra). Zadnja proba pred izpustom šarže iz peči je pokazala 6,1 ml H₂/100 gr jekla. (Normalen vodik za jeklo brez degaziranja.)

Prebodna temperatura 1590° C (optični pirometer), 1620° C (potopni pirometer).

Čas do pihanja z argonom 5 minut 30 sekund.

Temperatura pred pihanjem v ponovci 1590° C (potopni pirometer).

Pihanje z Ar 0,7 atm pritiska 4 minute, 0,4 atm pritiska 4 minute.

Do začetka litja preteklo še 4 minute.

Litje

Štirje ingoti po 4 tone, čas litja 12 minut, temperatura 1520° C. En 10-tonski ingot, čas litja 12 minut, temperatura 1505° C.

En 5-tonski ingot, čas litja 6 minut, temperatura 1495—1480° C.

Ponovca je pri tej šarži točila, da litje ni bilo tehnološko pravilno.

V kape kokil se je naknadno dolivalo iste kvalitete (šarže).

Ultrazvočni pregled odkovkov od ch 21411

Kovani kosi □ 300 × 3000 brez odmeva
□ 520 × 360 × 2000 en kos
pri pojačanju na 9 m H₂ je pokazal lokalno napako, ki je dopustna za to kvaliteto.

4. Četrta šarža ch 21414 (elektro obločna 30-t peči).

Kvaliteta 24 CrMoV55 (izdelava na dve žilindri).

Zadnja proba pred izpustom iz peči je vsebovala 6,7 ml H₂/100 gr. Prebodna temperatura 1635° C (potopni pirometer).

Do pihanja z argonom je ponovca čakala 6 minut in 35 sekund.

Temperatura pred pihanjem v ponovci 1560° C (potopni pirometer).

Pihanje z argonom 1 atm 4 minute, 0,5 atm 3 minute 10 sekund.

Temperatura po pihanju 1520° C (potopni pirometer).

Do začetka litja čakali 3,5 minute.

Litje

En ingot 10 ton, čas litja 9 minut in 10 sekund, pri temperaturi 1515° C, potopni pirometer.

6 ingotov K 15 (1500 kg), čas litja 3 minute in 10 sekund, pri temperaturi 1495° C (potopni pirometer).

6 ingotov K 15, čas litja 4 minute in 15 sekund, pri temperaturi 1490° C (potopni pirometer).

3 ingoti K 15, čas litja 1 minuta in 55 sekund, pri temperaturi 1480° C (potopni pirometer).

Šarža je bila toliko hladna in gosta, da se zadnji ingoti skozi lijak niso več normalno vliвали.

Ultrazvočni pregled odkovkov

Vsi odkovki so bili brez odboja pri pregledu z ultra zvokom.

5. Peta šarža ch 21450 (elektro obločna 30-t peči).

Kvaliteta CK 45 (izdelana na eno žlindro).

Zadnja proba pred izpustom je imela 5,5 ml H₂/100 gr.

Prebodna temperatura je znašala iz peči 1640° C.

Do začetka pihanja z Ar smo čakali 10 minut in 20 sekund.

Pred začetkom pihanja temperatura v ponovci 1600° C.

Pihanje z Ar 0,5—1,0 atm 3 minute in 30 sekund.

Dalje nismo pihali, ker je bila okvara na priključkih argona.

Temperatura po pihanju ni bila merjena.

Litje

Trije ingoti po 5 ton, čas litja 13 minut in 35 sekund, temperatura litja 1500—1480° C (optični pirometer).

En ingot 10 ton, čas litja 8 minut, 35 sekund, temperatura 1480—1470° C.

En ingot 3 ton, čas litja 1 minuta in 55 sekund, temperatura 1465—1460° C.

Trije ingoti K 15 (1500 kg), liti direktno, temperatura 1460° C.

Ultrazvočni pregled odkovkov

φ 220 × 5000 brez odmeva,
φ 220 × 5000 brez odmeva,
3 kosi fazonski brez odmeva.

1 kos izmeček. Pri nogi ingota v višini do ene tretjine ingota so bili šamotni vključki (627 kg izmečka).

6. Šesta šarža ch 21454 (elektro obločna 30-t peči).

Kvaliteta CK 22 (izdelana na eno žlindro ter preddeoksidirana s FeAl 2,5 kg/t.)

Zadnja predproba je pokazala 7,1 ml H₂/100 gr, kar je izredno visoko.

Prebodna temperatura je znašala 1650° C (potopni pirometer).

Do začetka litja smo čakali s ponovco 4 minute in 30 sekund.

Pred začetkom pihanja je bila temperatura v ponovci 1600° C.

Pihanje z argonom 0,5—1,0 atm 4 minute in 30 sekund, 0,5—1,0 atm 3 minute.

Po pihanju je znašala temperatura 1565° C (potopni pirometer).

Litje

Dva ingota 14-tonska, čas litja 21 minut in 50 sekund pri temperaturi 1510—1480° C. (Optični pirometer).

En ingot 3-tonski, čas litja 2 minuti in 45 sekund, pri temperaturi 1470° C (optični pirometer).

En ingot 3-tonski, čas litja 3 minute pri temperaturi 1460° C.

Vsi ingoti so se ulivali do kap indirektno, v kape pa direktno.

Ultrazvočni pregled odkovkov

Fazonski odkovki (struki), brez ultrazvočnega odmeva.

7. Sedma šarža ch 21518 (elektro obločna 30-t peči).

Kvaliteta C 15.

Zadnja predproba v peči je vsebovala 3,1 ml H₂/100 gr.

Prebodna temperatura 1660° C (potopni pirometer).

Čas čakanja s ponovco do pihanja 4 minute in 35 sekund.

Temperatura taline pred pihanjem 1620° C (optični pirometer).

Pihanje pri pritisku 1,5 atm 3 minute in 30 sekund, 0,5 atm 3 minute.

Temperatura po pihanju 1590° C (optični pirometer).

Čakali s ponovco pred litjem 4 minute.

Litje

En ingot 10-tonski, čas litja 14 minut pri temperaturi 1510—1500° C (optični pirometer).

En ingot 14-tonski, čas litja 14 minut in 45 sekund, pri temperaturi 1500—1480° C.

Dva ingota 4-tonska, čas litja 3 minute in 20 sekund, pri temperaturi 1470° C.

En ingot 3-tonski, čas litja 1 minuta in 40 sekund, pri temperaturi 1460° C.

Šarža se je prehitro ohlajevala, ker je bilo na talini malo žlindre. Zadnji ingot smo direktno lili.

Ultrazvočni pregled odkovkov

φ 400 × 1300
φ 350 × 2300
φ 400 × 1300
φ 330 × 1000 brez odmeva.

Izdelali smo še celo vrsto šarž, ki pa jih lahko samo imenujem brez posebnih podatkov: (elektro obločna peč 30 ton).

Ch 11539 na ultrazvoku brez odmeva.
21446 na ultrazvoku brez odmeva.
21506 na ultrazvoku brez odmeva.
21513 na ultrazvoku brez odmeva.
21516 na ultrazvoku brez odmeva.
21569 na ultrazvoku brez odmeva.
21570 na ultrazvoku brez odmeva.
21571 na ultrazvoku brez odmeva.
21574 na ultrazvoku brez odmeva.
1 × 1500 kg direktno liti ingot-odmevi.

21592 na ultrazvoku brez odmeva.
21595 na ultrazvoku brez odmeva.
21609 na ultrazvoku brez odmeva.
21615 na ultrazvoku brez odmeva.
Razen enega odkovka pri nogi ingota.

21619 na ultrazvoku brez odmeva.
21620 na ultrazvoku brez odmeva.
Razen 2500 kg izmeček, šamotni vključki.
21623 izmeček zaradi nepravilno ohlajevalnih odkovkov.

21641 ultrazvočno brez odmeva.
21643 na ultrazvoku brez odmeva.
21645 na ultrazvoku brez odmeva.
En kos (odkovek) mali odmevi.

Za primerjavo smo vliвали še nekaj šarž brez argona in dosegli sledeče rezultate:

Ch 21540 mali odmevi na odkovkih
41831 brez odmeva
41832 brez odmeva
41833 mali odmevi
41838 mali odmevi
21561 brez odmeva
21562 brez odmeva
21564 brez odmeva.

Zaključek

Zaenkrat je bilo prikazanih le sedem šarž v glavnem plemenitih ogljikovih jekel, litih za kovačnico v poligonalne ingote.

Pri vseh teh šaržah se vidi, da je pritisk vpihavanja argona zelo nizek, kar je v nasprotju s prej omenjenimi poizkusi, ki so jih vršili v raznih nemških jekelnah, kjer so držali čas pihanja od 7—10 minut ter ca. 3—4 atm pritiska argona.

Nam se zaenkrat z našim načinom montaže argonskega čepa ni posrečilo doseči večjih pritiskov zato, ker kakor hitro smo povečali pritisk na 3, 4, 5 atm, nam je jeklo pljuskalo preko ponovce (čez rob) na tla. To na seveda ni primerno. Opazili smo, da je v primeru debelejših žlindre na talini v ponovci možno povečati pritisk. V glavnem pa so bile to taline, delane na eno žlindro (oksidno) z različnimi načini degazacije ter ob iztoku iz peči se je žlindra zadržala, če se je šarža dezoksidirala v ponovci. V tem primeru pa je bilo na talini v ponovci premalo žlindre.

Pihanje in litje je pokazalo zelo dobre uspehe, saj so šarže oziroma odkovki bili v večini primerov brezhibni (brez ultrazvočnih odmevov). Le redke napake smo ugotovili pri preprihovanju onih šarž, ki so bile izdelane na pretopitveni način (Cr-Ni-Mo-V) ali tudi trših legiranih Cr-Mo jekel, če so bile izlitate s karbidno žlindro in prenizko temperaturo. To nam da misliti, da je karbidna žlindra zelo težko ločljiva od jekla, ter da jo v primeru nizkih temperatur argon pri preprihovanju enakomerno fino dispergira po vsej talini. (Sekundarno premešavanje taline in žlindre.) Ni pa se v celoti izločila in splavala na površino.

Zaenkrat smo v tehnologiji zaključili to, da ostanemo pri preprihovanju jekel, izdelanih na eno oksidno žlindro, ali pri onih, ki so preddeoksidirana v peči s FeAl ter po legiranju izpuščena v ponovco.

Pred uporabo argona smo imeli težave z neenakomerno temperaturo taline v ponovci, kar se je negativno pokazalo pri litju. Z uporabo argona na jeklo teče pri nižjih temperaturah dovolj čisto, temperatura pa zelo počasi pada od začetka do konca litja taline. Tako je omogočeno vplivanje časovno tudi do ene ure, brez nožnejšega čiščenja dna ponovce, kjer bi se sicer nabrala trda skorja Fe.

Pogoj za pravilno preprihavanje je torej, da je žlindra dovolj debela, da je temperatura jekla dovolj visoka ter da je zamašni drog, zaradi opece večje abrazije in višini žlindre, debelejši ali da iz visokogliničnega šamota.

Na način preprihavanja taline z argonom smo do danes izdelali že veliko količino šarž. Uramo, da bo argon omogočil, s soredno tehnologije izdelave jekla, večjo proizvodnjo jekla na elektro obločnih pečeh ter boljše kvaliteto odkovkov.

Tonilnica elektro jekla na Ravnah je z uvedbo argona za preprihavanje talin uvedla zonet enega od važnih momentov za izboljšanje kvalitete surovega jekla.

Uporaba argona za preprihavanje talin v ponovci je istočasno dobra šola, ki je nuja pred prehodom na klasično degaziranje jekla (občutljivejših kvalitete), ki bo z novo postavljeno stockes — degazacijsko komoro kmalu dalo prve poizkuse degazirane šarže.

Literatura

Argon in der Metallurgie (Mitteilungen der verfahrenstechnischen Versuchgruppe der Badischen Anilin — & Soda — Fabrik A. G. Ludwigshafen.)

Coupette W., Möglichkeiten der Vakuum-Gass-Metallurgie bei der Herstellung des Stahles (Vakuum-Technik 1965).

Wahlster M., Lange W., Evers, Hilpert A., Bericht über Argonspülversuche der Forschungsabteilung der Rhein Stahl-Hüttenwerke, Hattingen von 14. 7. 1966.

VLOGA VODJE

Večina inženirjev ali tehnikov namerna prejšnja ali slej s tehničnih del preiti na vodenje. Preden pa se odločite, da zapustite čisto tehnične naloge in preidete na dela upravljanja, morate sebe dobro poznati. Vedeti morate, kaj želite doseči v življenju in koliko napora ste pripravljeni vložiti v svojo kariero.

Predpostavimo, da se torej odločite za vodenje. Na kakšne probleme boste nalezeli? Katere nove sposobnosti morate razvijati? Kako boste nagrajeni v primerjavi z nagrado za dobro delo v tehniki? Poglejmo, kako je s tem.

Od specifičnega k splošnemu

V tehniki se dela s specifičnimi stvarmi: s težo, dolžino, višino, pritiskom, silo itd. Pri vodenju operirate s splošnim nadzorom, arbitražo, prodajo, prenosom kompetenc, pogajanjem itd. Tehnika ima svoje logaritme, milimetrski papir, priročnike, laboratorijske raziskave in formule. Po določenem številu let postanete specialist na enem ali dveh področjih, kar vam nudi zadovoljstvo, sredstva za življenje ter možnost, da daste svoj prispevek tehnologiji. Vedno veste, pri čem ste, ker stvari lahko precizno izmerite; lahko pa ste toliko precizni, kolikor to običajno sami želite. Vaše orodje je znano, vaše teorije se lahko preverijo in dokažejo po splošno priznanih metodah.

Tudi vodstvo ima svoja orodja, toda v primerjavi s tehniko je to precej manj eksaktno narave. Zakaj? Zato, ker vpliva na problem vodenja toliko nepredvidenih spremenljivk, človeških, ekonomskih in političnih.

Torej, kot prvo razliko med tehniko in vodenjem boste spoznali razliko med specifičnostjo in posplošenjem. V tehniki bo vedno obstajala enačba, ki jo lahko razvijate oziroma uporabite, kar pri vodenju ni primer.

V prvih mesecih vodenja boste poskušali delati grafikone in tabelarne pregledne za nekaj, kar se ne da meriti. Po nekaj poskusih boste to opustili. Nato lahko sami sebi rečete: »Tu je vse sivo, točnega odgovora ni!«

V tem je ravno zadeva težavna, ker točen odgovor ne obstaja. Obstaja samo operativni odgovor, ki je danes točen in jutri ne. Ko boste enkrat to razumeli, boste zavrgli vaše tablice in grafikone. Mentalno boste poiskali ravnotežje kot bokser na prstih, vedno pripravljeni na prilagajanje vsem spremembam. Vaš svet ni več lepo

omejen z logaritmi in formulami. Sedaj ni več stvarnih mej, kajti tu se elementi nenehno menjajo.

Povsod ljudje

V tehniki ste naredili izračun kakšnega nosilca, konstruirali nov stroj in sestavili tehnične pogoje. Pri vodenju ste dali nekemu določene naloge, rešili neki spor ali odobrili izdatek za projekte, katerih uspeh je negotov. Toda pri tem delu so v središču vedno ljudje.

Nekateri inženirji delajo na projektu tedne in tedne in pri tem skoraj nimajo kontakta z ostalim svetom. Kot član vodilne ekipe boste težko delali 5 minut, ne da bi se drugi ljudje vmešali. Ljudje pa so zelo različni: zadovoljni, jezni, razočarani, ustrezljivi, zdravi, bolni. Z njimi morate postopati na sto različnih načinov. Izdajali boste naloge in pooblastila za delo, reševali spore, kaznovali, pojasnjevali, odgovarjali na vprašanja in odločali za to ali ono alternativo. Pri vodenju se vam lahko dogodi, da boste porabili tudi 80 % vašega časa za razgovore z ljudmi. Vedno se z njimi tudi ni lahko razgovarjati, predvsem kadar jih poskušate prepričati ali vplivati nanje, da spremenijo svoje stališče.

Verjetno se je pri skoku od tehnike na vodenje najtežje naučiti, kako bi prišli na kraj z nerazumnimi ustnimi ali pismenimi zahtevami ljudmi. Vaša prva reakcija kot inženir bi bila, da poiščete logičen odgovor na pritožbe in stalne zahteve nekoga, ki zelo malo ve o vašem delu. Po nekaterih poskusih boste opazili, da bo popolnoma logičen odgovor, ki temelji na dejstvih, malokdaj zadovoljiv. Zakaj? Zato, ker delate z ljudmi. Odložili boste vaše knjige o tehniki v kot knjižne police in jih zamenjali za knjige o psihologiji in medsebojnih odnosih. Ko ste to naredili, ste na dobri poti, da postanete izobražen vodja.

Celo nekateri vaši vodilni kolegi vas lahko v začetku zmedejo. Namesto da bi delali v skladu z enačbami, izrekli ali fizikalnimi zakoni, kaže, kot da bi delali s pomočjo nekih čudnih, nevidnih valov. V bistvu ni v njihovem postopku nič čudnega. Ti izkušeni vodje nenehno analizirajo, odločajo in ocenjujejo poslovno situacijo. Hitro se menjavajo ter prilagajajo svoja mišljenja, koncepte in teorije novi situaciji.

Tudi vi se morate naučiti hitreje misliti. Prenekatera vaša odločitev bo lahko napačna, toda namesto da se razburite, kot bi to naredila večina inženirjev, morate vašo odločitev popraviti in preiti na naslednji problem. Kadar delate z ljudmi in ne z dejstvi, boste imeli malokdaj čas porabiti dneve za analiziranje situacije. Ljudem se čisto zelo mudi, vedno zvonijo telefon, nekdo potrpežljivo čaka v predsobi, da ga sprejmete.

Menjal se bo tudi način branja

Kot napreden in sposoben inženir verjetno preberete mesečno okoli 10 revij s področja tehnike. Študirate razne dobre članke, postopke v projektiranju, vzdrže-

vanju, novo opremo, skratka, iščete nove načine, da bi vaše naloge čimboljše izvršili. Specifični postopki, točni detajli in dokazane vrednosti so za vas zelo važni.

Ko preidete k vodenju, se bodo spremenile celo vaše navade v branju. Tudi sedaj boste brali iste časopise ter še nekoliko novih, toda vaše stališče do predmeta se bo menjalo. Namesto da bi poskušali razumeti vsako operacijo v nekem procesu, boste poiskali rezultate. Vaše oko bo iskalo čase izdelave, stroške, potrebno delovno silo itd. Označili boste članek za pomočnika tehničnega direktorja s pripombo: »Tov. X, prosim, preverite ta postopek; morda prištedimo kaj s tem novim projektom!« Tov. X bo preštudiral podrobnosti, da bi vi lahko to idejo raztolmačili vrhovnemu vodstvu. Kadrovska vprašanja vas bodo na vodstvenem položaju nasploh bolj zanimala. V raznih člankih boste iskali novosti o napredovanju, premeštitvah, odpovedih itd., ker so vaša glavna skrb ljudje in njihov delovni učinek.

Brali boste razne knjige in tekste o financiranju, proizvodnji, prodaji, govorništvu, patentih, o iznajdbah, medsebojnih odnosih itd., tako da bodo te publikacije odrinile vašo čisto strokovno literaturo. Iskali boste splošne metode in ne specifične postopke. Pričeli boste operirati z občutkom in ne z ustaljenimi formulami in predpisi. V vašem značaju se bo pojavila lastnost vodenja (kot jo ima v vojski general), ki bo zasenčila vaše specialno znanje iz inženirske kariere.

Govorili boste

Vodje rešujejo mnoge probleme na sestankih, konferencah in komisijah. Zahtevali bodo, da govorite. Ker boste predstavnik podjetja, bodo od vas na raznih sestankih pričakovali, da tolmačite, branite, predlagate, opravičujete ali iznašate razne probleme. Vaš bodoči uspeh bo precej odvisen od tega, kako se boste na teh sestankih držali. Vaši nadrejeni namreč ne bodo cenili samo vaših poslovnih odločitev, temveč ocenjujejo tudi vas osebno — kot osebnost. Da bi uspeli, se morate navaditi govoriti in stoje misliti.

Sestanki v vašem podjetju niso prostor za nervozo, bodičaste pripombe ali nezrelo sebičnost. Sebe morate dobro poznati. Ne pozabite, da je vaša inženirska vzgoja tuja ostalim vodilnim z drugo izobrazbo. Računali bodo na vašo pomoč glede tehničnih vprašanj — pri presoji proizvodnje, projektiranja in vzdrževanja. Ne mislite torej na svojo nervozo, koncentrirajte se na to, o čemer govorite. Toda ne poskušajte prisotnih impresionirati s svojo inteligenco in posebnim znanjem. Povejte konkretno in jedrnatno svoje mišljenje, navedite rezultate, stroške, prednosti itd. Izpustite dolgotrajno postopno razlago. Ne pozabite, da ste sedaj vodja in ne specialist. Izkoristite te pripombe in videli boste, kako se v vas pojavlja dragocena in spoštovanja vredna osebnost, stvarna vrednost v katerikoli vodilni ekipi.

Treba bo tudi govoriti v javnosti pred zelo različno publiko. Sprva boste imeli tremo — vsak jo ima, toda ne bežite od tega! Pripravljajte in vožbajte svoj govor. Naročite nekaj dobrih knjig o javnem

Wahlster M., Reichel H., Hilpert A., Die Wasserstoffbewegung zwischen Metall und Schlacke bei der Elektrostahlerzeugung, Rheinstahl-Technik 1965.

Wahlster M., Reichel H., Hilpert A., Klingelgöfer H., Beitrag zum Erschmelzen wasserstoffarmer Stähle im Elektrolichtbogenofen, Rheinstahl-Technik 1966.

Schöberl A., Pink E., Der Wasserstoffgehalt im basischen Siemens-Martin-Stahl, Radex-Rundschau 1964.

Maas H., Grundsätzliches zur Stahlentgasung nach dem Umlaufentgasungsverfahren, Berg und Hüttenmännische Monatshefte 105 (1960).

govorništvu. Če v njih ne najdete tega, kar vam je potrebno, vprašajte za nasvet profesionalca. Danes imate skoraj v vseh večjih mestih tečaje za govornike.

Vaš uspeh kot vodja bo odvisen v večji meri od sposobnosti, da prepričate ljudi. Zaradi tega je učenje govorništva eno od vaših dragocenih orodij. Čim prej se pričnite usposabljanje v tej smeri!

Tudi vaš način mišljenja se bo spremenil

Kot član vodilne ekipe boste mislili na razne stvari. Namesto da ste vezani za en sam inženirski projekt, bo vaše gledanje postalo širše, t. j. v obsegu podjetja. Skupni dohodki in izdatki bodo postali izredno važne postavke — enako tudi finančni učinek vaše enote. Pričeli boste spoznavati, kako vplivajo vaši napori na celo podjetje. Mnogim bivšim inženirjem se zdi nadvse važno vodenje skupine ljudi po poti ustvarjanja visoke produktivnosti.

Vaša metoda mišljenja se bo spremenila. Uvideli boste, da morate prvo misliti o drugih, da mislite pred nastalim problemom, da razmišljate o mnogih alternativah, o pogojih prodaje, o novih delovnih virih, da razmišljate med poslušanjem drugih govornikov, skratka, da mislite tako, da čimprej spoznate jedro problema. Mnogo je sicer odvisno od vašega podjetja, toda če želite uspeti kot vodja, morate spremeniti vaš način mišljenja, sicer ne boste uspeli. V celoti se predajte vaši novi okolici — vložite vso energijo in sposobnosti v nove naloge, s katerimi se srečujete, sicer bo vaša pot težavna in polna razočaranj. Treba bo torej rezonirati kot pravi vodja.

Usposabljanje ljudi

Kot del vodilne ekipe boste postavljeni tudi pred nalogo, da usposabljanje ljudi v različnih poslih. V začetku bodo vaše instruktorske dolžnosti manjše, kasneje pa boste poklicani, da usposabljanje ljudi na odgovornejših položajih. Ko se boste srečali s to nalogo, boste pričeli spoznavati važnost pravilnega razmišljanja, sposobnosti vodenja in dobrega govorništva.

Usposabljanje drugih je lahko najhvaležnejše delo pri poslih vodenja. To vam nudi priložnost, da prenesete svoje izkušnje na druge v njihovo osebno korist kot tudi za blaginjo podjetja. Vprašanja in diskusije, ki se pojavljajo med usposabljanjem, vam bodo odprla nova obzorja pri spoznavanju samega sebe in samega dela. Jasneje kot kdajkoli poprej boste videli, da je človeški faktor najvažnejši element, s katerim se vodje dnevno srečujejo.

Medsebojni odnosi

Mnoga podjetja že imajo »klinike« za medsebojne odnose, ki so predvidene za nove člane vodstva, posebno še za bivše inženirje. Danes ni več sodobnega podjetja, ki bi podcenjevalo važnost dobrih medsebojnih odnosov. Zakaj? Zato, ker predstavlja vodenje funkcijo pridobitve tega, kar je v ljudeh najboljšo — z najmanj truda in trenj. Navajamo šest pravil za boljše vzdrževanje odnosov z ljudmi, ki bodo pomagali zgladiti začetne težave pri vodenju. Ta vam prihranijo mnogo

Letos smo še posebej počastili upokojence — zlate jubilate dela

slabe volje in nekoristnega truda pri vašem delu ter pri vašem življenju.

1. Pokažite zanimanje za ljudi in njihove probleme,
2. bodite kolikor mogoče nepristranski,
3. postopajte z vsakim kot z osebnostjo,
4. dajajte priznanje po zaslugah,
5. bodite strogi in pravični,
6. pričakujte od ljudi to, kar lahko dajo, in ne tega, kar je vam potrebno.

Kot vodja morate prvenstveno imeti pred očmi potrebe svojih podrejenih. Preiskave so pokazale, da si skoraj vsi želimo priznanje, pravično nagrado, varnost, dobre delovne pogoje, prijetne nadrejene, upanje za napredek, važne dolžnosti in da smo obravnavani kot osebnost. Te človeške potrebe so pogosto ključ za nejasne pritožbe, slabo delo, izostajanje in druge probleme. Dokler ste na položaju vodje, delo z ljudmi ne bo prenehalo, zato negujte dobre odnose, ker boste tako mnoge probleme hitreje rešili.

Naučite se dajati zadolžitve

Za novega vodjo predstavlja dnevni problem, kako je treba drugim zapovedovati — t. j. dajati potrebne zadolžitve. Da bodo zadolžitve učinkovite, se morajo izdajati jasno, točno in na prijeten način. Skrivnost dajanja zadolžitve je v tem, da se v osebi, ki sprejema nalogo, zbudi zanimanje za to nalogo. Dobrega razpoloženja ne boste ustvarili z lekcijami, grožnjami in vpitjem, temveč če ste z vašim sodelavcem iskreni in prijazni v vsakem času in ne samo, kadar izdajate naloge.

Opazujte uspešne vodje! Mnogi med njimi so veseli in simpatični ljudje. Svoje delo opravljajo z navdušenjem in užitek, tako prehaja njihov duh tudi na sodelavce. Ko izdajo nalog, se ta opravi hitro in učinkovito. Zato se je izdajanja nalogov treba naučiti, ker je to važen pripomoček pri vodenju.

Novo področje ustvarjanja

V inženirstvu ste si razbijali glavo, kako bi projektirali nov stroj, rešili neki za-

vozan problem vibracije itd. Čim bolj so bile vaše ideje ustvarjalne, tem bolj ste uspeli kot inženir. Veliko tega velja tudi za vodenje. Toda tukaj bo tekla vaša ustvarjalnost po drugih kanalih. Vaša doslednost, prodornost in vztrajnost vam pripomorejo najti motive pri drugih ljudeh ter oceniti pulz ekonomske in politične situacije. Kot inženir ste lahko preslišali finančne in poslovne informacije, kot vodja pa postanete občutljivi za mnoge kompleksne faktorje, ki vplivajo na vaše delo. V ustvarjalne napore, ki jih vlagate v vaše delo, boste vključili poleg tehničnih faktorjev tudi te kompleksne elemente. Vodenje odpre povsem novo področje za vaš kompleks značaja. To vas bo stimuliralo in pritegnilo toliko, kot tudi prej čisto tehnični problem.

Delovno razpoloženje

Pri inženirskih projektih je delovno razpoloženje zelo različno. V nekaterih podjetjih je razpoloženje na višini na pričetku kakšnega novega projekta, čim bolj pa se pričeto delo odmika, tem bolj upada zanimanje; včasih postaja vzdušje nezno. To se pri vodenju običajno ne dogaja. Tu obstaja konstantna napetost in neprekinjeno vključevanje v delovni proces z novimi, spremenljivimi problemi. Da bi iz vaših sodelavcev izvlekli čim več, je torej treba poskušati pri njih ustvariti dobro delovno razpoloženje. Pri tem bo zrasla tudi vaša morala. Takšno vzdušje bo nenehno spodbujalo večji delovni učinek in boljše delo.

(»Tehnika« 1962/2 — prevod)

V. H.

Življenje

Pitagoro so vprašali, kaj misli o človeškem življenju.

»Človeško življenje,« je odgovoril, »je kot olimpijske igre. Nekateri postavijo stojnice, trgovine in mislijo samo na dobiček, drugi si prizadevajo za slavo v borbi, ostali pa so samo gledalci.«

Duro Haramija

Ekonomska propaganda in mi

Namen pričujočega sestavka je na kratko prikazati sredstva, stroške in organizacijo propagande s stališča naše železarne. Preveč zahtevna naloga bi bila, če bi želeli v tem članku obravnavati ekonomsko propagando z vseh vidikov. Takih ambicij članek nima. Veselilo nas bo, če bomo s tem prispevkom le malo pripomogli k pravilnemu razumevanju propagande kot sestavne dejavnosti komercialnega poslovanja in k racionalnemu trošenju sredstev, namenjenih za to dejavnost.

Uvod

V sodobnih pogojih gospodarjenja ima ekonomska propaganda kot sestavni instrument komercialnega poslovanja izred-

Prospekte izdajamo v srbohrvaščini in v vseh svetovnih jezikih

no pomembno vlogo pri pospeševanju prodaje proizvodov na tržišču. S to dejavnostjo si gospodarska organizacija prizadeva, da tržišče — posredniki in potrošniki — spozna lastnosti proizvoda in usluge. Masovna proizvodnja artiklov, zlasti onih za široko potrošnjo, zahteva na drugi strani prav tako masovno potrošnjo, ki se brez dobro organizirane in izvedene propagandne akcije ne da zamisliti. Nihče danes ne more negirati dejstva, da ima ekonomska propaganda znaten delež pri gibanju, obstoju in razvoju proizvodnje.

Pri obravnavi teh dejstev z ekonomskega stališča moramo tej aktivnosti priznati položaj, ki ji v procesu gospodarjenja pripada. Z vplivom propagande na potrošnjo in s tem v zvezi na velikoserijsko in masovno proizvodnjo se ustvarjajo pogoji za znižanje proizvodnih stroškov po enoti proizvoda in tako se vrši vpliv na znižanje cen, kar omogoča večje uspehe v konkurenčni borbi ter povečuje rentabilnost proizvodnje.

V uvodu bi želeli povedati, da so bistvene razlike med propagando proizvodov široke potrošnje in proizvodov za industrijsko potrošnjo. Znano je, da proizvodi naše železarne spadajo v skupino industrijskih proizvodov, namenjenih za industrijo (reprodukcijski material, orodja, osnovna sredstva). Medtem ko je propaganda artiklov za široko potrošnjo usmerjena in namenjena potrošnikom oziroma javnosti nasploh, je propaganda sredstev za proizvodno potrošnjo namenjena določenemu krogu manjših kupcev in je specifičen način, ki se ga poslužuje. Kupec industrijskih proizvodov je zelo previden, ker so vlaganja v osnovna in obratna sredstva draga in odgovorna zadeva. Nakup proizvodov za industrijo zahteva dosti pripravljalnih del, primerjav, programov in elaboratov in se vsak predmet detajlno obdeluje. To narekuje proizvajalcu teh dobrin, da vsakemu možnemu kupcu nudi prav tako detajlno izdelana propagandna sredstva (prospekte, kataloge, cenike, navodila, demonstracije in podobno).

V naših pogojih, gledano z vidika narodnega gospodarstva, je tu še poseben element, ki narekuje intenzivnejšo propagando na tem področju. Mnoga naša podjetja namreč zaradi slabe informiranosti nabavljajo investicijsko opremo in repromaterial iz uvoza, čeprav bi domača podjetja lahko nudila prav take komercialne in tehnične pogoje. Velikokrat smo že ugotovili, da zgornja ugotovitev velja tudi za naše podjetje.

V tem članku bomo obravnavali sredstva in organizacijo propagande za industrijske proizvode, namenjene industrijski potrošnji. Sredstva, ki ne pridejo v poštev za nas, bomo samo omenili zaradi zaokrožene slike.

NOSILCI EKONOMSKE PROPAGANDE:

propagandne konstante, posredniki in sredstva ekonomske propagande

1. Naziv **propagandne konstante** običajno zajema grupo nosilcev ekonomske propagande, za katere je značilno, da se v glavnem ne spreminjajo — torej so konstantne in se kot take pojavljajo v celi vrsti propagandnih sporočil (na proizvodu, embalaži, prospektu, katalogu, oglasu, poslovni korespondenci in drugod). S pojmom propagandne konstante so zajeti: naziv podjetja, zaščitni znak, naziv proizvoda, barva firme ter propagandni stil.

Pri nazivu **podjetja** se teži za tem, da po možnosti ustreza osnovni dejavnosti ter da je originalen, kratek in jasen, da se lahko zapomni. Naš naziv je dovolj kratek in se lahko pomni, ne bi pa mogli trditi, da je originalen in da povsem ustreza dejavnosti. Šele iz podnaslova: »Tovarna plemenitih jekel« se da določneje sklepati o dejavnosti. Naziv »železarna« običajno vzbuja predstavo, da gre za podjetje, kjer je vse polno plavžev, kjer se proizvaja surovo železo in morda še surovo jeklo. Naziv »železarna« tudi ni originalen, saj je v Jugoslaviji kar 9 »železarn«.

Dobro izbrano ime pomeni močno sredstvo v rokah ekonomske propagande, vsekakor pa je pomembnejše za proizvajalce blaga za široko potrošnjo kot na primer za nas.

Zaščitni znak ima svoje korenine že pri najstarejših individualnih proizvajalcih. S simboli, kraticami svojih imen so označevali proizvode, da bi tako zaznamovali, dokazali in zaščitili kvaliteto svojega dela, svoje ime in svoje pravice. Egipčanske opeke so bile zaznamovane z reliefnimi oznakami, ki so označevale njihovo mesto v konstrukciji gradnje. Na rimskih zidnih in strešnih opekah so bili že označeni proizvajalci, kraj žganja in celo kraj, kjer je bila izkopana glina. Z razvojem blagovne proizvodnje znaki dobivajo še bolj na pomen. Danes je zaščitni znak simbol, ki ščiti proizvajalca in potrošnika potvorb, kot znak za razlikovanje enakih ali sorodnih izdelkov ter kot garancija kvalitete. Podobno kot pri imenu je tudi pri znaku: biti mora enostaven, originalen, likovno tako izdelan, da se hitro opazi in vtisne v spomin. Ponosno lahko rečemo, da je naš zaščitni znak eden izmed lepših. Enostaven, estetsko lepo oblikovan, označuje našo dejavnost in uporabljena je samo ena kratka beseda, ter je primeren za uporabo v vseh velikostih. In res ga s pridom uporabljamo. Vtisnjen je na vseh naših izdelkih, na embalaži, lepo vkombiniran v glavi poslovnih dopisov, uporabljamo ga na vseh prospektih, oglasih, koledarjih in drugod.

Kot nekakšno dopolnilo našemu zaščitnemu znaku prav uspešno uporabljamo figuro vodnega kladiva — repača z dodatkom letnice 1620, s čimer želimo poudariti tradicijo, ki v jeklarski stroki veliko pomeni.

Ime proizvoda, stalna (ena ali dve) barva firme in propagandni stil so pomembne in učinkovite propagandne konstante zlasti v podjetjih, katerih proizvodi terjajo stalno in intenzivno propagiranje (široka potrošnja).

2. Posredniki (mediji, prenositelji) ekonomske propagande

Za nas je bolj interesantna in učinkovita direktna propaganda, zato se le izjemoma in kot dopolnila poslužujemo posrednikov. Proizvajalci potrošnih dobrin so primorani za dosego propagandnega cilja kombinirati usluge raznih posrednikov.

Z nazivom **posredniki** se označuje skupina nosilcev ekonomske propagande, preko katerih se v različnih oblikah prenašajo kupcem propagandna sporočila. V to skupino spadajo: dnevni, tedenski in ostali časopisi, revije in druge publikacije, radio, televizija, razglasi, izložbe in sejmi.

Oglasi v **časopisih** za nas ne predstavljajo uspešnega načina propagiranja in se jih zato poslužujemo izjemoma ter običajno v povezavi z voščilom javnosti ob raznih praznikih. Pri obravnavi propagande v časopisih velja pripomniti, da je pritisk akviziterjev in uprav časopisov na podjetja tako močan, da je težko voditi najbolj ustrezno politiko do tega propagandnega medija.

Televizija z učinkovito kombinacijo slike in zvoka postaja nepogrešljiv posrednik v sodobni propagandi blaga za široko potrošnjo.

Za nas so pomembnejši **sejmi**, pa tudi **razstave in izložbe**. Značilnosti **sejmov** so:

Domiselno

na enem mestu se zberejo prodajalci in kupci ter ima kupec možnost primerjave blaga različnih proizvajalcev; na enem mestu lahko proizvajalec pokaže svoje proizvode velikemu številu interesentov v razmeroma kratkem času; v kratkem času lahko kupec nabavi razno blago, s čimer odpadejo stroški korespondence in službenih potovanj.

Sejme lahko delimo v dve glavni skupini, in to po obsegu (mednarodni, narodni, lokalni) in po vrsti blaga (splošni, specializirani). Naša železarna letno sodeluje na dveh do štirih domačih in enem do dveh inozemskih sejmih. Sodelovanje na sejmih zahteva ne le dobro pripravljene eksponate, panoje, fotografije, diapozitive, temveč tudi solidne priprave in predhodne stike z različnimi partnerji. Na sejmu je potrebno, da nas zastopa naš sodelavec, pooblaščen za sklepanje poslov. Najemnine za sejmski prostor so običajno izredno visoke (npr. sejem v Hannoveru do 120.000 S din za m²). Naše razstave na domačih sejmih (Zagreb, Beograd) uspešno dopolnjujemo z demonstracijami z našimi pnevmatskimi stroji in orodjem, kar zelo pritegne pozornost obiskovalcev. S komercialnega stališča so za nas zanimivi specializirani sejmi. Redno nastopamo na mednarodnem lesnem sejmu v Ljubljani, kjer razstavljamo naša orodja za obdelavo lesa, ter na mednarodnem tobačnem sejmu v Skopju, kjer razstavljamo nože za tobačno industrijo.

Morda bi kazalo nekoliko bolj se posluževati stalnih ali občasnih izložb in razstav, ki bi jih lahko uredili na sedežih trgovskih podjetij, na raznih šolah in drugod. Sicer smo že imeli izložbe, vendar so nam podjetja odstopljeni prostor zaračunavala po izredno visoki ceni ter smo zato te izložbe ukinili.

3. Sredstva ekonomske propagande

Pri razdelitvi sredstev ekonomske propagande v več ločenih skupin smo se poslužili razdelitve, ki jo navaja Josip Sudar v knjigi »Ekonomska propaganda«. Goto-vo je, da ta razdelitev (in nazivi grup) ni stalna, temveč je podvržena spremembam

že zaradi tega, ker se posamezno propagandno sredstvo lahko po svojem značaju prišteva v več skupin. Po omenjeni razdelitvi poznamo naslednje skupine propagandnih sredstev:

- oglasi,
- prodajno propagandna sredstva,
- direktna propagandna sredstva,
- reprezentančna (priložnostna) propagandna sredstva,
- zunanja propagandna sredstva,
- projekcijska propagandna sredstva,
- akustična propagandna sredstva in
- ostala propagandna sredstva.

Eden glavnih nosilcev propagandnih sporočil je **oglas**. V ZDA, kjer je ekonomska propaganda daleč najbolj razvita in se za propagando trošijo milijarde dolarjev, odpade skoraj 50 % od skupnih stroškov za propagando na časopisne in druge oglase.

Kot smo že omenili pri obravnavi časopisov, oglas za nas ne predstavlja normalno, temveč izjemno sredstvo propagande. Večjo prednost imajo za nas oglasi v strokovnih časopisih in revijah, ki jih posebej prilagodimo obravnavani stroki.

V isto skupino prištevamo tudi **reportaže**, ki na novinarsko-dokumentarni način opisujejo novosti, proizvodne in druge procese v delovnih organizacijah. Reportaže pridejo le redko v poštev, lahko pa so plačane ali brezplačne. Za podjetje je vsekakor koristno, da goji s tiskom dobre poslovne odnose, kar je lahko samo v korist.

Med **prodajno-propagandna sredstva** prištevamo: dopisni papir, kuverto, poslovno karto, razne cenike, ateste, fakture in drugo poslovno dokumentacijo. Ravno ti dokumenti nas največkrat predstavljajo našemu poslovnemu partnerju, zato je nujno, da so estetsko lepo in po možnosti z enotnim konceptom oblikovani. Razen vseh potrebnih podatkov v memorandumu (glavi) poslovnega dokumenta je lahko diskretno tiskan seznam proizvodov in uslug.

V skupino **direktnih propagandnih sredstev** prištevamo sredstva, ki so namenjena, da pridejo neposredno v roke potrošnika (kupca). Tudi nekatera druga propagandna sredstva (npr. koledarji, darilni predmeti)

pridejo v roke kupca, vendar je njihova funkcija povsem reprezentančna. Skupino direktnih propagandnih sredstev tvorijo: propagandno pismo, dopisna karta, letak, prospekt, katalog, brošure, revije. Omejili se bomo na obravnavo prospekta, brošure, kataloga in revije, ker ta sredstva ekonomskega propagiranja precej obilno uporabljamo v naši propagandni praksi.

Na področju tako imenovane »propagandne literature« predstavlja **prospekt** najbolj razširjeno obliko propagandnega sporočila. Prospekt vsebuje osnovne tehnične in komercialne podatke o posameznem ali skupini proizvodov in uslug ter tako informira potrošnika o detajlih, ki predstavljajo osnovo za neposreden nakup ali trgovske razgovore. Pri sestavljanju prospektov je treba opraviti celo vrsto poslov, pri katerih mora sodelovati več strokovnjakov z različnih področij: tehnični sodelavci sestavljajo strokovni tekst, fotograf izdelka fotografije, likovni umetnik izdelava likovno rešitev, tiskarna opravi grafične usluge, idejna rešitev, nadzor in koordinacija pa so opravki propagandista. Minili so časi ugodne konjunktore za večino naših proizvodov, zato se lahko upravičeno pričakuje spremenjen odnos in gledanje na propagando, še posebej na izdelavo prospektov. Največ prospektov imamo za razne pnevmatske stroje in orodja, za rezilna orodja, industrijske nože ipd., kar je povsem razumljivo. Zato pa smo v našem katalogu dali več prostora proizvodom metalurških obratov kot proizvodom mehanške obdelave. Pred kratkim smo izdelali splošni prospekt naše železarne, ki v kratkem obsega pregled zgodovinskega razvoja in proizvodnega programa naše železarne in je dejansko nekakšen uvod v naš tiskani propagandni maerial. Ta prospekt smo natisnili v 6 jezikih v skupni nakladi 10.000 izvodov.

Katalog predstavlja propagandno sredstvo, ki obsega detajlni pregled, program in plan celotne proizvodnje podjetja. Katalog predstavlja podjetje in mora biti sestavljen tako, da je iz njega razvidno vse, kar zanima eventualnega kupca in lahko ta naroči izdelek brez razgovorov.

Na posvetovanju smo pripravili razstavo naših izdelkov

S posvetovanja o pnevmatskih strojih na Ravnah 6. in 7. decembra 1967

Ti razlogi zahtevajo detaljne študije in pripravo o vprašanju, kako najlažje in najbolj pregledno prikazati tabelne, tekstualne, likovne in ostale podatke, ki sestavljajo katalog.

Zaradi svojega obsega je katalog proizvod dela več delavcev v podjetju ali zunaj njega. Vsekakor pa je ena oseba zadolžena za koordinacijo, nadzor in sploh celotno izvedbo pri izdelavi kataloga.

Železarna Ravne ima primerno urejen katalog, ki ga imenujemo »Naša jekla« (v srbohrvaščini »Naši čelici«). Interes, ki ga komercialni in tehnični sodelavci naših poslovnih partnerjev kažejo za »Naše čelike« nam potrjuje prepričanje, da je katalog dobro sestavljen. Toda nočemo ostati pri tem, želimo naš katalog še izpopolniti. Sorodna podjetja iz zahodne Evrope v svojih katalogih navajajo več podatkov kot mi. Odločili smo se, da tudi mi izdelamo nov katalog z obsežnimi podatki komercialno tehničnega začaja, ki ga bomo z manjšimi korekturami dopolnili in pripravili za izdajo v nekaj svetovnih jezikih. Taka usmeritev je v skladu z našo uvodno ugotovitvijo, da propagandna sredstva proizvodov za industrijsko potrošnjo terjajo detaljno izdelane podatke, na drugi strani pa nam izdajo katalogov v tujih jezikih narekuje povečanje izvoza, ki je predvsem posledica večjega uvoza konkurenčnega blaga in siceršnje zožitve domačega tržišča. Zaradi pomenitve smo se odločili, da kataloga »Naši čelici« ne tiskamo več v sedanji obliki, temveč ga bomo imeli v žepni izdaji (na formatu A 6). To je namreč samo dodaten tisk katalognega dela našega žepnega koledarja.

Brošure so interesantno sredstvo ekonomske propagande. Ne samo da ustvarjajo in širijo propagandna sporočila, marveč pri kupcu-potrošniku ustvarjajo ugodno mnenje in zaupanje v proizvajalca. V letu 1967 smo izdali dve brošuri-priročnika, in sicer: »Ravnin-ravnal«, ki obravnava uporabne materiale, katere avtor je naš inž. Janez Bratina, ter brošuro »Vrtanje in miniranje št. 1«, v kateri je zbran material s posvetovanja o pnevmatskih strojih, ki

je bilo v začetku marca 1967 na Ravnah. Material je zbral in uredil naš inž. Andro Bertapelle, ki je obenem avtor enega od objavljenih predavanj. Zanimanje, ki vlada za obe brošuri, je prav zavidljivo. Koristno ju uporabljajo strokovnjaki v podjetjih, inštitutih, profesorji na šolah in fakultetah, študentje in drugi.

Revije običajno predstavljajo veliko finančno breme, zato jih lahko izdajajo le velika podjetja ali več podjetij skupaj. Vse jugoslovanske železarne v okviru UJŽ izdajajo revijo »Čelik«, ki izhaja 4-krat na leto.

Reprezentančna propagandna sredstva

Z nazivom je povedano, da služijo v reprezentančne namene, njih uporaba pa je razširjena po vsem svetu, zlasti v gospodarsko razvitih deželah. Propagandna značilnost je pri teh predmetih poudarjena in je lahko zelo uspešna, tembolj, ker so ta sredstva v glavnem trajnega pomena. Sem prištevamo: vabila, programe, čestitke, koledarje, propagandne predmete (darila), almanaha, albume in podobno.

Vabilo je priložnostno propagandno sredstvo, običajno tiskano in estetsko lepo oblikovano, s katerim podjetje vabi javne in politične delavce, kupce in ostale poslovne prijatelje na neko svečanost, otvoritev novega obrata, proslavo obletnice, na obisk razstave, sejma, predavanja, demonstracije novih proizvodov in podobno.

Čestitke uporabljamo ob raznih priložnostih. Pri nas smo uvedli to prakso, da poslovnim in drugim prijateljem voščimo ob novoletnih praznikih, ter običajno imamo na razpolago nekaj tipov čestitk.

Med več tipi koledarjev smo se v železarni odločili za žepno obliko. Smatramo namreč, da ima žepni koledar določene prednosti kot propagandno sredstvo v primerjavi z namiznim ali stenskim koledarjem. Sicer pa je naš žepni koledar že dejansko katalog, saj večji del obsega komercialno-tehnične podatke, manjši del pa je namenjen beležkam. V manjšem številu se poslužujemo tudi nekaj drugih vrst kole-

darjev, kot na primer stenski, dnevni rokovnik, ter rokovni karton.

Zunanja propagandna sredstva po svojih značilnostih spadajo med najstarejša propagandna sredstva sploh. Običajno se ne uporabljajo samostojno, ampak kot sestavni del splošne propagandne akcije. Za naše proizvode v glavnem niso primerna. Sem prištevamo ogledni karton, plakat, propagandne (napisne) table, neonska fluorescentna razsvetljava, razna svetlobna telesa in podobno.

Projekcijska propagandna sredstva sestavljajo diapozitivi, filmi in dia-viva filmi. Našteta sredstva se uspešno uporabljajo za propagando proizvodov široke potrošnje. Diapozitivi so zelo dobro dopolnilo in ilustracija strokovnih predavanj. Gotovo se še vsi spominjamo prav zanimivega kratkega filma, ki je bil pred kakimi 10 leti posnet pri nas in prikazuje proizvodni proces ter življenje koroških fužinarjev.

Od skupine akustičnih propagandnih sredstev bi omenili propagandno pesem, propagandno igrico, ki se lahko izvede tudi kot radijska oddaja, zatem propagandni govor in posebej organizirane propagandne diskusije. V naši praksi se teh sredstev ne poslužujemo.

Od ostalih propagandnih sredstev bi omenili komercialno fotografijo, razne nagradne natečaje, brezplačne vzorce, nagrade na osnovi raznih kuponov in reklamne vložke za knjige.

STROŠKI EKONOMSKE PROPAGANDE IN ORGANIZACIJA PROPAGANDNE SLUŽBE V PODJETJU

Prostor nam ne dopušča, da bi podrobneje obdelali zgoraj omenjena vprašanja, zato se bomo samo mimogrede, z namenom da bralec dobi celovitejšo podobo, dotaknili teh vprašanj.

Ekonomska zakonitost sodobne velikoserijske in masovne proizvodnje je zniževanje proizvodnih stroškov na eni ter pove-

Preprosto in nazorno

V barvi je seveda mnogo lepši

čanje udeležbe stroškov prometa na drugi strani. Stroški prometa so potrebni, da se opravijo vse delavnosti z namenom, da blago pride od proizvajalca do končnega potrošnika. V nekaterih industrijsko razvitih državah ter za nekatere vrste proizvodov stroški prometa dosegajo do 50 % prodajne cene. Stroški propagande so sestavni del stroškov blagovnega prometa, in sicer spadajo med čiste stroške prometa ter bremenijo čisti dohodek, zato je razumljiva težnja po tem, da bodo ti stroški čim manjši, a njihov vpliv na promet blaga čim večji.

Stroški ekonomske propagande v celem svetu se danes cenijo na blizu 30 milijard dolarjev, od česar več kot 50 % odpade na ZDA.

Merjeno na narodni dohodek je odstotek, ki gre za ekonomsko propagando, skoraj po pravilu višji v bolj razvitih in nižji v manj razvitih državah. Medtem ko je odstotek od narodnega dohodka v ZDA blizu 3 %, je v Turčiji okrog 0,4 %, pri nas v Jugoslaviji okrog 1,4 %.

Zahteve po novih prospektih in katalogih (zlasti za inozemstvo) nam narekujejo povečanje stroškov za propagando v letu 1968 glede na prejšnja leta. Predvidevamo, da bi ob racionalni uporabi vseh propagandnih sredstev stroški za propagando v letu 1968 smeli znašati največ okrog 590.000 N din. V zaostrenih pogojih borbe za plasma blaga na domačem in inozemnih tržiščih je povečanje stroškov za propagando razumljivo, obenem pa terja varčevanje ter zelo racionalno uporabo vseh vrst propagandnih sredstev. Tega se morajo zavedati vsi, ki kakor koli uporabljajo sredstva propagande. (Za primerjavo bi povedali, da železarna Sisak predvideva letno uporabo okrog 1.000.000 N din v propagandne namene, kar je precej višja postavka kot pri nas.)

Uspešno izvajanje ekonomske propagande v podjetju sloni na raziskavi tržišča, kvalitetni proizvodnji, pravilno izbrani in vodeni prodajni politiki, pravilni izbiri propagandnih sredstev in izdelavi solidnega koncepta ter plana propagande. Navedeni pogoji zahtevajo, da se s propagan-

do ukvarja strokovno zelo usposobljen in splošno razgledan kader.

Razumljivo je, da je konkretna organizacija in zahtevana strokovnost ter število delavcev, ki naj delajo na tem področju, odvisno od vrste činiteljev.

Sodimo, da bi za naše razmere ustrezal oddelek, v katerem bi bile združene funkcije raziskave tržišča, ekonomske propagande in komercialne statistike. Tak oddelek sodi v komercialni sektor in je od konkretnih razmer, kadrovske zasedbe in drugih prilik odvisno, ali bo organizacijsko vezan neposredno na vodjo komercialnega

sektorja ali bo v sklopu prodaje. Pomembno je zagotoviti maksimalno prožnost in sodelovanje z ostalimi službami v podjetju, ki tako ali drugače sodelujejo ali vplivajo na propagandno dejavnost podjetja.

Literatura

Čedo Dinter, Ekonomsko-propagandna služba u poduzeću, Zagreb 1961

Josip Sudar, Ekonomska propaganda, Zagreb 1963

Gradivo s seminarja, Ekonomska propaganda u praksi kod nas, Beograd 1964

Hubert Vetter

Obisk v dokumentacijskih centrih Zahodne Nemčije

Društvo dokumentalistov in informatorjev v Mariboru je v sodelovanju z republiškim sekretariatom za prosveto in kulturo SRS v času od 19. do 26. novembra 1967 organiziralo 6-dnevno strokovno poučno ekskurzijo v Zahodno Nemčijo. Predviden je bil ogled nekaterih dokumentacijskih centrov ter ustanov za standardizacijo, zato je bila ekskurzija namenjena ljudem, ki delajo v podjetjih ali ustanovah na področju dokumentacijsko-informativne dejavnosti ali na področju standardizacije. Na osnovi predloga vodstva TKR in z odobritvijo UO naše železarne sem se tej ekskurziji lahko priključil.

Najprej bi na splošno opisal potovanje, nato osnove in dokumentacije in nazadnje nekaj konkretnih podatkov o obiskanih institucijah.

Potovali smo razmeroma dobro, in sicer z avtobusom v aranžmaju Putnika na relaciji: Graz — Bruck a. d. Mur — Bad Goisern — Salzburg — München — Frankfurt/Main in nazaj po isti poti. Skupno nas je bilo 31 iz raznih ustanov in podjetij. Večji del je zaposlenih pri dokumentaciji, 6 pa jih dela pri standardizaciji.

Omeniti moram, da se je stvarni program obiskov institucij od prvotno predvidene nekoliko spremenil. Skupina, ki jo je zanimala tudi standardizacija, ni uspela priti v neki biro za standardizacijo (Normenabteilung), kjer bi se konkretno ukvarjali s to dejavnostjo. To se je dogodilo predvsem zato, ker je bil 22. novembra v pokrajini Hessen cerkveni praznik (Bus-Tag), za katerega so organizatorji prepoznali izvedeli. Tako je obisk v podjetju »Höchst« odpadel in smo si ogledali samo večje dokumentacijske centre, kot so Patentni urad v Münchnu, Gmelin-institut v Frankfurtu itd. Za udeležence, zaposlene v podjetjih, ki so bili sicer v manjšini, pa bi bilo zanimivo videti tudi organizacijo in način dela INDOK-služb v podjetjih. Njihov sistem dela bi nam lažje služil za vzor in imel večjo praktično vrednost — njihova organizacija, naloge in potrebe bi bile bolj podobne našim. Ker je pač bila udeležena večja skupina ljudi iz raznih strok, je bilo vsem težko ustreči, vsak pa je v teh štirih dneh, ko smo si ogledali 6 institucij, ki so za naše pojme na precej visokem nivoju, nekaj informacij iz predavanj in tolmačenj

Mestni muzej v Frankfurtu

Foto: H. Vetter

Astronomska ura v Goethevi hiši

kumentacijo in informacijo, njen pomen in glavne naloge ter nakazal stanje v naši železarni. Prof. dr. E. Pietsch, direktor Gmelin inštituta v Frankfurtu, eden vodilnih nemških dokumentologov, nam je med drugim za to, kaj je v bistvu dokumentacija, povedal tole definicijo: Dokumentacija je sistem zbiranja literature iz vseh držav in področij, njihovo hranjenje (arhiviranje) in predelava v zgoščeno obliko sekundarnih dokumentov. Informiranje pa je aktivna oblika stavljanja na razpolago razpoložljive dokumentacije. Bolj podrobna definicija, ki se najde danes v literaturi, pa se glasi: Dokumentacija je zbiranje, selekcija, klasificiranje primarnih dokumentov ter uporabljanje in razširjanje informacij. V novejšem času pa se v zvezi s strojno dokumentacijo pod dokumentacijo razumejo postopki, ki zajemajo naslednje korake:

- dokumentacijska analiza,
- prenos rezultata dokumentacijske analize na nosilec informacij,
- urejanje in skladiščenje dokumentacijskega gradiva,
- postavljanje vprašanj in postopek iskanja,
- aktiviranje dokumentacijskega gradiva.

(DIN Mitteilungen št. 5/1967 str. 206.)

Če obravnavamo dokumentacijo z zgodovinskega stališča, bi mogli govoriti o dveh obdobjih. Za prvo je značilna iznajdba pisave. Ta je omogočila, da je človeštvo doseglo današnjo stopnjo civilizacije. Z njeno pomočjo je mogel človek v starem in srednjem veku obvladati znanost tedanjih dni. Nasprotno pa postavlja današnja civilizacija človeka — raziskovalca in strokovnjaka — pred drugačna dejstva. Nemogoče je, da bi mogel sam slediti vsem novim odkritjem, kar je mogel v prejšnjih časih. Tako pomeni dokumentacija za današnje razdobje isto kot za staro zgodovinsko dobo pisava. Danes je nesporno dejstvo, da je pravilno delovanje znanosti in tehnike bistveno odvisno od delovnega uspeha dokumentacije in informacije.

Dokumentacijska služba tudi nima naloge, da bi iznašla nekaj novega, temveč da bi seznanjala ljudi z obstoječim.

Osnova v dokumentaciji ali predmet obdelave (kot že ime samo nakazuje) je dokument, ki ima najstarejšo tradicijo v dokumentacijski terminologiji in je spremljevalec zgodovine ter razvoja človeške kulture. Kot dokument smatramo običajno zapise z važno vsebino, nekaj, česar ne smemo izgubiti. Stari dokumenti so shranjeni v arhivih, muzejih itd., kjer služijo za zgodovinska raziskovanja ali v študijske namene. Med naše dokumente ali dokumentacijski material, ki spada v dokumentacijo, pa prištevamo vse tisto, kar prikazuje novo misel, originalne rezultate raziskovanj, nove možnosti uporabe že odkritih spoznanj, nove konstrukcije, formule itd., pa naj bo to zapisano ali posneto na magnetofonski trak ali film.

Dokumente delimo na primarne, sekundarne in terciarne. Med primarne štejemo vse publikacije v izvirniku, listine v rokopisu ali v neposredni reprodukciji (fotokopije ipd.), elaborate, rezultate raziskav, članke v revijah in časopisih, knjige, normative, tehnološke postopke, formule, uredbe, zakone, standarde, patentne spise,

prospekte, kataloge itd. Zaradi vedno večjega števila primarnih dokumentov jih posameznik zaradi pomanjkanja časa ne more več spremljati v originalni obliki. Tako so se izoblikovali tkim. sekundarni dokumenti kot izvlečki ali povzetki originalov. Te primarne dokumente analizirajo posebej ustanovljene organizacije ali službe z namenom organizirano izdajati sekundarne publikacije. Obsežna tehnična in znanstvena literatura je bila prvi pogoj za organizirani začetek oblikovanja posebnih organizacij, ki naj bi preučevale to primarno literaturo in po strokovni selekciji iz nje izdelale praktične informacije. S pomočjo sekundarnih publikacij pa bi nato obveščale vso strokovno javnost o tem, kaj je v svetu znanega in publiciranega. Sekundarni dokumenti se objavljajo v obliki dokumentacijskih časopisov pod različnimi nazivi: Referatni časopis, abstrakta, anotacije, strokovne bibliografije z notacijami, katalogi ipd.

Terciarni dokumenti so za dokumentalista pomožno sredstvo, potrebno pri sestavljanju informacij. K njim prištevamo: bibliografije, strokovne slovarje, enciklopedije, indekse, vodič skozi literaturo ipd. Vsi naštetni dokumenti sestavljajo dokumentacijski fond, ki se obdeluje, po potrebi razmnožuje in oblikuje v informacije. Dokumentacija ni kraj, kjer shranjujemo primarne dokumente; to opravi strokovna knjižnica po dokumentacijski obdelavi. Tako se je služba dokumentacije, ki sega že v prejšnje stoletje, ločila od knjižničarstva — počasi se oblikuje v novo znanstveno tehnično disciplino. Služba tehnične in znanstvene dokumentacije in informacij, na katero danes gledamo kot na sodobno intelektualno znanstveno tehnično disciplino, je priznana šele približno 35 let, vendar ima dolgo tradicijo in je tesno povezana s tehničnim in znanstvenim napredkom ter razvojem današnjih spoznanj. Pred njo stoji težka naloga, kako obvladati in obdelati množico strokovnega gradiva ter strokovnjake (predvsem na ključnih delovnih mestih v podjetjih) pravočasno obvestiti o stanju znanosti in tehnike v svetu, da ne bi izgubljali čas in sredstva za stvari, ki so drugod že znane.

Kot rezultat dokumentacijske dejavnosti dobimo torej informacije. Za informacije je najvažnejše, da dokumentalist povzame iz članka tiste pokazatelje, ki jih potrebuje za analizo dokumenta. Prikaže se logična zbirka važnih dejstev, zbranih iz enega ali več primarnih dokumentov. Treba je razlikovati med vsebinskim zajetjem članka (kot so resumeji in povzetki) in izvlečkom na osnovi ocenjevanja originalnosti gradiva po vsebini (abstrakta, anotacije). Dokumentalist dela po drugi metodi, ker mora v informaciji pokazati pokazatelje, ki jih potrebuje raziskovalec ali konstruktor, ko presoja, ali naj čita članek ali ne. V dokumentacijski praksi imamo nadalje vrsto metod analitičnega vrednotenja dokumentov. Najsodobnejše so: deskriptivna, referatna in analitična (o čem, kaj in kako). Po teh metodah pridemo torej do izvlečkov, ki naj predstavljajo kratko, jedrnat in zgoščeno vsebino posameznega članka (so torej bolj informativni kot opisni). Po zunanji obliki so izvlečki lahko: anotacije, referati in abstrakta. Nadaljnje razčlenjevanje teh podrobnosti nima pome-

nemških strokovnjakov le pridobil. Predavanja se niso prevajala.

Že omenjeni prosti dan smo torej izkoristili za ogled nekaterih kulturnih znamenitosti Mainza in Frankfurta. V Mainzu smo si npr. ogledali katedralo, grajeno v letu 1220, v Frankfurtu pa smo si v spremstvu posebnega vodiča ogledali rojstno hišo enega največjih nemških pesnikov Goetheja (Goethe-Haus). Ker predstavlja za Nemce Goethe to, kar za nas Prešeren, bi navedel o njem nekaj podatkov. Johann Wolfgang Goethe je bil rojen 1749. leta. Hiša, v kateri je pesnik preživel svoja mlada leta, je preurejena v muzej. Leta 1939 so jo zaradi vojne v celoti izpraznili. Leta 1944 so stavbo res pri nekem napadu popolnoma porušili. Po II. svetovni vojni so jo do podrobnosti enako postavili na istem mestu, kot je bila pred vojno. Gradili so jo 7 let po predhodno posnetih načrtih in jo v vseh prostorih opremili s prvotnim inventarjem, katerega so poprej hranili. V njej npr. še najdemo starinsko uro, ki je bila izdelana ravno v rojstnem letu pesnika — t. j. 1749. leta. To uro imenujejo astronomska, ker kaže poleg tedna, meseca in letnice tudi lunine mene (prvi krajec itd.) Ura se navija tedensko; 6 ur pred obstankom se v spodnjem delu ure majhen medvedek vleže, da s tem opozori mimoidoče na čas navijanja.

Pesnik izvira iz razmeroma bogate družine, kar dokazuje vsa oprema v hiši ter tudi ohranjena svetilka, v kateri sta goreli dve svečki, kadarkoli je član njihove družine šel zvečer na ulico. To je bilo dovoljeno samo velikašem, navadnim meščanom pa je smela goreti samo ena sveča. V hiši se lahko vidi še mnogo mojstrovinih različnih takratnih slikarjev in drugih umetnin. Širše opisovanje seveda presega okvir tega članka.

Pogled v področje dela tehnične dokumentacije in informacije (INDOK)

Da ne bi pričel takoj z opisom podatkov o institucijah, katere smo obiskali, bi na kratko navedel osnove, ki so v zvezi z do-

na, ker je razlaga o sestavljanju izvlečkov iz dokumentacijskega gradiva podana v reviji »Nova proizvodnja« 1962 (2).

Če službe dokumentacije nimamo urejene, se dogaja, da razno literaturo oziroma dokumentacijo naročamo dvakrat in morda še večkrat. Z izgubo strokovnjaka izgubimo tudi velik del dragocenih izkušenj, receptur, postopkov, normativov ipd., deloma pa se to izgubi po obratih.

Poleg tega je posameznemu strokovnjaku v raziskovalnem oddelku ali operativi skoraj nemogoče spremljati vse tehnične novosti razvoja določenega področja. Tako se dogaja, da trošimo veliko sredstev za to, kar so morda drugi celo bolje rešili ali pa smo že nekoč raziskovali isto stvar, a o tem nimamo rezultatov. V dobro organiziranih INDOK centrih sami dostavljajo informacije v obliki razvojne in tehnološke informacijske dokumentacije na vsa ključna delovna mesta, kjer se obravnavajo tako kot ostala razvojna in tehnološka dokumentacija. Organizirana dokumentacijska služba torej pomeni:

1. modernizirati in racionalizirati raziskovalno delo,
2. biti sprti obveščen o najnovejših dosežkih,
3. prihraniti čas operativcu, ki se izpopolnjuje, sprti spremlja in prebira literaturo, tistemu, ki išče novitete za izboljšanje postopkov ali proizvodov, tistemu, ki ustvarja novo, da ne bi odkril nekaj, kar so že drugi,
4. z izboljšanjem tehnologije prihraniti sredstva,
5. očuvati dragocene interne dokumente,
6. pomagati pri ustvarjanju intelektualnega sodelovanja v nekem kolektivu, s tem da preprečuje škodljive egocentrične pojave in težnje po intelektualnem monopolizmu,
7. podpirati intenzivnejše sodelovanje ne samo znanstvenih kadrov v državi, temveč tudi mednarodno intelektualno sodelovanje.

Tako kot v vsakem raziskovalnem ali tehnično produktivnem delu se je tudi pri nas pokazalo, da brez dokumentacije ne moremo uspešno delati. Za sedaj imamo še skromno organizirano dokumentacijsko informacijsko službo — INDOK center, toda prvi začetki oziroma temelji so postavljeni. Tudi za to, kar imamo, je bilo treba vložiti precej truda, ker dokumentacija ni prav nič lahka stvar. Ta služba je po organizacijski shemi vključena v naš raziskovalni oddelk. Ker je to za nas popolnoma novo področje, so za leto 1967 v načrt za raziskovalno delo vključene tudi naslednje naloge:

- organizacija INDOK službe,
- izdajanje Biltena tehnične dokumentacije,
- urejanje, zbiranje, izpopolnjevanje dokumentacije o lastnostih naših jekel in izdelkov,
- ureditev in izdaja kataloga interne dokumentacije lastnosti jekel,
- uvajanje organizacijskega sistema tehnične dokumentacije raziskav.

V naši strokovni knjižnici imamo na razpolago že precejšen fond dokumentacijskega gradiva — razmeroma bogato zbirko knjig, (čez 5000) ter večje število revij itd.,

Udeleženci strokovne ekskurzije

tako da je tudi s tega stališča potreba po tej službi dozorela.

V INDOK centru se vsi zanimivi članki iz strokovnih revij in drugih publikacij periodične literature, katere prejemamo, interno vodijo na klasičnih dokumentacijskih karticah (kartoteka člankov). Kartice vsebujejo bibliografske podatke člankov ter klasifikacijsko oznako po mednarodni metalurški klasifikaciji ASM/SLA, ki je najprimernejša za področje črne metalurgije. Prednosti tega sistema klasifikacije in izvleček najvažnejših področij iz klasifikacije ASM-SLA je podal inž. Jože Rodič v Koroškem fužinarju, št. 8—10 1964. Za knjige se vodi abecedno imenski katalog in pa decimalni katalog po univerzalni decimalni klasifikaciji, ki je še vedno zelo uporabna za širše področje tehnike in znanosti.

Velik uspeh naše INDOK službe je dosežen s tem, da se v sodelovanju z železarnama Jesenice in Štore že izdaja Bilten tehnične dokumentacije. Tako so strokovnjaki v železarni vsaj približno na tekočem z novostmi z njihovega delovnega področja. Pri raznih raziskovalnih delih (uvredbi novih industrijskih metod dela, razširitvi proizvodnega programa itd.) smo takorekoč primorani posluževati se posredovanja dokumentacijske in informativne službe. Včasih so si ljudje za izvršitev neke naloge še lahko sami izdelovali razna pomožna orodja. Danes se to ne dela več, ker bi z delovnimi pripravami porabili več časa kot za sam izdelek. Enak pomen ima dokumentacijsko delo, daje nam orodje, ki nam skrajša delovni čas in poveča proizvodnost. Informacija postane torej orodje, ki ga je treba ustrezno negovati, zato spada izkoriščanje dokumentacije med osrednje naloge vodstva podjetij. Z letošnjim letom je predvideno, da preidemo na sistem robno luknjanih kartic z ročno selekcijo zaradi hitrejše tekoče obdelave podatkov. Kasneje, ko to ne bo zadoščalo, bo treba preiti na strojni sistem luknjanih kartic s konvencionalnimi stroji (npr. IBM 1460) za raziskovanje dokumentacijskega gradiva, tj. sistem, ki uporablja avtomatizirane postopke za obdelavo podatkov. Če želimo

uporabljati tudi sodobna mehanografska sredstva, moramo seveda dobro poznati naloge in namen INDOK centra, da bi tako lažje izrabili najustreznejše postopke ob uvedbi mehanografskih sredstev. V INDOK centru se vodi še kartoteka mikrofilmov ter dokumentira material iz lastnih raziskav. V pripravi je tudi izdelava kartoteka za standarde. Ustanavljajo se torej novi viri za dajanje informacij, katere je treba sprti dopolnjevati.

Naša INDOK služba pomaga tudi napredku podjetja z iskanjem informacij, potrebnih pri reševanju določenih problemov, in to v sodelovanju s centraliziranimi dokumentacijskimi institucijami ali z individualnimi dokumentacijskimi službami. Pri zadevi si, da s sredstvi, ki so na voljo, naloge čim hitreje in dobro rešuje.

Tudi pri nas bo večina razumela, da je treba dokumentacijo sprejeti kot sistem dela. Nadaljnji razvoj INDOK centra bo vsekakor zahteval še strokovno poglobljeno delo, da npr. služba sama za konkretno vprašanje raziskuje literaturo in izdela strokovne informacije (rešerše), kjer je več sestavkov zbranih o določenem problemu. To je seveda pogojeno z dodatnim kadrom, ki ga je sicer zelo težko dobiti, s strojno dokumentacijo ipd. Ko naletimo na praktične probleme, lahko opazimo, da zelo malo vemo, kako določene stvari rešujejo pri nas, še manj pa, kako jih rešujejo v svetu. Problematiko in težave, ki se sicer pojavljajo pri uvajanju te službe — med drugim tudi s kadri in resnimi odjemalci, je obširno opisala v Koroškem fužinarju 1967/1/10 Marija Gregor. Uporabnike je treba seznaniti s koristnostjo dokumentacijske dejavnosti, da se privadijo na intenzivno uporabo tega, kar je na razpolago, kajti še tako dobro organizirana INDOK služba brez uporabnikov informacij svoje naloge ni dobro opravila.

Podatki o institucijah, ki smo jih obiskali

Ogledali smo si lahko dokumentacijsko službo naslednjih institucij, in sicer v Münchnu Biblioteko nemškega patentnega urada ter v Frankfurtu na Maini Centralo

za strojno dokumentacijo, Direkcijo železnic, Gmelin inštitut, Nemško društvo za dokumentacijo in Nemško biblioteko.

Biblioteka nemškega patentnega urada — München

Patentni urad v Münchnu s ca. 2200 zaposlenimi preizkuša izume glede na izvirnost in podeljuje patente. V ta namen potrebuje sistematično urejeno literaturo od patentnih spisov do knjig in člankov za dobo 100 let. Po zakonu se namreč ne sme patentirati nekaj, kar je kjerkoli v literaturi že napisano v zadnjih 100 letih.

Knjižnica ima že dolgoletno tradicijo in je ena največjih v Evropi. Vsebuje približno 500.000 zvezkov (Buchbinder Bände), od tega je ca. $\frac{1}{3}$ knjig, $\frac{1}{3}$ revij in $\frac{1}{3}$ patentnih spisov. Knjižnica je razdeljena na oddelek za knjige, revije in na patentne spise. Dnevno prejmejo okrog 3000 naročil, od teh se skoraj 90% nanaša na patentne spise.

Knjige imajo urejene po internem sistemu že od leta 1890. Razdeljene so v 180 skupin po geslih (npr. reja čebel, podkovanje itd.). Vodijo sistematski in avtorski katalog knjig, ki so v čitalnici in skladišču knjig. Naročanje knjig iz podzemnega skladišča gre po zračni pošti, prenos je polavtomatski (do vsakega nadstropja). Ob čitalnici je obširna priročna knjižnica, iz katere ne posojajo knjig. V njej ni knjižničarja — računajo na korektnost. V posebnem prostoru imajo ca. 1 teden razstavljene vse nove knjige, ki jih redno prejema od založb. Na posebnem obrazcu lahko vsak njihov uslužbenec napiše, če je določeno knjigo koristno naročiti.

Revije (časopise) pošiljajo na kroženje. Ker se jih nekaj izgubi, imajo večino v dveh izvodih. En izvod je na vpogled v čitalnici. Skupno jih prejmejo okoli 2000, od tega ca. 12 iz Jugoslavije.

Patentni spisi. Vse nemške patentne spise uvedejo v posebno knjigo po tekočih številkah izdanih patentov. Tuje patentne spise vpisujejo v posebno knjigo. V letu 1967 računajo na ca. 60.000 patentnih prijav, od teh ca. $\frac{1}{2}$ iz inozemstva.

Vse tuje patentne spise preklasificirajo na nemško klasifikacijo, vlagajo jih po grupah, podgrupah ter po državah. Vodijo tudi evidenco o zapadlih patentih in o tistih, ki niso bili podeljeni. Imajo evidenco patentnih časopisov in vršijo zamenjavo le-teh za svoj »Patentblatt«.

Dokumentacija je ločena od biblioteke in je še v razvoju. Z dokumentiranjem literature so začeli poizkusno pred nekaj leti, da bi našli najprikladnejšo obliko arhiviranja podatkov (luknjane kartice, vizualne ali navadne).

Dokumentalisti, ki jih imenujejo analizatorje, pregledujejo določeno število patentnih grup za določeno število patentnih preizkuševalcev. Patentnemu spisu določijo eno ali več gesel, ki jih pretvorijo v določeno število in prenesejo na luknjano kartico. Do sedaj imajo strojni sistem selekcije luknjastih kartic in jih pregledajo 60.000/h. To smatrajo za zelo primitivno, kot bi npr. primerjal dojenčke s tekačem. Prej ali slej bodo prešli na delo z elektronskimi stroji (computer). Označujejo tudi važne tekste in skice, ki jih kserografsko prenesejo na drugo stran kartice. Preizkuševalci prejema kartotečne

listke za svojo ozko grupo, ki jo obdelujejo, jo vlagajo v svojo lastno kartoteko in jo po potrebi tudi sami selektirajo.

O patentiranju

Dr. Singer nam je povedal, da potrebuje ustanova, kot je njihova, 15—20 let, da se dobi pregled o najvažnejših področjih tehnike, o tem, kar je že patentirano oziroma bilo že odkrito. Dogaja se tudi, da oni nekaj patentirajo, kar se kasneje opazi, da je bilo že npr. nekje poprej na Japonskem. To se dogaja (sicer vedno manj), ker vseh revij sveta le ne morejo imeti. V takem primeru se patent razveljavi, ker podleže tkim. »zakonu izničenja«. Da je teh primerov vedno manj (ca. 300/leto), pripomore izmenjava rešerš (ki se redno vršijo z ZDA in Anglijo, sedaj poskušajo zamenjavo še s Švedsko) in dobro dokumentacijsko gradivo. Sama prijava patenta, v katero so vključeni stroški kontrole itd., znaša ca. 300 DM. Za interese, ki želijo nekaj patentirati, imajo svetovalce, ki pomagajo pri izpolnjevanju prijave, dajo navodila za uporabo pravilne vrste tuša na skicah itd. Patentna prijava pride prvo v referat »C«, kjer se klasificira, nato do tehnične kontrole, kjer predmet preiščejo na splošno uporabnost in sposobnost za proizvodnjo, kontrolirajo originalnost, naprednost proti sedanjemu stanju tehnike ipd. Po kontroli se dokument objavi javnosti (rok trajanja objave je 3 mesece). Vse pripombe se ponovno preverijo na nevtralnem kolegiju. Ako se patentiranje prijave odkloni, se prizadeti lahko pritoži na posebnem sodišču za patente.

V oddelku patentne prijave je zaposlenih 1200 ljudi. Omenjajo, da je sedanji postopek podeljevanja patentov predolg ter se bo v kratkem z uvedbo posebne predkontrole skrajšal. Njihov patentni urad je tudi član mednarodnega združenja patentnih uradov, ki nosi v angleškem jeziku kratico ICIREPAT.

Centrala za strojno dokumentacijo — Frankfurt

Ta ustanova je pričela delovati 1964. leta na pobudo dr. Kremerja, direktorja inštituta za dokumentacijo. Priključeni so družbi MINERVA. Sami ne delajo na dokumentaciji. Težišče njihovega dela je na programiranju strojno čitljivih podatkov. Predvsem delajo usluge za ustanove, ki se financirajo iz javnih sredstev. Razdeljeni so na tri oddelke, in sicer:

- oddelek za organizacijo,
- oddelek za programiranje (je najmočnejši: od 10 do 12 ljudi),
- oddelek za strojno predelavo.

Prirejajo tudi tridnevne seminarje za tehniko perforiranih trakov in štiritedenske za programiranje.

Za Nemško biblioteko izdelujejo mesečne in letne preglede za vso bibliografijo sveta. Prvi strojno obdelani pregledi so izdani 1965. leta. Sedaj kumulirajo podatke na computerju, ki dela z nad 1000 znakov/sek. (Computer stane ca. 2,5 milijona DM).

Dr. Koch, ki se je dan poprej vrnil iz DDR, kjer je prisostvoval mednarodnemu kolokviju o strojni obdelavi podatkov, je imel krajše predavanje. Pretresali so možnosti strojne obdelave podatkov po UDK

sistemu. Poizkusi so pokazali, da je to možno.

V imenu inštituta za dokumentacijo nam je govoril dr. Bauer. Ta inštitut ima nalogo, da organizira in v začetni fazi tudi financira dokumentacijske službe po inštitutih in univerzah v Nemčiji, medtem ko pomaga industriji le z nasveti.

Inštitut za dokumentacijo je bil ustanovljen leta 1961 in je pristojen ministrstvu za znanost ter inštitutu Max-Planck. V tem času je organiziral in izvedel okoli 120 dokumentacijskih mest v Nemčiji. Eksperti za dokumentacijo tega inštituta izdelajo organizacijsko shemo nove dokumentacijske službe, ki je običajna za neko specifično področje, izobrazijo potreben kader in nabavijo vso potrebno opremo. Uvajanje nove službe traja okoli 2 leti. V tem času inštitut plača tudi vse stroške za uslužbenca. Po dveh letih je taka služba zmožna samostojno poslovati, nakar lahko prevzame ustrezna ustanova nadaljnje finančne obveznosti. Inštitut za dokumentacijo se ukvarja tudi z UDK ter sodeluje s FID (mednarodna zveza dokumentalistov) pri osvojitvi novih UDK števil.

Inštitut za dokumentacijo se sam ne ukvarja aktivno z dokumentacijo in informacijami, ampak je organ, ki planira ter koordinira dokumentalistične službe v Nemčiji. Trudijo se, da bi v posameznih službah poleg obstoječega sistema klasificiranja (ki so različni) vpeljali nov enoten sistem.

Najbolje dokumentirani področji sta kemija in medicina. Naslednje področje, ki je že načeto, je za agrarne izdelke. Dr. Bauer meni, da se dokumentacija lahko relativno hitro zgradi, če so interese v industriji. Mnogo torej zavisi od tega, kak odnos imajo ljudje z določenega področja do literature (literaturfreundlich). Dokumentirati je treba to, kar je res potrebno — torej s čim manj dela in z maksimalnim informiranjem interesentov obvladati poplavo v literaturi. Včasih je bolje 20% gradiva enega področja takoj iz vrednotiti kot 100% v 10 letih.

Direkcija železnic — Frankfurt

Sprejel nas je vodja dokumentacijske službe inž. Hans Sparkuhle ter nas v krajšem predavanju seznanil z njihovo organizacijo in delovanjem te službe.

Dokumentacijska služba, ustanovljena l. 1851, je direktno podrejena glavni upravi Nemških železnic (HVB), ki je član mednarodne organizacije železnic UIC s sedežem v Parizu. V okviru organizacije UIC deluje poseben oddelek za dokumentacijo »BDC« v Parizu, katerega sestavljajo železniške direkcije iz 12 držav.

V oddelku za dokumentacijo imajo zaposlenih 12 dokumentalistov. Zopet je poudarjeno, kako važno je, da se poslužujemo izkušenj drugih. Dokumentalist mora paziti, da interese ne prejema preveč izvlečkov, ker bi posameznik zopet izgubil preveč časa s prebiranjem literature. Če npr. kdo želi vedeti kaj o lokomotivi, mora dokumentalist od njega zahtevati precizno vprašanje, za kateri detajl se zanima.

Oddelek za dokumentacijo prejema okoli 1600 revij predvsem s področij, ki tangirajo železnice. Zunanja mreža sodelavcev izdelava iz posameznih revij izvlečke ca.

1000 referatov na mesec brez klasificiranja. Revije prejemajo direktno od založbe. Da izdelajo izvlečke, rabijo 4—6 tednov. Pregledovanje vsake revije honorirajo z 10 DM na mesec — ne glede na to, če kdaj ni člankov, primernih za izvleček oziroma referat, ter posebej za vsak izvleček 5 DM. Od 1000 dokumentacijskih kartic izberejo ca. 300 izvlečkov (najzanimivejših) na mesec, ki se tiskajo v obliki časopisa, ki je na razpolago širšemu krogu sodelavcev. Kot omenja urednik oziroma dokumentator v uvodnem članku njihovega časopisa »Kurz- auszüge aus dem Schrifttum für das Eisen- bahnwesen« 1967/9, naj bi objavljeni ekstrakti vsem, ki se zanimajo za informacije, omogočili, da ostanejo na tekočem (up-to-date).

Po potrebi se določene kartice kot specialne informacije pošljejo določenim interesentom, ki so se javili na posebnem vprašalnem listu.

Na posebno željo izdelajo tudi rešerše.

Gmelinov inštitut — Frankfurt

Tu nas je zelo prijazno sprejel direktor tega inštituta prof. dr. E. Pietsch, ki je med drugim v svojem izvajanju poudaril, da je dokumentalist, ki nudi in daje informacije, enako važen kot avtor sam. Dokumentalist mora paziti, da izvleče iz člankov res znanstveni ekstrakt (balast naj odpade) ter stremeti po tem, da pride v resonanco z interesenti. Gmelinov inštitut pripada družbi Max-Planck, ki združuje ca. 45 znanstvenih in raziskovalnih inštitutov. Prvenstveno se ukvarja z izdajo Gmelinovega priročnika, katerega ca. $\frac{2}{3}$ naklade prodajo v inozemstvo. Prva izdaja priročnika je obsegala tri zvezke, sedaj je pri 8. izdaji do letošnjega leta izšlo že 190 zvezkov. (Pose- duje jih tudi CTP-Ljubljana, ki je za naba- vo tega priročnika prejela posebno dota- cijo.)

Potek izdelave ali izpopolnitve določene- ga poglavja priročnika se prične s temeljitim študijem literature. Zato prejme znanstvenik za določeno področje kompletno kartoteko, nato sam izbere tisti material, ki je nov in še ni obdelan v priročniku. Na podlagi izbranih podatkov naroči originalne dokumente. Obvezno je, da vso zbrano literaturo v originalu preštudira. Ako ne pozna jezika, mu ustrezna služba v inštitutu izdela prevod. Za to potrebuje inštitut dobro organizirano dokumentacij- sko službo, knjižnico ter reprografijo.

Oddelek za dokumentacijo

Naloga tega oddelka je, da tekoče zbira in obdeluje vso literaturo, tako primarne kot sekundarne dokumente, kot so strokovne revije, referatni časopisi, poročila firm itd. To delo opravlja 10 znanstvenikov — do- kumentalistov, ki tako ustvarjajo osnovo za uspešno izdelavo Gmelinovega priročni- ka. Kartoteka podatkov ali dokumentacij- ski arhiv obsega danes okoli 2.000.000 kar- tic in je urejena, kot to zahteva Gmelinov priročnik.

Dokumentacijski arhiv je izredno obši- ren in zagotavlja skoraj absoluten pregled nad dokumenti, ki so bili kakorkoli objav- ljeni po svetu.

Poseben oddelek pri inštitutu se ukvarja z zbiranjem podatkov o dokumentaciji. Do- kumentalist obdeluje vse vrste dokumen-

to- v, ki obravnavajo vprašanja dokumenta- cije in informacij. Podatke vnašajo na vi- zualne kartice. Ta služba je pričela z de- lom pred približno 3 leti in ima že ca. 1000 podatkov s področja dokumentacije.

Knjižnica posreduje znanstvenikom vso originalno literaturo, ki jo potrebujejo za obdelavo raznih poglavij Gmelinovega priročnika. Knjižnica ima mnogo knjig, re- vij, mikrofilmov, disertacij itd. ter zelo do- bro organizirano službo izposojevanja iz drugih knjižnic znotraj Nemčije kakor tudi iz inozemstva. Na mesec si izposodi okoli 2000 zvezkov.

Skupno prejema ca. 1300 strokovnih re- vij ter tudi zelo težko dostopne dokumente, kot so »Conference Papers« in razna poro- čila. V ta namen sodelujejo s številnimi dokumentacijskimi centri v Nemčiji in po svetu. Knjižnica razpolaga z obširno zbirko patentnih spisov, za katero vodijo dve kar- toteki, in sicer po številkah in državah. Po firmah imajo urejenih okoli 32.000 pro- spektov in katalogov.

Reprografska služba razpolaga z moderno opremo za kopiranje in razmno- ževanje, kot so naprave za izdelavo mikro- filmov, fotokopij, heliografskih kopij, kse- roks kopije in offsetni tisk. Zraven se na- haja književnica. Omenjena služba izde- luje mikrofilme in kopije tudi za zunanje naročnike.

Nemško društvo za dokumentacijo

Na sedežu Nemškega društva za doku- mentacijo nas je sprejela prof. Inge Dahl- berg.

Društvo nemških dokumentalistov je bi- lo ustanovljeno po vojni 1948. leta v Kölnu in služi pospeševanju, raziskavi in organi- zaciji na področju teoretične in praktične dokumentacije. Društvo vzdržuje zveze z nacionalnimi in mednarodnimi ustanova- mi, ki zasledujejo enake ali podobne na- mene.

Sedež društva se je vselil v to stavbo še- le pred dobrim mesecem. Na tem mestu dokumentirajo samo literaturo, ki se nana- ša na dokumentacijo in področje reproduk- cije.

Intenzivno se bavijo z vzgojo kadrov. V ta namen prirejajo enoletne tečaje z me- sečnimi presledki za ljudi, ki že imajo ne- kaj poklicne prakse na področju dokumen- tacije in informacije.

Nemška biblioteka

Nemška biblioteka je bila zgrajena ozi- roma formirana po vojni. Sedaj imajo za- poslenih 250 ljudi. Njihova glavna naloga je zbrati vso literaturo, ki izide kjerkoli v nemškem jeziku. Torej poleg knjig in re- vij tudi vsa učila, gramofonske plošče (go- voreče), važnejše plakate itd. Trenutno razpolagajo z 980.000 knjigami ter 27.000 časopisi (revijami). Toliko jih nima nihče v Nemčiji.

V posebnih omarah vodijo kartotečni ka- talog po avtorjih in geslih. Na osnovi teh katalogov izdelajo tudi polletne in petletne sezname za vso bibliografijo.

Originalov ne posojajo, pač pa se pri njih lahko naročajo fotokopije (1 list A4 formata stane 0,25 DM).

Zaključek

Z огledom navedenih institucij v Zahod- ni Nemčiji smo dobili zelo grobo sliko o tem, s čim se le-te ukvarjajo. Toda tudi to nam lahko pri reševanju konkretnih proble- mov na področju naše dokumentacije koristi. V Zahodni Nemčiji posvečajo do- kumentacijsko informacijski službi veliko pozornosti, kljub temu pa zaostajajo za Amerikanci in celo za Vzhodnimi Nemci in Rusi. Ocenjujejo, da so ravno v razvoju na področju informacije in strojne oziroma elektronske predelave podatkov najda- lje prispeli v Sovjetski zvezi.

Povsod smo srečali pretežno mlajše lju- di, predvsem pri kadrih, ki direktno dela- jo v strojni obdelavi ali programiranju. V strokovni terminologiji uporabljajo dosti angleških izrazov, ker zanje še nimajo pri- mernih nemških. Vsi so mnenja, da je do- kumentacija draga zadeva (tudi za Neme- ce), predvsem kadar se kje vzporedno dela na istem področju. Dobro pa vedo, da pri sedanjem pospešenem razvoju na vseh področjih človeške dejavnosti brez organi-

Glavni trg obnavljajo

Foto: H. Vetter

zirane dokumentacije ni pravega napredka. Razvojni dosežki na tem področju bodo v prihodnje odločilnega pomena za splošen napredek neke države.

Pojavlja se vprašanje, kako dolgo bodo dokumentalisti in ostali strokovnjaki sposobni sproti obdelovati grmade primarnih dokumentov ter jih pretvarjati v sekundarne in kako dolgo bodo uporabniki zmogli pregledovati vedno večje število sekundarnih dokumentov. Pričakuje se, da bo pri selekciji in iskanju pomagala uporaba elektronskih strojev s shranjevanjem (arhiviranjem) sekundarnih dokumentov na magnetnih trakovih oziroma ploščah, ki imajo večjo kapaciteto shranjevanja podatkov in so zato ekonomičnejši. Živimo v času, ko pripisujemo veliko važnost mehanizaciji in avtomatizaciji ter ko bo treba opustiti celo nekatere klasifikacijske sisteme zaradi uvajanja sistema luknjanih kartic. Zaradi upoštevanja časa (ta faktor je danes zelo odločilen) so danes mnoge službe opremljene z visoko moderno tehniko, avtomatiziranimi napravami in instrumenti. Strokovnjaki so ocenili, da če imamo pri obdelavi ali iskanju nekaterih podatkov do 1000 enot, pride v poštev še ročna selekcija, do 10.000 strojna, za več enot pa je ekonomično le delo z elektronskimi stroji. Znano je tudi, da so rešerše, izdelane s pomočjo elektronskih strojev, cenejše od mehanskih in slednje cenejše od ročnih.

Ravno najnaprednejše dežele imajo najbolj razvito dokumentacijsko službo. Tudi mi lahko razpolagamo s sekundarnimi dokumenti iz industrijsko razvitih dežel. Potruditi se moramo, da izkoristimo to prilžnost, kajti ravno njihove INDOK službe nas lahko seznanjajo s svetovnimi dosežki v tehniki in znanosti. INDOK službe dovoljujejo malim deželam, da izkoriščajo dosežke velikih.

Stanje INDOK služb v SFRJ po oceni naših strokovnjakov še zdaleč ni zadovo-

ljivo, čeprav imamo Jugoslovani v dokumentalistiki dolgo tradicijo. Primož Trubar je že leta 1561 izdal pomembno delo — Indikativno bibliografijo vseh do tedaj objavljenih del z religiozno vsebino. Z obiskom v navedenih institucijah ali morda podobnih v drugi industrijsko razviti deželi pa te nehote prevzame neprijeten občutek — namreč ta, da smo na tem področju kljub tradiciji precej zaostali.

Če se torej želimo približati razvoju naprednih držav, moramo delo v INDOK centrih pravilno vrednotiti. INDOK službe pa morajo iskati vedno novih načinov dela, da bo dokumentacija šla v korak s hitrim napredkom znanosti in tehnike. Osnovne dokumentacijske službe v podjetjih in ustanovah so zelo koristne tudi zaradi tega, da že same izvrednotijo nova dela s svojega področja ter jih dajo na razpolago višjim organizacijskim oblikam, npr. v CNTD-Beograd. Da bi se INDOK centri v podjetjih lažje razvijali, sta naslednja zaključka, sprejeta na simpoziju o znanstveni in tehnični dokumentaciji v Celju 1962. leta, zelo pomembna in koristna: Jugoslovanski center za tehnično in znanstveno dokumentacijo v Beogradu naj pozivi skrb za vzgojo kadra in dokumentaliste seznanja z novimi dosežki na področju INDOK. Drugi zaključek predvideva ustanovitev specializiranih centrov in posebno posvetovalno komisijo (zvezo dokumentacijskih služb), kjer bi koordinirali napore za dvig proizvodnje in potrošnje v INDOK službi.

Literatura

1. Koroški Fužinar 1964/8-10, 1966/1, 1967/1, 3
2. I. Simpozij tehnične znanstvene dokumentacije, Lj. 1962
3. Nova proizvodnja 1962/2, 1964/1-2
4. DIN Mitteilungen 1967/5

Kaj je s kulturno prosvetnimi društvi v ravenski občini?

Namesto mota: V kavarni doma železarjev na Ravnah bo ta mesec vsako soboto in nedeljo zvečer barski spored s stripizmom... Tako so Ravenčani dobili novo možnost za sobotno in nedeljsko razvedrilo in počitek.

(Večer, 6. 11. 1967)

Pišemo leto 1967, proslavljamo 25. letnico, ko so bili v Bihacu postavljeni temelji za novo SOCIALISTIČNO Jugoslavijo.

V ČRNI je bila gledališka družina zelo prizadevna, vsako leto je naštvirala tudi po več del, sodelovala je na kulturnih revijah, žela priznanja.

Zdaj DPD Svoboda Črna že več let ni imela občnega zbora, nima odbora, nima članstva, gledališka družina se je razšla, nima poslušalcev. Vztrajajo le še pevci, starejši člani, vodi jih Rudi Piko. In knjižnica, vodi jo Tina Drogenik.

Gledališko družino v MEŽICI smo vsa leta po vojni šteli med najboljše gledališke skupine v Sloveniji.

Zdaj DPD Svoboda v Mežici že tri leta ni imelo občnega zbora, odbor je le na pa-

pirju, odborniki ne prihajajo več na seje. Posluje le še knjižnica, vodi jo Poldika Šegel, pa še šahisti, ki so kot sekcija včlanjeni v društvo.

RAVNE so bile središče kulturno prosvetne dejavnosti v Mežiški dolini, DPD Svoboda med najboljšimi društvi v Sloveniji. Delale so številne sekcije, imeli so ljudi, ki so za delo v društvu žrtvovali ves svoj prosti čas, imeli so gledalce, člane-delavce, bilo je res delavsko prosvetno društvo.

V letu 1967 dela na Ravnah le še folklorna skupina pod vodstvom požrtvovalne Hedvike Jamšek, Koroški oktet, knjižnica, ki jo vzorno vodi Jožko Herman, godba na pihala.

Na PREVALJAH vztraja nekaj igralcev z režiserjem Vilijem Strelom, pevci (Oktet izpod Uršlje) ter knjižnica, ki jo požrtvovalno vodi Ožbe Lodrants. Spodbudno je, da v gledališki družini sodelujejo mladi. Sicer pa DPD Svoboda na Prevaljah kot v drugih krajih naše občine ni imelo že več let občnega zbora, nima članstva.

Kulturno življenje je kipel v manjših krajih naše občine, na Lokovici, Lešah, Jamnici, v Podpeci, Žerjavu, Kotljah in drugod.

V letu 1967 vse zamira. Vztrajajo le še v Kotljah (knjižnico vodi Slavka Rakovnik), v Reki, v Žerjavu vodita knjižnico Rudolf Peruš in Angela Brumen, knjižnico v Podpeci pa Rajko Žagar.

Nam je postalo vseeno, kako preživlja svoj prosti čas naš delovni človek?

Društva z imenom DELAVSKO prosvetno društvo so ostala brez delavcev.

Bomo našega človeka v prostem času povsem prepustili kartam, avtomobilizmu, barskemu sporedu, slabemu sporedu v kinu, na televiziji, lažni literaturi?

Bomo mlade ljudi prepustili ulici, džuboksom, nekulturnim plesom, stripu?

Kateri krajevni odbor SZDL v naši občini je razpravljal o kulturnem življenju v kraju? Katera osnovna organizacija ZK? Katera sindikalna organizacija v podjetju? In če je, katere konkretne sklepe je sprejela?

Govorimo o skrajšanem delovnem času. Le malo pa mislimo na to, kako bo delavec svoj prosti čas kulturno preživel. Človeka ne oblikuje samo delo! Oblikuje ga tudi prosti čas. Če damo človeku več prostega časa, mu moramo dati hkrati tudi možnost, da bo svoj prosti čas pametno uporabil (šport, kultura, strokovno izobraževanje idr.).

Človek vendar ne živi samo od kruha.

Govorimo o skrajšanem delovnem času. Le malo pa mislimo na to, kako bo delavec svoj prosti čas kulturno preživel. Človeka ne oblikuje samo delo! Oblikuje ga tudi prosti čas. Če damo človeku več prostega časa, mu moramo dati hkrati tudi možnost, da bo svoj prosti čas pametno uporabil (šport, kultura, strokovno izobraževanje idr.).

Prve posledice so že vidne. Delavec je strokovno in splošno premalo razgledan. Na kulturnih prireditvah zijajo v dvorinah prazni stoli. V knjižnice prihajajo v glavnem upokojeanci in šolarji. V knjigarlah čakajo na kupce dobre knjige, kioski pa se vse bolj šibijo pod težo lažne literature. V novih stanovanjih visijo namesto umetniških slik (ali vsaj reprodukcij) osladno kičaste podobice. In tako bi lahko naštevati še in še.

V zadnjih letih je svet za kulturo in prosveto pri občinski skupščini skušal uresničiti načrt kulturnega življenja v naši dolini, podprl je nekatere nove možnosti za razvoj kulturnih dejavnosti. Dobro se je uredila mreža knjižnic, v študijsko knjižnico in v ljudske knjižnice zahaja vendarle precej naših občanov. Prav bi bilo, če bi se o knjižnicah v naši občini spregovorilo kdaj posebej, bolj poglobljeno. Podatki kažejo, da tri četrtine ljudi v Jugoslaviji ni v preteklem letu prebralo niti ene knjige. Najmanj berejo privatniki obrtniki, gospodinje na podeželju, nekvalificirani in polkvalificirani delavci. *Duhovni analfabetizem dobiva pri nas vsak dan nove razsežnosti.* (Knjiga 67, št. 11.) Kako je v naši občini?

Likovni salon je na razstave privabil precejšnje število ljudi; posrečilo se mu je celo, da je pritegnil tudi preproste občane, zlasti mladino. Zelo dobra so gostovanja gledališč, posebej Mladinskega gledališča za naše mlade gledalce, pa gostovanja glasbenih ustanov in drugih.

Ali so te kulturne prireditve zajele že dovolj veliko število naših občanov? Odločno nasprotujem, da bi se kulturna dejavnost zožila na nekaj ljudi, ki jih posebej zanima, privlači. Raje ne sklepam, kje

bi se to končalo. Doseči moramo vendar, da bodo kulturne prireditve, kulturni dogodki zajeli čimveč naših občanov. Seveda tega ne bo tako lahko uresničiti. Opraviti imamo z občani, ki imajo zelo različno izobrazbo in ki so različno dovzetni, občutljivi za kulturno udejstvovanje, doživljanje. Teh razlik še dolgo ne bomo zbrisali, morebiti jih bomo počasi zmanjševali. Tako bomo morali pač uveljavljati različne oblike kulturne dejavnosti. Najvažnejše je, da kulturna dejavnost sploh živi, da zajame čimveč naših občanov in da nikoli ne pade pod raven, ko še neko dejavnost imenujemo kulturno.

Toda tokrat nas predvsem zanima, kako je z društvu.

Obiskal sem vse večje kraje v naši občini ter še nekaj manjših. Pokazalo se je, da imajo vse krajevne skupnosti sklade za kulturno, športno, družbeno dejavnost. V te sklade prispevajo podjetja in ustanove od 5000 do 10.000 starih dinarjev na zaposlenega. Za ta prispevek so se delovne organizacije odločile prostovoljno. Nekatera podjetja zelo redno, vestno in z razumevanjem nakazujejo svoje prispevke, drugi se spomnijo na sklad le občasno, tretji (in tudi teh je žal še kar veliko) sklad popolnoma ignorirajo, kar kaže, da je vodstvu v takem podjetju popolnoma vseeno, kako je z *notranjim* profilom njihovega delavca, vse jim pomenijo le *zunanji* profili.

Poglejmo, kako se v teh skladih kaže delež za kulturno dejavnost. Vsi podatki so za leto 1967!

ČRNA: V skladu se je v tem letu nabralo 4.781.000 starih dinarjev. *Dotacije za kulturo:* knjižnica 180.000, pevci 50.000, Svoboda Žerjav 180.000, knjižnica Žerjav 150.000, knjižnica Podpeca 80.000, skupaj torej 540.000 starih dinarjev. Primerjava z izdatki za športno in drugo dejavnost: 3 milijone starih dinarjev (Planinsko društvo, TVD Partizan, nogometaši, taborniki, smučarji...). Razlika je torej precejšnja. Res pa je, da ta društva tudi aktivno delajo. Tajnik krajevne skupnosti tovariš Jandrišič mi je zagotovil, da bi sklad takoj odobril kulturni dejavnosti več denarja, če bi se le kako premaknila iz mrtvila. V družbeni sklad v Črni redno prispevajo: Rudnik Mežica, LIP Slovenj Gradec. Letos niso še nič nakazali: Gozdarski obrat Črna, Osnovna šola Miloša Ledineka, Stavbenik Prevalje, Vrtec.

MEŽICA: V skladu se je v tem letu nabralo 5.613.518 starih dinarjev. *Iz sklada so letos nakazali za kulturo le 100.000 starih dinarjev za knjižnico.* Upravni odbor sklada je odobril za TVD Partizan 2.000.000 starih dinarjev, za Turistično društvo 500.000 starih dinarjev, za Društvo prijateljev mladine 300.000 starih dinarjev in dr. V zapisniku seje upravnega odbora z dne 28. 6. 1967 lahko preberemo: »DPD Svoboda ne dela; če bi delali, bi dobili denar.« V družbeni sklad za Mežico redno prispevajo: Rudnik Mežica, Parna pekarna Mežica, Gostinsko podjetje Peca, Ljubljana-transport. Letos še niso nakazali prispevka: Osnovna šola Mežica, Vrtec Mežica.

RAVNE: V skladu se je v tem letu nabralo 20.714.000 starih dinarjev. Upravni odbor sklada premišljeno razdeljuje zbrani denar. *Za kulturo* je kot prvi letošnji prispevek odobril dotacijo v skupni vrednosti 6 milijonov starih dinarjev, za športno dejavnost 8.800.000 starih dinarjev. DPD

Orkester pevskega in godbenega društva ob desetletnici obstoja leta 1931. Od leve na desno sedijo: Janko Rožman, predsednik, Josip Kresnik, Peter Močnik, pevovodja, Valentin Stana, Maks Viternik, Ivan Gabršček, Mira Gačnik. Stojijo: Ivan Rebernik, Janko Gačnik, tajnik, Maks Tomažič, Josip Stana

Svoboda Ravne je dobilo 3.500.000 starih din dotacije, ljudska knjižnica 500.000 starih din, 1.200.000 je bil prispevek za Prežihov spomenik na Ravnah, knjižnica v Kotljah je dobila 300.000 starih din, godba na pihala 150.000 starih din, Koroški oktet 100.000, kulturni dom v Reki 100.000 ter Prežihova značka 150.000 starih dinarjev. Največ razumevanja za sklad kažejo podjetja: *Železarna Ravne, Ljudski magazin Prevalje, Izobraževalni center Ravne ter Posebna osnovna šola.* Žal pa se jih je vse preveč slabo izkazalo: Gradis Ravne, Gozdarski obrat Ravne, Komunalno podjetje, Trgovsko podjetje Zila, Urbanistični biro, Komunalni zavod za socialno zavarovanje, Zdravstveni dom, uprava občine in drugi.

PREVALJE: V skladu so v letošnjem letu izplačali že 11.165.430 starih dinarjev, računajo pa, da bo imel sklad na voljo 15 milijonov starih dinarjev. Upravni odbor je za *kulturno dejavnost* odobril približno 1.500.000 starih dinarjev; v tem znesku je tudi najemnina in vzdrževalnina za dvorano v kulturnem domu, za knjižnico na Prevaljah ter za sejno sobo na Lešah, pri tem ko je *kultura za osnovno dejavnost dobila 643.200 starih dinarjev:* DPD Svoboda 300.000, pevski zbor upokojencev 50.000, knjižnica 193.200 ter pionirska organizacija na osnovni šoli 100.000 starih din. Za primerjavo: za športno dejavnost je bilo v tem času odobrenih 8.218.113 starih dinarjev. Redno vplačuje v sklad 18 delovnih organizacij, ustanov in privatnikov, med njimi naj navedemo podjetja: *Kino Peca Prevalje, Tovarna lepenke, Inštalater, Intes in druga.* Letos še ni vplačalo niti dinarja 15 delovnih organizacij, med njimi še sploh ne: Kmetijska zadruga, Dimnikarsko podjetje, Gozdni obrat; Tovarna rezalnega orodja ni poslala prispevka že dve leti, Ljubljana-transport eno leto.

Podatki kažejo, da v naši občini zaradi denarja pravzaprav po krajih ne bi smeli imeti takega kulturnega mrtvila. Denar je, vsaj za osnovno dejavnost, ali bi vsaj bil, če bi se v društvih kaj premaknilo. Nekaj drugega so investicije (dvorane, klubi), za

kar ni v nobenem kraju denarja, čeprav bi bil presneto potreben.

A vprašajmo se: Kdo pa naj začne v društvih z delom? Ali pa naj raje vprašam: Kdo naj nadaljuje z delom? Starejši režiserji, pevovodje, organizatorji so se utrudili ali pa so se umaknili, ker niso imeli pravega razumevanja in niso prejeli priznanja. Preživeli so čas, ki je bil kulturni dejavnosti nenaklonjen. In že se nam ponujajo tudi ta vprašanja: Morebiti je bilo narobe, da sami niso poskrbeli, da bi si vzgajali mlade režiserje, pevovodje, organizatorje? Jim ni pri tem pomagala nobena politična organizacija? So le s strahom in zagrenjenostjo opazovali, kako spodbuja mo le pehanje za materialnimi dobrinami? Že več »odsluženih« režiserjev mi je reklo: »Medtem ko smo se mi ure in ure podili po odru, so si drugi zidali hiše, iskali na vseh straneh plačane nadure in si kupili najboljše avtomobile...« Kdo se danes spomni na takega režiserja, organizatorja? Režiserju, pevovodji ostane le osebni spomin na preživete dni na odru pa zavest, da svojega življenja ni preživel tako »notranje klavrno«, kot ga je marsikateri drugi.

Bojan Štih je zapisal v *Sodobnosti*: »Namesto da bi slovenska mesta in industrijska središča kultivirali, si je slovenski birokrat izmislil zgodbo o slovenskem delavcu, ki je reven tudi zato, ker njegov težko prisluženi denar uporabljamo za kulturo in umetnost. In zaprli smo gledališča in kulturne domove in odprli smo vinotoče, začeli z veselicami in vinskimi sejmi, za prav bogate pa smo odprli še sramežljivo zakrinkane vlačugarske hrame.«

V Črni, v Mežici, na Ravnah in tudi na Prevaljah prevladuje žalostno, neizprosno dejstvo o kulturnem zastoju, o katerem je treba odkrito spregovoriti. Vsako prikrivanje in olepševanje resnice bi pomenilo samo novo škodo.

Iz zapisanega lahko razberemo, da je eden od poglobitnih vzrokov ta, da ni več ljudi (ali pa so le še redki posamezniki), ki bi v tem neprijetnem kulturnem vzdušju po krajih organizirali kulturne dejavnosti,

ni režiserjev, pevovodij, vodij klubov. Vse prevečkrat je vse delo odvisno le od posameznika, z njim se vse dvigne ali pade. Žal tudi prosvetni delavci vse preveč opuščajo kulturno delo. Gotovo je v tem nekaj resignacije ob spoznanju, da so si v istem času polizobraženci ustvarjali ugodno družinsko materialno osnovo. Menim pa, da učitelj le ne bi smel zgubiti kompasa v tej tekmi za golimi materialnimi dobrinami; zavzeti bi se moral bolj za mlade ljudi, ki so se vendarle pripravljali kulturno udeleževati.

Prav gotovo bomo morali temeljito spremeniti oblike kulturnega dela ter upoštevati razvoj doma in po svetu. Marsikatera oblika je preživela. Veliko je novih možnosti, a ohranimo hkrati tudi tisto, kar je bilo doslej dobrega. Društvo, klubi, interesne skupine naj bi skrbeli za kvalitetno gledališko, glasbeno, likovno dejavnost po krajih, za knjižnice (ki smo jih ob pomoči matične knjižnice še edine najbolje ohranili) in drugo.

Težave so tudi zaradi prostorov, torej bomo morali misliti nanje. V Črni so tako rekoč brez prostora za kulturno dejavnost. Sedanja stara šolska telovadnica je dejansko že neuporabna za te namene in jo bodo porušili. Na Ravnah že nekaj let čakajo na adaptacijo kulturnega doma. Nove oblike kulturnega dela bo mogoče uveljaviti, če bo na voljo tudi več manjših prostorov. Dvorane so primerne le za večje prireditve, kulturne manifestacije. Klubskih prostorov (razen na Ravnah) nimamo v nobenem kraju v občini.

Zelo je razširjeno mnenje, da bodo vsa kulturno dejavnost počasi nadomestile televizijske oddaje, popevkarski festivali, volitve mis Teinte, godbeniki lažne narodne glasbe itd. Televizija je prav gotovo zelo učinkovit posrednik, ki z dobrimi (ali slabimi) oddajami lahko zajame zelo širok krog ljudi. Toda televizijomanija se na primer lahko spreobrne v resno pomanjkljivost. Ljudje se vse bolj zapirajo v ozek krog, postajajo vse bolj individualisti v slabem pomenu besede. Zdi se mi, da so že sami začeli pogrešati kulturne prireditve, ki lahko dajejo družabnost, neposredno doživljanja. Še tako dober prenos iz gledališča ni predstava v gledališču. Enako velja za operne predstave, za koncerte.

Franc Golob-Luka

Po sledovih iz partizanskih dni

Prenekateri dan ali dogodek v življenju se vtisne človeku v spomin že v zgodnjih otroških letih in trajno ostane v njegovem spominu. Kljub kratki življenjski dobi človek registrira veliko število dogodkov, ki se jih rad ali nerad spomni. Nekatere prenaša na svoje potomce, na mlajši rod, druge zamolči, včasih tudi zataji. Registrirani dogodki po spominu kaj radi zbledijo, tem bolj, ko se čas odmika in so vsebinsko vedno manj popolni.

Še ni dolgo od takrat, ko je Hitler s svojo armado 6. aprila 1941 napadel našo deželo. Polna štiri leta je naš narod vodil krvavi boj za življenje in smrt, za osvoboditev svoje domovine, za svoj obstoj in za srečnejši jutrišnji dan.

Bral sem, da v Kanadi celo vse raje hodijo spet v kino, čeprav lahko doma pri televizorju izbirajo med šestimi kanali. Skrajni individualizem je nevaren, človek otopi za družabne vezi in obveznosti, spremeni se v pasivnega gledalca, postane neprizadet, zlasti če nikoli ne vzame v roke dobre knjige. Človek se mora tudi *aktivno* kulturno udeleževati. Nekaj podobnega se kaže pri fizikuri in športu, čeprav je še zmerom bolj popularen kot kulturno udeleževanje. S športom, telesno vzgojo se žal *aktivno ukvarja* vse manjši odstotek ljudi, drugi so le pasivni gledalci na nogometnih in drugih tekmah.

Krajevne politične organizacije morajo povsem spremeniti odnos do kulturnega življenja v krajih, spoznati morajo, da so v svojem delu lahko prepričljive le v primeru, če so obrnjene k človeku. Seveda tega odnosa ne bomo popravili čez noč, tudi ne tako, da bomo sklicali sejo osnovne organizacije SZDL ali ZK in rekli: »Tovariši Ti in Ti in Ti boste odlej po dolžnosti skrbeli za kulturo v našem kraju...« Če se odborniki, predsedniki in sekretarji naših političnih organizacij ne bodo iz osebne želje in nuje bolj vključevali v kulturno dejavnost v naši občini, potem se pač ne bomo premaknili iz zastoja, mrtvila. Če ne bomo z razumevanjem in z občutkom pritegnili mladih, bodo kmalu peli in igrali le še upokojenci. Kako boleče je, da mladi po končanem osnovnem šolanju nimajo več opore, vodstva v kulturnem udeleževanju. V osnovni šoli so aktivno delali v dramskem krožku, pevskem zboru, v orkestru, potem pa vse to v njih zamira, vez se pretrga. In ko nato postane že nekoliko starejši, ga nihče več ne more zvabiti za sodelovanje.

In nazadnje se še vprašam: Kaj pa če ne bomo našli ljudi, ki bi čutili željo, potrebo, da se kulturno udeležujejo, predvsem kot organizatorji, režiserji, vodje klubov? Kaj če se ne bo kmalu odločno spremenilo vzdušje, ki je zdaj neugodno za dejavnost kulturnih društev, ne samo v naši občini, temveč v naši republiki? Odgovor je kratek: Potem ne vidim v bližnji prihodnosti nobene možnosti, da bi se na področju kulture v naši občini (republiki) kaj izboljšalo. Upajmo pa, da se bo vendarle.

Dec. 1967

Leopold Suhodolčan

Vsak partizan nosi najgloblje v sebi kak tak dogodek, v katerem mu je šlo za življenje. Ne morem in ne bom pozabil dogodka, ki se je pripetil v noči od 2. na 3. september 1943.

Že dan prej je začelo rahlo deževati. Ludranski vrh in Javorje nad Črno na Koroškem je pokrila megla. Na Hribovski vrh pod koto 1030 m nadmorske višine je začela padati noč. Tov. »Kostja«, vodja tehnike, je že nekaj dni pripovedoval, da bomo ta večer (vse osebje) odšli v Javorje h kmetu, po domače Piku, kjer se je z domačimi dogovoril, »da bodo ta večer pripravili nekaj boljšega za pod zob za njegov rojstni dan«. Ravno dan pred tem je tov. Pavle Žavcer-Matjaž, sekretar koroškega okrožja KPS, odpoklical iz tehnike tov. Janka Kusterja-Korošca. V tehniki smo še ostali »Kostja«, vodja tehnike, Jože Telček-Veronov, doma iz Črne na Koroškem, Franc Šahman-Žagar, doma iz Mežice, oba že precej v letih, in jaz.

Kajne, neobičajno za takratne razmere kaj takega, posebno ker bi nameravana gostitev morala biti na dogovorjenem mestu, na »javki«, kjer so se vsak dan shajali kurirji ter odnašali razmnoženo literaturo in drug material v razne smeri. Ne spominim se, da bi tehniko kdaj zpuščalo vse osebje, razen če je bila kompromitirana. Kaj takega se ni zgodilo v tehniki, ki je imela lokacijo v podirajočem se mlinu kmeta Staneta na Ludranskem vrhu nad Črno, ki so jo pozneje odkrili Nemci, niti v tehniki pod zapuščanim čebelnjakom pri Ivartniku v Podgori ali pozneje v kleti Božankove bajte v Podkrajju pri Prevaljah.

Z Jožetom Telčkom-Veronovom sva razmišljala, kako to, da gremo vsi. »Kostja«, vodja tehnike, je zatrjeval, da ima dovolj nje Pavla Žavcerja-Matjaža, ki je bil nekaj dni pred tem dogodkom v tehniki.

»Odobrenje«, skoraj kot povelje vodje tehnike, je odvrnilo vsako nadaljnje razmišljanje. V tistem času nekaj boljšega za pod zob — vsi smo bili kaj kmalu složni, vendar vsak s svojim občutkom, ki smo si ga dan pozneje Veronov, Žagar in jaz razodeli.

Večerje nismo pripravili. Že tri ali štiri dni smo dvakrat na dan jedli srnjakovo meso. Veronov je bil strasten lovec, tudi sreča mu je bila naklonjena.

Stemnilo se je. V temni noči smo po običajni poti, ki je vodila iz tehnike, prišli na javorsko cesto Črna—Sleme, od tod pa po strmih pobočju Javorja. Vso pot je rahlo deževalo. Javorje je pokrila rahla megla. Na njivah je bilo žito zloženo v kope. Med potjo nismo pazili na osebno varnost, saj je bila pri kmetu Jedlovčniku čez dan na dogovorjenem mestu izobešena bela rjuha.

Do kmeta Roženičnika, p. d. Pika, smo prišli okrog 10. ure zvečer z vzhodne strani. Na gorici smo se ustavili. Razdelili smo si naloge. Običajno pes, hišni čuvaj, ni lajal, če si ga poklical po imenu. Ta večer pa je bil nemiren. Lajal je v krajših presledkih.

Pri gospodarskem posloplju in v njegovi bližini nismo opazili nič posebnega. Pes je bil še vedno nemiren. Franc Šahman-Žagar je odšel na stražo. Stražil je na poti pri lesi pod hišo, od koder je prihod iz smeri Črne prek spodnjega Javorja. Ker sem pred nekaj dnevi deponiral na seniku nad hlevom v seno določeno količino nabojev za puško, lovske puške in daljnogled, sva z Jožetom Telčkom-Veronovom skupaj odšla po depo-

nirani material. »Kostja« je odšel domače buditi.

Ko sva se vračala s senika, sem pred seboj na oddaljenosti kakih 7 m zagledal 10 — 12 postav, ogrnjenih z vojaškimi šotorskimi krili in s puškami naperjenimi proti nama. Za hip sem vanje posvetil z žepno baterijo in spoznal, da niso partizani. Časa za razmišljanje ni bilo.

Bila sva na sredi mostu. Streljati je bilo brez pomena, ker nisva bila pripravljena. Za bombo ni bilo časa. Postave so bile vedno bliže. Z mostu skočiti na katero koli stran bi bilo usodno, skok v zanesljivo smrt. Pogrtati se proti postavam ni imelo smisla, ker so bile razporejene v dve vrsti, oddaljene druga od druge 5 — 6 metrov. Ostal je edini možni izhod, vrniti se nazaj na senik, skočiti skozi odprtino (lino) na nasprotni strani senika nad hlevom v globino 10 metrov na nepoznano okolico, mogoče na po njej razmetane razne predmete, gare in vozove, lahko tudi v gnojnico in podobno. Kaj če ni nekaj takih postav, ki jih še nisem opredelil, tudi na drugi strani hleva? Mogoče sva obkoljena? Kaj je z Žagarjem in »Kostjo« — strel še ni počil. Zakaj ne počil? Kakšna je namera zame še neopredeljenih postav, za katere pa sem bil trdno prepričan, da so sovražniki? Vse to in še več je šlo skozi glavo v dveh, treh ali štirih sekundah v presoji in odločitvi za najboljši izhod.

Kot za stavo sva se brez vsakega posvetovanja ali kakršnegakoli drugega znamenja istočasno obrnila z največjo možno hitrostjo in se pognala skozi odprtino (lino) na seniku v globino, ki je prej nikoli nisva ocenila. Odprtino na seniku sva zagledala, ko sem jo za hip osvetlil z žepno baterijo. Do takrat še ni počilo.

Tesno drug poleg drugega sva ležala v blatu pod hlevom. V roki sem držal zlomljeno puško mavzerico, ki ni bila več uporabna, ker se je odlomilo kopito. Lovska puška, ki sem si jo pred tem obesil preko ramena, mi je ležala na vratu. Veronov je še vedno trdno držal v roki v belo krpo zavezane naboje.

Ko sva padla na tla, je že počilo nekaj streliv iz pušk, takoj zatem rafal iz avtomata. Bila sva v križnem ognju. Tri do štiri metre pred nama na južni strani hleva zopet ovira. Ko sem preskočil ograjo, se je vanjo zataknil del odlomljene puške, ki je bil s pasom povezan z drugim delom, tako da sem pošteno padel. Usodna sreča, da se je tako zgodilo. Na tistem delu ograje, ki sem jo preskočil, je bil namreč postavljen sovražnikov mitraljez, ki je že sejal smrt v temno noč. Še sem ležal tik pod ograjo. Ob tretjem daljšem rafalu iz mitraljeza sem skočil od smeri mitraljeza proč po strmini navzdol in se zgubil pod zaščito temne noči.

Vsi trije, Veronov, Žagar in jaz, smo se drug za drugim do 3. ure zjutraj vrnili nazaj v tehniko. Vračali se nismo skupaj. Nobeden ni bil ranjen. Na podlagi Žagarjevega pripovedovanja, ki je bil na straži, smo zaključili, da »Kostja« verjetno ne bo prišel za nami. Razlog za tak zaključek je bil, ker je Žagar takoj, ko smo se razšli, slišal glas »Kostje«, ko je govoril na dvorišču. Sklepal je, da govori z domačimi.

Imeli smo navodilo, da moramo v primeru suma, da bi sovražnik lahko odkril tehniko, ves inventar, razmnoženo literaturo in drugo deponirati v za to vnaprej

pripravljene jaške oziroma zaklonišča in jih primerno zakriti.

Objekta tehnike, to je tehnika in kuhinja, sta bila zgrajena iz smrekovega lesa nad zemljo. Tehnika je bila od kuhinje oddaljena okoli 15 m in nekoliko višje na strmem pobočju hriba. Lokacija, kjer sta stala objekta, je bila zelo skrita. Tehnika je imela radijski aparat, pisalni stroj, šapirograf in ciklostilni stroj. Tisk je razmnoževala za potrebe Mežiške doline in Podjune, nekaj primerkov pa pošiljala tudi v Maribor in Celovec. Izdajala so se radijska poročila, ponatiskovali smo Slovenskega poročevalca, Ljudsko pravico, Našo ženo, Mladino, Kmečki glas, Partizanske pesmarice in podobno.

Ker pred odhodom nismo večerjali, saj nam je bil »Kostja« za svoj rojstni dan pripravil nekaj boljšega, nam je v naših že tako skrčenih želodcih po tako naporni noči že pošteno krulilo. Sklenili smo, da po opravljenem delu pripravimo res nekaj za pod zob in napolnimo prazne želodce, ki so že pošteno nagajali. Preden je bila jed pripravljena, smo uredili še nekatere podrobnosti in v nahrbtnike naložili svojo opremo in ostanek hrane. S seboj smo nameravali vzeti radijski aparat, ki ga nismo deponirali, ker bi se zaradi vlage v zemlji lahko pokvaril.

Nahrbtnike smo imeli že naložene. Jože Telček-Veronov in Franc Sahman-Žagar sta bila v kuhinji, sam pa sem odšel v tehniko po radio. Vrata sem za seboj zaprl, da skoz nje ne bi uhajala svetloba petrolejke, ki sem jo nameraval prižgati, ker se še ni povsem zdanilo. Ko sem bil v tehniko, sta Veronov in Žagar slišala, da se nekdo približuje, zato sta se umaknila nekoliko višje v gozd. Pričakovala sta, da prihaja »Kostja«, vendar sta se iz previdnosti umaknila. Nista pričakovala nič posebnega, zato me nista obvestila.

V tehniko sem bil samo nekaj minut. Ugasnil sem luč. Ko pa sem odprl vrata, da bi odšel, sem bil zaustavljen s »halt«. Takoj zatem sem slišal povelje »vorwärts« (naprej) in že so zaregljale strojnice in puške.

Bela garda, raztrganci, tako smo jim pravili, pomešana z redno nemško polici-

jo, nas je nameravala ujeti žive. Kljub dobro in premišljeno nastavljeni pasti pri kmetu Piku jim to ni uspelo, zato so poskusili še v sami tehniko. V obroču sem ostal sam, ker sta Veronov in Žagar bila ob obkoljevanju že zunaj obroča, vsega oddaljena okoli 80 m. Za preboj sem uporabil ročno bombo, ki je zadostovala, da je mitraljezec ob eksploziji pritisnil glavo k tlom in prenehal streljati proti meni, ki sem bil oddaljen od njega vsega kakih 10 m. Verjetno se mi podnevi pobeg ne bi posrečil, tako pa se je. Prestreljeno sem imel titovko na glavi in desno hlačnico pod kolenom.

Nismo predvidevali, da bo sovražnik že tako hitro za nami, še manj pa, da ga bo za nami vodil »Kostja«, dotakratni vodja tehnike, po katerega direktivi smo skupaj z njim odšli na pripravljeno gostijo »za njegov rojstni dan«.

Kmet Jedlovčnik, ki je vedno in tudi ta dan izobesil v znamenje varnosti belo rjuho, je moral naslednji dan s konjsko vprego odpeljati ves deponirani in nedeponirani material do Radmana, ta pa naprej v Šoštanj, ker so bili raztrganci s Štajerske. Našli so ves material, saj je »Kostja« vedel za vse kraje, pripravljene za depo materiala.

Arhiv tehnike z navodili za delo so Nemci zajeli in prevedli 9. septembra 1943 v nemški jezik. Iz teh zapiskov navajam le nekaj važnejših podatkov, ki kažejo prizadevanje okrožnega komiteja KPS za Koroško za delo v tehniko do 26. avgusta 1943.

— Julija so tiskali na šapirograf letake: »Ob zadnji uri fašizma«, »Kdo smo partizani in kaj hočemo«, »Pesmarico«, »Zgodovino VKPb« in vrsto letakov. Skupno so uporabili 3400 listov za letake, 8250 strani za razno literaturo, ki so jo razposlali predvsem na Koroško.

— 14. julija 1943 je prejel vodja tehnike pri »Ivanki« od tovariša »Uniona« 500 listov papirja, dne 22. julija na istem mestu od kurirja 2000 listov tankega in 1000 listov ciklostilnega papirja.

— 23. julija 1943 je naročil sekretar koroškega okrožja tehniko »Kostji«, naj natisne dvesto primerov VKPb, na tisku naj

Franci Kamnik, Ilišni čuvaj (razstava fotokluba)

Ivan Novšek, Igra (razstava fotokluba)

bo natisnjeno »Izdelala tehnika OK KPS za Koroško«.

— 24. julija 1943 poroča tehnik »Kostja«

sekretarju koroškega okrožja med drugim sledeče:

»Odkar si odšel, sem izdelal letake, »Še ni čas! 300 izvodov, »Koroškim Slovincem« 500 izvodov, »Slovenke« 600 izvodov, »Delavci v borbi« 500 izvodov, »Poziv nemškimi vojakom« 500 izvodov, »Uničujmo belo gardo« 300 izvodov, »K zadnjim uram fašizma« 500 izvodov, »VKPb — prvi del« 50 izvodov, »Okrožnica IO OF« 39 izvodov.«

— 7. avgusta 1943 je bil v tehniki tovariš Polde, kateremu smo izdelali letake »Kdo smo partizani in kaj hočemo«. Tega dne smo dobili 2000 listov papirja, 250 matric, 200 listov kopirnega papirja in dve škatli ciklostilne barve.

— 26. avgusta 1943 poroča tehnik KP KPS za severno Slovenijo: »Včeraj je prišel preko javke Stanko Rihterič, sedaj je tehnika kompletna, imamo tudi radio. Do tega dne sem izdelal 12.750 strani in prekoračil mesečni plan za 400 strani.« (Bogdan Žolnir, Partizanski tisk ob Meži, Misljci, Dravi — str. 51.) Kajne, kako točne informacije!

Po pripovedovanju Pikovih je s »Kostjem« sovražnik lepo ravnal, domače pa so selili. Pripraviti so jim morali jed, katere je bil deležen tudi »Kostja«.

Res nepozaben dogodek, odnesti zdravo kožo iz tako spretno nastavljene pasti.

Naša študijska knjižnica

Med knjigami, ki jih je leta 1967 pridobila, so tudi te:

SPLOŠNO

- Watson Jane Werner: Svet znanosti. Ljubljana 1967.
- Znanost. Sodobna ilustr. enciklopedija. Ljubljana 1967.
- Organizacija i poslovanje privrednih organizacija. Literatura 1961—1965. Bibliografska grada 2. Beograd 1966.
- Katalog tekuće strane periodike u bibliotekama Jugoslavije. Beograd 1967.
- Slovenska bibliografija. 17. leto. 1963. Ljubljana 1967.
- Zopp Friedrich: Kärntner Bibliographie. Das Schrifttum über Kärnten aus den Jahren 1945—1959, 1960—61. Klagenfurt 1961—1964.
- Gesamtverzeichnis österreichischer Dissertationen. I. 1966. Wien 1967.
- Kratka b'lgarska enciklopedija. Tom 1., 2., 3. Sofija 1963—1966.
- Österreich Lexikon. 2. Band. L-Z. Wien und München 1966.
- Ežegodnik bol'soj sovetskoj enciklopedii. Vypusk 9. 10. Moskva 1965—1966.
- Příruční slovník naučný. I.—4. díl. Praha. 1962—1967.
- Vojna enciklopedija. 4.—9. knjiga. Beograd 1961—1967.
- Der Neue Herder. I.—4. Band. Freiburg—Basel—Wien 1966—1967.
- Seznam osnovnih šol, šol II. stopnje ter višjih in visokih šol na začetku šolskega leta 1966/1967.
- Amtliches Telefonbuch Kärnten und Osttirol 1967. Klagenfurt 1967.
- Deseto letno poročilo državne gimnazije za Slovence. Šolsko leto 1966/67. Celovec 1967.
- Na razhodu ali Rdeči Bavbar oziroma Duh osmega a razreda Gimnazije za Slovence. Celovec-Klagenfurt 1967.
- Kamniški zbornik. XI. Kamnik 1967.
- Celjski zbornik 1967. Celje 1967.
- Tekstilci Jugoslavije. Zagreb 1966.

FILOZOFIJA

- Kos Janko: Oris filozofije. Priročnik. Ljubljana 1967.
- Verbinc Franc: Filozofski tokovi na Slovenskem. Ljubljana 1966.

- Pejović Danilo: Suvremena filozofija Zapada i odabrani tekstovi. Zagreb 1967.
- Filozofijski rječnik. Zagreb 1965.
- Rus Vojan: Dialektika človeka, misli in sveta. Ljubljana 1967.
- Rohracher Hubert: Kleine Charakterkunde. 11. umgearb. und ergänzte Aufl. Wien—Innsbruck 1965.
- Košiček Marijan-Košiček Tea: I vaše dijete je ličnost. Zagreb 1965.
- Radnički univerzitet. Dečja psihologija. 1. kolo. Beograd 1963.
- Radnički univerzitet. Psihologija i vaspitanje. 1. kolo. Beograd 1965.
- Radnički univerzitet. Industrijska psihologija. 1. kolo. Beograd 1964.
- Aeppli Ernst: San i tumačenje snova. Zagreb 1967.
- Der duftende Garten des Scheich Nefzaui. Die arabische Liebeskunst. 3. Aufl. München 1966.
- Vatsjajana: Kama sutra. Beograd 1967.
- Gilbert K.-Kuhn H.: Zgodovina estetike. Ljubljana 1967.

VERSTVO

- Prijevod Kurana s komentarom. 1., 2., 3. džuz. Sarajevo 1966—1967.

DRUŽBENE VEDE

- Sociološko istraživanje komunice u Jugoslaviji. Beograd 1966.
- Miller D. C.-Form V. H.: Industrijska sociologija. Zagreb 1966.
- Goričar Jože: Temelji obće sociologije. Ljubljana 1967.
- Pavlič Ivo: Matematička statistika primjena u proizvodnji. Zagreb 1962.
- Pavlič Ivo: Statistička teorija i primjena. Zagreb 1965.
- Poljoprivredno stanovništvo. Rezultati za naselja. Popis stanovništva 1961. Knj. 15. Beograd 1966.
- Ekonomska obeležja stanovništva. Popis stanovništva 1961. Knj. 8. Beograd 1966.
- Domaćinstva i stanovništvo prema karakteristikama domaćinstva. Popis stanovništva 1961. Knj. 9. Beograd 1966.
- Statistisches Handbuch des Landes Kärnten. 12. Jahrgang. Klagenfurt 1966.

- Čuk Ana: Psiho-socialni aspekti absentizma v industriji. Ljubljana 1966.
- Marx K.-Engels F.: Komunistični manifest. Posebni odtis iz 4. zv. knjiž. časopisa »Napreje«. Idrija 1908.
- Marx Karl: Kapital. Kritika politične ekonomije. 2. zvezek. Ljubljana 1967.
- Zun Anton: Družbena ureditev SFRJ. 2. predelana in delno spop. izd. Ljubljana 1967.
- Černe France: Ekonomika SFRJ. 4. predel. izd. Ljubljana 1967.
- Jugoslavija i svijet. Beograd 1966.
- Barton Roger: Uspješna ekonomska propaganda. Zagreb 1964.
- Radnički univerzitet. Produktivnost rada. 1. kolo. Beograd 1960.
- Radnički univerzitet. Ekonomika preduzeća. Beograd 1962.
- Radnički univerzitet. Ustav SFRJ. 1. kolo. Beograd 1963.
- Bujas Zoran: Osnove psihofiziologije rada. Zagreb 1964.
- Biblioteka savezne skupštine. 4. kolo. Beograd 1967.
- Kavčić Stane: Samoupravljanje. 3., 4. knjiga. Ljubljana 1965—1967.
- Pak Milan: Praktikum za međunarodno privatno pravo. Beograd 1965.
- Osnovni zakon o radnim odnosima. Beograd 1967.
- Registar saveznih propisa. 1961—1965. Beograd 1967.
- Priročnik za primenu propisa o knjigovodstvu radnih organizacija. 2. izmij. i dop. izd. Beograd 1967.
- Kasapić Miloš-Kezić Sava: Komentar zakona o stanbenim odnosima. 2. izmij. i dop. izd. Beograd 1967.
- Osnovni zakon o prekršajima. 7. izmij. i dop. izd. Beograd 1967.
- Zbirka carinskih propisa. Beograd 1967.
- Zbirka propisa o spolnotrgovinskom i deviznom poslovanju. Beograd 1967.
- Priročnik za primenu propisa o porezu na promet. Beograd 1967.
- Zakon o splošnem upravnom postopku s pojasnili. Ljubljana 1967.
- Rodbinsko pravo. Zbirka pravnih predpisov. Ljubljana 1967.
- Finžgar Alojzij: Osebe civilnega prava. Ljubljana 1967.
- Predpisi o gozdovih. 2. del. Ljubljana 1967.
- Krivični zakonik. (Prečišćeni tekst). Zagreb 1961.
- Priročnik za primenu propisa o knjigovodstvu i kontnom planu organa uprave. Beograd 1967.
- Zbirka propisa o organizaciji i poslovanju privrednih i drugih radnih organizacija. Beograd 1967.
- Lehrpläne der Minderheiten-Volksschulen. Wien 1967.
- Pedagoški rečnik. 1. A—N. Beograd 1967. 2. O—Š. Beograd 1967.
- Etnografija Pomurja. 1. Murska Sobota 1967.

JEZIKOSLOVJE

- Breznik Anton: Življenje besed. Maribor 1967.
- Gradišnik Janez: Slovenščina za Slovence. Maribor 1967.
- Jakobson Roman: Lingvistika i poetika. Beograd 1966.
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Svezak 53—78. Zagreb 1952—1963.
- Janjić-Đokić Danka: Engleski kroz razgovor. 6. izd. Beograd 1966.
- Polyglott Sorachführer. Polnisch. Dänisch. Schwedisch. Neugriechisch. Türkisch. Isländisch. Bulgarisch. Slowenisch. Norwegisch. Tschechisch. Ungarisch. Niederländisch. Finnisch. Hebräisch. Suaheli. Maltesisch. Ägyptisch-Arabisch. Persisch. Japanisch. Köln-Marienburg 1964—1967.
- Friederich Wolf: Moderne deutsche Idiomatic. München 1966.
- Bauer Walter: Griechisch-deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments. Berlin 1963.
- Bildwörterbuch Deutsch und Russisch. 4., neu bearb. und erweitert. Aufl. Leipzig 1966.
- Kopitar Jernej: Grammatik der Slawischen Sprache in Krain, Kaernten und Steiermark. Laibach 1803.
- Murko A. J.: Theoretisch-praktische Grammatik der Slovenischen Sprache. 2. umgearb. und sehr vermehrte Aufl. Graetz 1843.

Dobrowsky Joseph: Entwurf zu einem allgemeinen Etymologikon. Prag 1813.
Schaffarik Paul Joseph: Geschichte der Slawischen Sprache und Literatur. Ofen 1826.
Majer Matia: Pravila kako izobraževati ilirsko narečje. Ljubljana 1848.
Halasz Elöd: Magyar-német szótár. I, II. Budapest 1964.

MATEMATIKA — PRIRODNE VEDE

Kovačič Lev-Andolšek D.: Gospodarska matematika. Ljubljana 1967.
Ušćumlić M.-Miličić M.: Zbirka zadatka iz više matematike I. Beograd 1967.
Mitrinović Dragoslav: Matematika u obliki metodičke zbirke zadatka. I, 2. izmenj. i proš. izd. Beograd 1967.
Šnajder M.-Tomić Stj.: Metodička zbirka zadatka iz algebre i geometrije za sve razrede srednjih škola. Sarajevo 1966.
Mintaković S.: Zbirka zadatka iz algebre. 2. dio. 5. prer. izd. Sarajevo 1966.
Mintaković S.: Zbirka zadatka iz algebre. 3. dio. 4. prer. izd. Sarajevo 1966.
Mintaković S.: Zbirka zadatka iz analitičke geometrije. Sarajevo 1966.
Mintaković S.: Zbirka zadatka iz trigonometrije sa uputama i rezultatima. Sarajevo 1966.
Mitrinović Dragoslav: Polinomi i matrice. Beograd 1966.
Radnički univerzitet. Astronomija. 1. kolo. Beograd 1960.
Supek Ivan: Moderna fizika i struktura materije, 2. proš. izd. Beograd 1965.
Batj M. J.-Džanelidze G. J.-Kelzon A. S.: Rešeni zadaci iz teorijske mehanike. I, II. Beograd 1963.
Marković Dragoljub: Fizika za medicinske škole. Sarajevo 1967.
Culum Živojin: Rešeni primeri iz fizike sa teorijskim objašnjenjima. Beograd 1966.
Kratkaja himičeskaja enciklopedija. 5. T-Ja. Moskva 1967.
Njegovan V. N.: Osnovi hemije. Beograd 1965.
Schurz Josef: Architektur der Moleküle. Stuttgart 1967.
Dreyfus M.: Cours de sciences physiques sous la direction de M. Baissas. Chimie seconde CT. Paris 1966.
Guillin M.-Chassagne C.: Travaux scientifiques experimentaux. Paris 1962.
Molekularbiologie. Bausteine des Lebendigen. Frankfurt/Main 1967.
Eiselt M. G.: Bodendeckende Pflanzen. Radebeul 1966.
Hegi Gustav: Illustrierte Flora von Mitteleuropa. Band IV/2. T. Teilband A. 2. völlig neubearb. Aufl. München 1961.
Smolik Hans Wilhelm: Zivalski svet. Ljubljana 1967.
Harvey Bernard: Kernphysik und Kernchemie. Eine Einführung. München 1966.

UPORABNE VEDE

Šarić-Majić-Prpić-Beritić: Patologija rada. Zagreb 1965.
Šarić Marko: Medicina rada. Zagreb 1962.
Simposion o gerontologiji. Zagreb 1958.
Lehmann Gunther: Praktische Arbeitsphysiologie. 2. überarb. u. erw. Aufl. Stuttgart 1962.
Bergmark Mats: Lust und Leid durch Drogen. Stuttgart 1958.
Priručnik za praktičnu medicinu. Beograd-Zagreb 1967.
Repovš D.-Mižigoj M.: Prva pomoč. Ljubljana 1965.
Sušnik Janko: Predlog za organizacijo in razvoj osnovnega zdravstvenega varstva v koroški pokrajini. Ciklostil. Ravne 1967.
Inženjersko tehnički priručnik u 6 knjiga. 1., 2., 3. knjiga. Beograd 1966—1967.
Leksikon gradevinarstva. Beograd 1962.
Radnički univerzitet. Elektronika. Svez. 1—10. Beograd 1964.
Radnički univerzitet. Automatika. Svez. 1—10. Beograd 1963.
Radnički univerzitet. Astronautika. Svez. 1—10. Beograd 1960.
Hoehler Horst: Das praktische Gartenbuch. Gütersloh 1967.
Lavrič Janko: Moj pes. Vzreja — vzgoja — šolanje. Koper 1967.
Ločniškar Fr.-Arko St.: Reja perutnine. Ljubljana 1967.

Cizej Dolfe: Govedoreja. Priročnik za študij in prakso. Ljubljana 1967.
Gostilna. Napotki za poslovanje, urejanje in delo. Ljubljana 1967.
Andolšek D.-Furlan M.: Poslovna korespondenca. Ljubljana 1967.
Dobeč Edvin: Knjigovodstvo, 2. del. Analitična evidenca. Ljubljana 1967.
Rakuša Rudolf: Od hieroglifov do slovenske stenografije. Ljubljana 1967.
Tavčar Mitja: Les in njegovi sopotniki. Ljubljana 1967.
C. dell' Antonio: Holzschnitzen. 9. Aufl. Ravensburg 1965.
Weissenböck A.-Pfundner J.: Tönendes Erz. Die abendländische Glocke als Toninstrument und die historischen Glocken in Österreich. Graz-Köln 1961.

UMETNOST — ARHITEKTURA — GLASBA

Umetnost. Sodobna ilustrirana enciklopedija. Ljubljana 1967.
Radnički univerzitet. Umetnost. Sv. 1—10. Beograd 1960.
Stele France: Arh. Jože Plečnik v Italiji 1893—1899. Ljubljana 1967.
Mušič Marjan: Veliki arhitekti. II. Maribor 1966.
Projektirni družinski hiš. Zv. 1. Ljubljana 1965.
Kojić B.-Simonović D.: Poljoprivredna arhitektura. Beograd 1964.
Vrišer Sergej: Baročno kiparstvo. Ljubljana 1967.
Cvetko Dragotin: Histoire de la musique Slovène. Maribor 1967.
Rijavec Andrej: Glasbeno delo na Slovenskem v obdobju protestantizma. Ljubljana 1967.
Bazen Andrej: Šta je film? 1. Ontologija i jezik. — 2. Film i ostale umetnosti. — 3. Film i sociologija. — 4. Estetika realnosti, neorealizam. Beograd 1967.
Repertoar slovenskih gledališč 1867—1967. Popis premier in obnovitev. Ljubljana 1967.

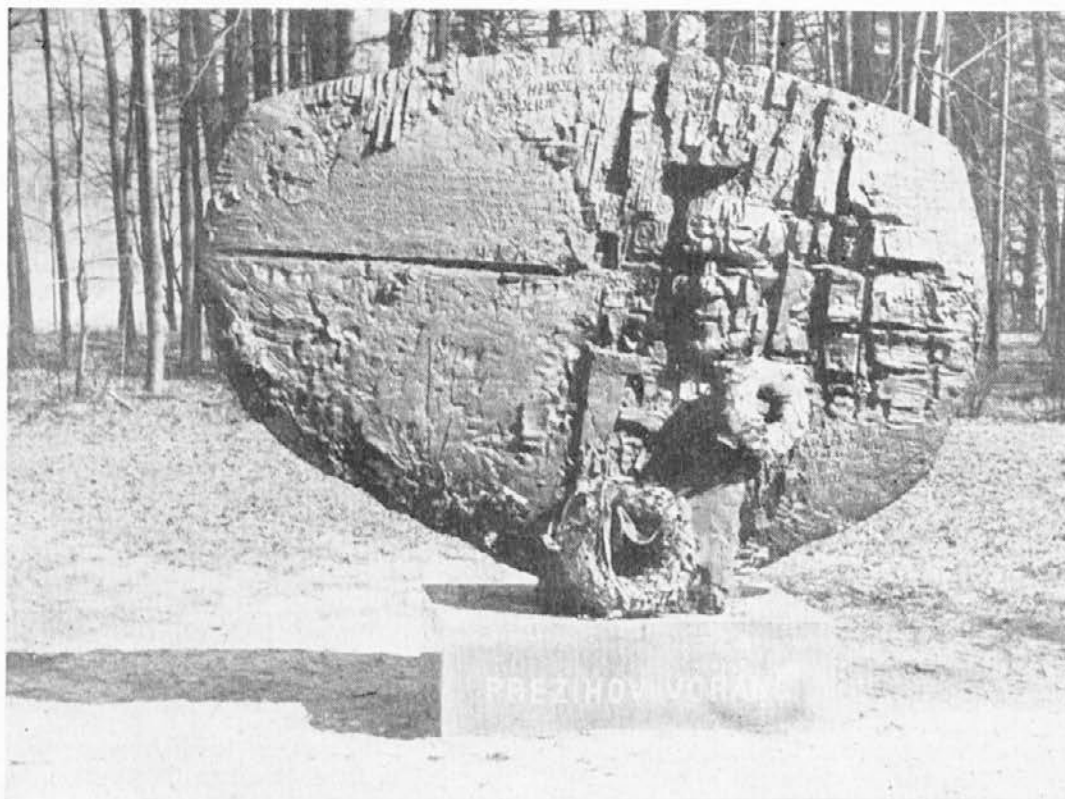
KNJIŽEVNOST

Zgodovina grške književnosti. 1. knj. Ljubljana 1966.
Slovenska književnost 1945—1965. 1., 2. knjiga. Ljubljana 1967.
Paternu Boris: Slovenska lirika 1945—1965. Ljubljana 1967.
Momigliano Attilio: Zgodovina italijanske književnosti. Ljubljana 1967.
Scharf Helmut: Kärntner Literaturspiegel 1960—1965. Klagenfurt 1966.
Vaupotič Miroslav: Hrvatska suvremena književnost. Zagreb 1966.

Nuova poesia jugoslava. Parma 1966.
Šuster Andrej-Drabosnjak: Parodije in satirične pesmi. Faksimilirana izdaja. Ljubljana 1966.
Prežihov Voranc: Mughetti. Brescia 1966.
Radnički univerzitet. Književnost. 3.—8. kolo. Beograd 1963—1966.
Kratkaja literaturnaja enciklopedija. 4. Laksin-Muranovo. Moskva 1967.
Fradkin I.: Literatura novoj Germanii. Moskva 1961.
Ždanov V.: Tvorčeskaja istorija romana L. N. Tolstogo »Voskresenie«. Moskva 1960.
Socialističeskij realizm i klasičeskoe nasledie. Moskva 1960.
Kotov A.: Stat'i o russkih pisateljah. Moskva 1962.
Literaturen der Völker der Sowjetunion. Leipzig 1967.

ZEMLJEPIS — ZGODOVINA

Polyglott Reiseführer. Tokio. Südf Frankreich. Belgien und Luxemburg. Oberitalien. Westlicher Teil. Oberitalien. Östlicher Teil. Dänemark. Jugoslavische Küste und Inseln. New York. Israel. Nordfrankreich. Türkei. Holland. Tschechoslowakei. Athen. Griechenland. Griechische Inseln. Österreich. Ungarn. Nordschweiz. Zentralschweiz. Berner Oberland. Tirol. Wien. Salzburg — Land und Stadt u. Salzkammergut. England und Wales. Jerusalem (Altstadt). Ägypten. Jordanien. Libanon. Syrien. Rumänien. Norwegen. Jugoslawien. Köln-München 1964—1967.
Baedekers Autoreiseführer Deutschland — die Bundesrepublik. Stuttgart 1967/68.
Bertelsmann: Atlas international. Gütersloh 1963.
Naše gore. Ljubljana 1967.
Vzhodnoalpsko območje. Slovenija. Jugoslavija. Slovenj Gradec 1965.
Dolinšek Maks: Družbeno geografska podoba Mežiške doline. Diplomaska naloga. Tipkopis. Ravne 1967.
Österreichisches Biographisches Lexikon. 1815—1950. 17. Lieferung. Graz-Wien-Köln 1967.
Troyat Henri: Tolstojevo življenje. 1., 2. knjiga. Ljubljana 1967.
Ziegler Janes: Shivljenje S. Heme, brumne koroshke grafine. Ljubljana 1839.
Strugar Vlado: Osvobodilna vojna v Jugoslaviji. Ljubljana 1967.
Ljubljana v ilegali. III. Mesto v žici. Ljubljana 1967.
Sovetskaja istoričeskaja enciklopedija. 10. Moskva 1967.

Prinesli bomo nove vence

Tremel Ferdinand: Land an der Grenze. Eine Geschichte der Steiermark. Graz 1966.
 Časopis za zgodovino in narodopisje. Nova vrsta. 2. (37.) letnik. Maribor 1966.
 Carinthia I. 157. Jahrgang. 1967. Klagenfurt 1967.
 Antični Rim. Ljubljana 1967.
 Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark. Graz 1967.
 Der steirische Bauer. Leistung und Schicksal von der Steinzeit bis zur Gegenwart. Graz 1966.
 Stabej Jože: Die alten Wallfahrten der Slovenen an den Rhein. Aachen 1967.

Zgodovinski časopis. 19.—20. letnik. Ljubljana 1967.
 Mikuž Metod: Oris partizanske sanitete na Slovenskem. Ljubljana 1967.
 Čolaković Rodoljub: Pripoved o neki generaciji. Ljubljana 1967.
 Husa Vaclav: Zgodovina Čehov in Slovakov. Ljubljana 1967.
 Goldman Emil: Die Einführung der deutschen Herzogsgeschlechter Kärntens in den slovenischen Stammesverband. Breslau 1903.
 Eichhorn Ambros: Beiträge zur älteren Geschichte und Topographie des Herzogthums Kärnten. I. II. Sammlung. Klagenfurt 1817, 1819.

Spomini na fevdalno gospodo v izročilu ljudskih pripovedk

Stoletja tlačanstva, vse tja do marčne revolucije 1848! Ljudsko slovstvo je prav gotovo najčistejše in pomembno pričevanje o duhovni ustvarjalni moči preprostega človeka in nam razodeva v z umetniško ambicijo oblikovanih podobah ljudsko modrost, čut za pravico, v njih se je sproščala in oblikovala fantazija ljudstva, v ljudski pripovedi se zrcali podoba časa. V naših pripovedkah, ki sta jih zapisala dr. Kotnik in Möderndorfer, se nam je ohranilo sorazmerno precej spominov na fevdalno gospodo, na gradove v okolici Uršlje in Pece. Valvasor v svoji Topografiji koruške dežele omenja v našem kraju naslednje gradove: Gamseneg (Javornik), Streiteben (grad grofov Thurnov — študij-ska), Grünfels (pri Jagru), Schrottenegg, Unterbergen (to je Lobasovo), Aych (v Dobji vasi) omenja pa še razvaline starega gradu »Aych« in pravi, da so povsem zaraščene, ležal pa je nekoliko više.

V ljudskih pripovedkah pa so se ohranili spomini na povsem pozabljene in zdavnaj porušene gradove. Mnoge pripovedke nam govore o spominih na naše konkretne gradove in fevdalno gosposko, dosti pripovedk pa razkriva odnose med preprostim ljudstvom in gospodo, govore nam o sodbah in gospodi. S teh dveh vidikov bi si tudi ogledali naše pripovedke.

Ajtološke — razlagalne — pripovedke o jezeru nam omenjajo grad na Temeljnem vrhu (Storije 41; Pripovedke 234). O fevdalnih odnosih, o razmerju med graščaki in podložniki te pripovedke ne govore. Grad na Štalekarici omenja več pripovedk. V njih pa že vidimo podobo graščakov, opisano z očmi podložnika.

»Južno od Mežice tvori pobočje Pece visok hrib Štalekar. Na vrhu hriba se vidijo še ostanki staroveške stavbe.« (Pripovedke 246.) Značilen je opis grofa: »... Bil je zelo mogočen, ker je bil tedaj edini v Mežiški dolini... Dočim so se grofovi podložniki borili s Turki, je pohlepni in skopi grof zakopal svoje zaklade... Njegov posel je ropanje in izžemanje ubogega ljudstva...« (Prav tam.)

Pripovedka »Zakleta graščakinja« pa nam ohranja spomin na graščino pri Jagru (kino dvorana).

»Na levem bregu Meže pri Guštanju... je stal nekoč grad. Grofi so zelo krivično ravnali z ljudstvom. Končno je grad razpadel. Pred nekaj desetletji so se še videle grajske razvaline.« (Pripovedke 116.) Že Valvasor omenja ta grad. V tej pripovedki

je značilna tudi sodba, ki jo je ljudska fantazija izrekla nad graščaki. Zaradi grabežljivosti je bila graščakinja zakleta in je morala še po smrti čuvati sode zlatnikov. Reševal pa jo je preprost, pošten domačin.

Podobno kazen doživljajo »duše« Štalekarjevih grofov, ki romajo po gradu, ker morajo stražiti zlato, ki je bilo iztisnjeno iz žuljastih rok ubogih Mežičanov (Pripovedke 209). Tema dvema pripovedkama je do neke mere sorodna »Grofič prašič«. Möderndorfer jo je zapisal v Mežici in jo lahko zato omenjamo. Tudi tu so grajski ljudje tako hudo kaznovani, da se je grofič spremenil v prašiča in je šele po trpljenju in ljubezni dobil človeško podobo. Običajno vidimo, da je tako kaznovana le gospoda.

V Storijah imamo podobno pripovedko (inačico): »Tik Guštanja na oni strani Meže stoji gostilna pri Jagru. Tam, kjer je sedaj Jagrov vrt, je stal nekdanj star grad. Še leta 1836 so imeli v guštanjski šoli pozlačen ključ iz tega gradu, ki so ga baje najpridnejšim šolarjem obešali okoli vratu, da so z njim domov hodili.« (Storije 10.) Pripovedka govori le o skritem zakladu, ne pa tudi o zakletih čuvarjih. V Storijah imamo tudi ime gradu: Volčji grad ali Wolfov grad.

O Javorniku je Kotnik zapisal dve pripovedki. Ena nam pripoveduje, kako so celjski grofje (14., 15. stoletja) sezidali Javornikovo graščino in so jo imenovali Gamseneck, ker dalje niso smeli loviti gamsov. Izvemo pa tudi, da so bili celjski grofje »mogočni pa tudi grdi gospodje« (Storije 40). Druga pripovedka pa govori o oholem oskrbniku Javornikove graščine Smrekarju. »Ker je takrat še rabota tlačila ljudstvo, so kmetje pred njim trepetali.« (Storije 39.) V zvezi z njim je po tej isti pripovedki tudi nastanek »grajske kapelice pri Javornikovi žagi«.

O šratneški gospodi zvemo le mimogrede iz pripovedke Cerkvica na Šratnekarjevem. »Ženici sta dospeli do Šratnekarja, kjer je stala velika hiša, Šratnekarjeva, frajta! Frajt je pobiral od vseh kmetov desetino... Če ne moreš plačati desetine, te frajt, ki je tudi sodnik, zapre v keho, ali pa zaigra ta oblastnik tvojo desetino drugemu frajtu in potem jo moraš plačevati v Šoštanj...« (Pripovedke 231). Lepo vidimo objestnost biričev in brezpravnost tlačanov, saj je lahko birič zapil desetino. Na biriče pa imamo v naših pripovedkah še druge spomine. Znana je psovka: »Birič,

hudič!« Predvsem pa omenja biriče pripovedka Kako so biriči lovili naše pradede v vojake. »V starih časih ni bilo vojaških naborov. V vojake so vtaknili vsakogar, ki se ni mogel odkupiti... Najbolj so trpeli seveda revni sinovi bajtarjev in majhnih posestnikov, ki niso imeli toliko, da bi se odkupili.« Tako nam pripovedka pokaže družbeno neenakost, dalje pa nam ta pripovedka lepo opiše hinavstvo in pretkanost gospode. »Cesar je bil krut in je izdal ukaz, da tistemu, ki ulovi drugega mladeniča, ni treba k vojakom. Vsi premožnejši ljudje so bili biriči.« (Pripovedke 262.) Te pripovedke nam povedo tudi, kako so vendarle kmetje varovali in skrivali mlade fante, jim pomagali in kako so složno preganjali biriče. »Ženske so začele vpiti v kuhinji nad biričem: »Birič, hudič, birič, hudič!« in mu niso hotele dati prenočišča. (Pripovedke 262).

V mnogih drugih pripovedkah, ki niso konkretno vezane na domačo fevdalno gospodo, so ljudski pripovedovalci na splošno kazali njih lastnosti. V teh pripovedkah se še prav posebno razkriva krivičnost gospode, njih moralna dvoličnost pa tudi pokvarjenost. Vendar pa je gospoda v takih primerih vedno kaznovana in v njih se lepo kaže ostru čut preprostega ljudstva za pravico.

Grof kaznuje hčerko, ker se je pregrešila s služabnikom, a premeteni služabnik vse sebi v prid preobrne (Stanovitnost). V glavnem ima le gospoda slabosti, le njej se končno vse hudo primeri, šele preprosti ljudje jih nato rešujejo. Kočarjeva hčerka reši graščakovega sina prašiča (Grofič prašič), kmečki sin rešuje zakleto grofico ipd. Tudi pripovedka Diamanti na gori Sv. Uršule nam kaže moralne razlike med preprostim oglarjem in gospodo. Na eni strani imamo delovnega oglarja, ki ga zakladi diamantov ne premetijo in ne zmešajo, na drugi strani pa vidimo pohlepne cesarja Maksimilijana, ki se mu je takoj zahotelo oglarjevih diamantov, čim je slišal zanje. Zanimiva je tudi pripovedka Tekma za bajtico. Pokaže nam, kako se kočarjevi sinovi pehajo za zemljo. Z marljivostjo in poštenostjo je postal najmlajši sin lastnik zakletega gradu in tako postal premožen (Pripovedke 180).

Nekaj značilnih potez gospode nam je ohranila ljudska pripoved o Mariji Tereziji (Zakaj je Jožef preganjal menihe). Na račun svoje osebne sreče je zanemarjala državne posle. »Ljubezen jo je tako zapeljala, da je dala svojim vojakom ukaz, naj streljajo Francoze s praznimi patronami. Francozi so si zaradi tega priborili zmago za zmago in vdrli globoko v državo.« (Pripovedke 255.) V to pripovedko je vpletena tudi inačica znane in svoje dni prepovedane pripovedke o opatu in mlinarju. Zgodba nam pokaže mlinarja, ki je bil brihtnejši kot opat.

Kmečki čut za enakopravnost se lepo razodeva v pripovedki Zakaj ni delavec cesarja pozdravil. »V gozd, kjer je delal drvar, je prišel cesar večkrat na lov. Vsak, ki ga je srečal, ga je spoštljivo pozdravil, samo drvar ne. Niti ozrl se ni in naj je visoki gospod stal tik pred njim.« (Pripovedke 252). Tudi v tej pripovedki vidimo, da je drvar premeten in modrejši kot cesarjevi generali, »trije kosmati ovni, katere lahko do kože ostrize« (str. 252).

Delavke izbiralnice mežiškega rudnika na Igerčevem okrog I. 1912

Odnose med gospodo in tlačani so ljudski pripovedovalci izrazili tudi v živalskih pripovedkah. Povsod so znane take pripovedke, kjer slabotnejša žival premaga močnejšo. Pri nas je Möderndorfer na primer zapisal pripovedko Dolgouhec in medved. V njej zajček predstavlja podrejenega, medved in volk pa oblastna nasilneža, ki podležeta zajčevi prekanjenosti.

Ljudska fantazija in želja po pravičnem družbenem redu pa je ustvarila pravičnega kralja Matjaža, ki v naših inačicah spi pod Peco.

»Kralj Matjaž je bil dober kralj... in kadar mu bo brada zrasla devetkrat okoli mize, ga bo dala gora nazaj, da osreči slovenski rod.« (Storije 90). Sem spada tudi pripovedka »Kako še bo in kdaj bo dobro na svetu.« (Pripovedke 218.)

Upanje podložnikov v pravične čase izpričujejo verzi ljudske pesmi, kjer pravijo, da bo dobro:

»Kadar bo en narod, en jezik in ena vera,
kadar bo kmetič v rdeči suknji oral,
se zraven dobrovoljno smejal,
ker bo samo tri krajcarje štibre plačeval.«
(Pripovedke 219)

Tako so se ohranili spomini na fevdalno gospodo, na odnose med gospodo in ljudstvom. Tu se zrcali pravična in kritična sodba ljudstva, v teh pripovedkah izseva upanje in prepričanje, da bo delovni človek doživel pravičnejši čas. V njih se izpričuje ustvarjalna in moralna moč ljudstva.

Morda bo kdo še obogatil spomin na fevdalne čase s kako novo, doslej še ne zapisano zgodbo, kar bo dobrodošlo dopolnilo tem pripovedkam, ki sta jih zapisala dr. France Kotnik (Storije I. MD, v Celju 1924) in Vinko Möderndorfer (Koroške narodne pripovedke — v tekstu Pripovedke — MD v Celju 1946).

Prof. Tone Sušnik

Ajnžik

Dobro ime preživi človeka

SPOMINI NA DEDIJA

Sto let je minilo preteklo jesen, odkar se je rodil pri Dretniku v Javorju. Najstarejši je bil izmed šestih otrok: Miha, Zep, Johan, Ančka, Micka in Neža. Komaj je odrasel jankci, je že moral pasti živino po leseh, fratah in novnah. Kmalu je postal iberžnik, nato prvi in zatem drugi hlapec, medtem se je pretepal s svojimi sovrstniki, z njimi vasoval in plaval dekleta. S štiriindvajsetimi leti je prevzel grunt in se oženil s Krištanovo Francko. Še isto leto je tudi prodal Dretnikov grunt s celo planino in lesom vred, kupil naš grunt in se v vso družino in žlahto preselil sem.

Občudujem ga. Prepričan sem, da se ni zavedal, kakšno bogastvo je imel v planini, dobro pa je to vedel grof, ki je tiste čase hitro širil svojo posest. Mislim, da mu z barantijo ni preostalo veliko, čeprav je

kupil grunt z do kraja zanemarjenim cimprovjem. Pozneje je večkrat pravil, da si je zmeraj želel v kak moštovnjak kraj. Kot mlad gospodar je zavihal rokave. Na novo je zazidal hišo, volovji in kravji marof, svinjak, drvarnico, čebelnjak, z eno besedo: vse. Pozneje je kupil od Županca Žmolakov grunt, z leti pa veliko Čarijevo oziroma Paternikovo hišo v sedanji Stari ulici na Ravnah. Vse to priča, da je bil zelo priden, marljiv, varčen, gospodaren, iznajdljiv in ne vem, kaj še vse. To poudarjam zato, ker se poleg kmetovanja ni ukvarjal z nobeno postransko dejavnostjo ali mešetarnjenjem.

Po naravi je bil zelo doromuten človek. To ve o njem povedati še sedaj vsak, kdor ga je poznal, takšnega se ga spominjam tudi jaz. Čeprav sem dopolnil šele deveto le-

to, ko je umrl, me veže iz te zgodnje otroške dobe na njega toliko lepih in veselih spominov, pumlem jih tako živo, kot bi se vse to dogajalo šele pred nedavnim. Živo še imam pred očmi njegov obraz s črnimi, živahnimi očmi in cesarsko brado, na katero je bil tako ponosen. Rus, katere je puščal, si menda nikoli ni obril in v špasih je večkrat pravil, da bo prijel za roko tistega, ki bi se predrznil jih obriti ob njegovi smrti. Spominjam se, da se jih ni nihče dotaknil. Njegovo vsedno pokrivalo je bila majhna kapuca iz navadnega blaga. Ko sem prvič videl škofa, je imel prav takšno, samo da je bila rdeča. To pokrivalo je nosil zato, da mu muhe na njegovi gladki, golobučni površini niso delale prevelikih težav. Hodil je nekako drsajoče in doma je za palico vedno uporabljal dolg, močan smrekov przemnikovec. V domišljiji še čujem njegove drsajoče korake in topotanje przemnikovca, ko je hodil iz svoje hiše v klet in obratno. Tudi kot preužitkar ni poznal počitka. Bil je mizar, tesar, sodar, colklar in ne vem, kaj še vse. Vsa ta dela je opravljal za dom, pa tudi za vso bližnjo in daljno okolico.

Nas otroke je imel posebno rad. Rad se je ukvarjal z nami, posebno kadar je imel mulija. Kako težko smo ga pričakovali, kadar je bil zdoma, posebno takrat, kadar je prihajal s sejma! Podoba je bila, da je zelo užival pri tem, ko nam je delil razne dobrote. Ob nedeljah, ko so prišli tudi vsi tisti otroci, katerim je bil dedi, nam je z okna svoje podstrešne sobe metal orehe in lešnike ter tako užival ob pogledu na svoje nadobudne potomce, ki so se prerivali in borili vsak za svoj delež. Med domačimi dobrotami je imel za nas otroke vedno tudi strd.

Midva sva posebno veljala skupaj. To sklepam iz tega, ker me je vedno vlačil s seboj: v cerkev, na kolone, k mrličem. Na teh najinih poteh sva ga marsikaj polomila. Nekaj takih dogodivščin mi je še živo v spominu.

Nekoč, ko me je v »ročcah« privlekel za roko domov, mu je pred hišnimi vrati spodrknilo in je padel, s tem pa je mene vrigel, da sem v loku zletel. Blizu hišnih vrat imamo precej veliko luknjo za spravilo repe v klet. Slučaj je nanesel, da sem zletel skozi to luknjo in mehko pristal v kleti. Dedi tega ni videl in zato je bil prepričan, da sem smuknil že v hišo. Vendar tam me ni našel in tega mojega izginotja si nihče ni mogel pojasniti, dokler me niso izsledili v kleti.

Živo se spominjam, kako sva bila nekoč na kolinah pri Travnekarju, kjer je bil moj drugi dedi. Takrat je bila zraven tudi moja za leto starejša sestra. Ko so Travnekarjev dedi obešali klobase na ražnje, so seveda nama dali vsakemu po eno. Takrat sem jaz rekel: »Za Rozko še ano!« To je bila sestra, ki je ostala doma. Spominjam se, kakšen smeh je takrat nastal, meni pa se je čudno zdelo, zakaj se smeji. Razume se, da sem klobaso, za katero sem tako korajžno »pofodral«, tudi dobil. »Kdor jezika špara, kruha strada«, pravi pregovor. O tej resnici sem se torej že v zgodnji mladosti prepričal.

Dedi je zelo rad pripovedoval pravljice, storijske in razne dogodivščine. Pripovedovati je znal. Imel je lep nizek, privlačen glas. Govoril je z rahlim javorskim nagla-

Miha Dretnik

som s poudarkom na é. Rad je uporabljal javorske izraze kot aržet (žep), tári (zgoraj), znotršnja (polje).

Velikokrat je pripovedoval o župniku Paplerju, ki je v njegovih mladih letih služboval v Javorju, potem pa je bil premeščen na Strojno. Tega župnika smo enkrat že srečali v Fužinarju, zato ne zameri, dragi bralec, da tega zanimivega moža ponovno vlačim na svetlo! Zanimivo je to, da se to, kar sem takrat slišal od dedija, in to, kar sedaj čujem od starih Javorcev in Strojancev, popolnoma ujema. Sodeč po tem je moral biti ta mož zelo hude jeze; tudi iz Javorja je odšel, ne da bi se pobotal z ljudmi. Kaj jim je prišlo navzkriž, tega jaz ne vem. Kolikor poznam Javorce, niso ravno narobečni ljudje. Večkrat je dedi pripovedoval, kako je bilo takrat, ko se je župnik Papler poslavljaj od Javorja. Po pridigi je omenil, da bi se moral posloviti, ne ve pa, ali bi vzel misli iz evangelija ali iz svojih sanj. Odločil se je za sanje in pripovedoval, da je v sanjah hodil po raju pa mu je bilo treba nekam. Vpraša sv. Petra, kam naj gre, on pa mu pokaže kraj, kjer so bili Javorci, rekoč: »Podelaj se nanje, saj jih ni kaj prida!«

Ko je prišel na Strojno, ga je jezilo to, ker je bil »ajzel« — tako je dedi pravil stranišču — obrnjen proti Javorju. Ker pa je bil ta njegov »objekt« oplankan na štirih v zemljo zabitih kolih, si je kaj lahko pomagal s tem, da ga je obrnil. Med Strojno in Javorjem stoji kot mogočen mejnik Uršlja gora, ki povsem zapira pogled z enega kraja na drugega. Po mojem mnenju bi lahko bil možakar pri tem svojem intimnem opravilu zastran Javorcev čisto miren.

Dedi je bil šaljivec in po navadi je svoje pripovedovanje zasukal tako, da je smešno izpadlo. Bil je zelo iznajdljiv. Ob vsaki priliki je vedel povedati kaj primerne ali podobnega, in je tako marsikdaj rešil situacijo. Tega se dobro spominjam zato, ker je tudi mene enkrat rešil iz težkega položaja.

V postnem in adventnem času smo molili rožni venec. Dedi je po navadi molil naprej. Lepo ga je bilo poslušati, ko je s svojim globokim glasom molil enakomer-

no, klečal na klopi, imel roke naslonjene na mizo in si podpiral glavo. Prav dobro ga še čujem: »Češčena si Marija, gnadosti povna, Gospod je s Teboj, Ti si Marijo žegnala.« To prošnjo sem si zapomnil prav dobro zato ker je takrat nisem popolnoma razumel. Kadar ga ni bilo doma je molil naprej oče, ki pa je molil: »blažena si med ženami«. Če pa tudi očeta ni bilo, si je lastila to pravico pobožna dekla Lena, ki je vselej težko čakala na to priložnost. Njene molitve smo se vsi bali, zato ker je ni bilo zlepa kraja. Pa dobro. Šestkrat po deset Zdravih Marij s priprošnjo, tega je bilo enkrat konec, pa naj je molila še tako počasno, pobožno in zvesto. Na svoj račun je prišla šele potem, ko je začela obirati vse sorte svetnike, kot bi jih imela na spisku.

Ker je bila pri nas velika družina, je pri molitvi nastal pravi zbor, v katerem je bilo največ ženskega in otroškega soprana in

v njem se je hlapčev bas nekoliko izgubil. Ta zbor je bil v začetku molitvice »Sveta Marija« zelo glasen in močan, hitro se je utišal in je prešel na koncu v mrmranje.

Pri molitvi so mi misli kaj rade uhajale na posvetne stvari. Tako je bilo tudi tisti »usodni« večer. Prav gotovo smo imeli malo prej steljarajo in zato so se moje misli ukvarjale z dogodki tistega dneva. V te misli sem bil tako zaverovan, da sem pozabil, kje sem, in sem glasno zajuckal. Točno se še spominjam, kje sem takrat klečal. Kakor hitro mi je to ušlo, sem se zavedel, kako sem ga polomil. Če bi se kaj takega zgodilo kjerkoli sedaj, bi bilo molitve pri priči konec. Toda takrat ni bilo tako. Dedi je zvišal glas, to pa je pomenilo, da ni čas za smeh. Vsak se je trudil smeh zadržati in je zato še bolj tiščal obraz v dlani. Jaz sem takrat preživljal kritične trenutke in se bal konca molitve. Ko smo se prekrizali,

Prof. Stanko Kotnik

SEDEMLETNA ŽETEV

Spet je tekmovanje mladih v Prežihovem imenu v največjem razmahu in mesec februar s praznikom podelitve značk — že osmič zapored — pred durmi. Spodobi se, da ob tej priložnosti napravimo vsaj kratek obračun za minulih sedem let in pogledamo, kakšna je bila naša žetev. Zraven homo seveda lahko tudi premišljali, kako smo sejali. Čeprav mogoče povsod ne čisto zadovoljivo, pa preglednica vendarle kaže, da se je žetev lani skoraj podvojila. Prišteti je treba še 260 cicibanovih značk za najmlajše, ki so bile podeljene prvokrat.

Medtem je naša značka dobila sestrice: v Ljubljani in v Mariboru. Posebno veliko

mariborsko področje se je nazadnje le prav pokazalo: za Prežihovo značko se že prvič poteguje kar 5000 vnetih mladih bralcev! Lahko samo čestitamo!

Še ni tako dolgo, ko smo risali zemljevid, kje po Sloveniji že tekmujejo. Zdaj pa je ostalo le še nekaj malega lis, kjer ne. A še te bodo kmalu skopnele.

Da bi le povsod poganjalo, zelenelo, cvetelo in rodilo sad samo lépo! Ne pričakujemo seveda, da lahko tak čudež naredi že zgolj prebiranje dobrih knjig. A če jih prav bereš, boš gotovo lažje našel to pot. Saj si jo — ČLOVEK — nenehno pripravljen iskati?

PREGLEDNICA PODELJENIH PREŽIHOVIH ZNAČK PO ŠOLAH IN LETIH

Šola	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	Skupaj
1. Osn. šola Črna	10	—	—	36	43	—	87	176
2. Osn. šola Mežica	7	28	37	26	42	34	182	356
3. Osn. šola Prevalje	10	72	58	51	62	121	167	541
4. Osn. šola Ravne I	22	57	42	56	79	76	262	953
5. Osn. šola Ravne II	22	54	84	30	65	104	—	
6. Osn. šola Dravograd	—	—	—	16	34	47	137	234
7. Osn. šola Vuzenica	—	37	21	35	52	68	110	323
8. Osn. šola Radlje	31	—	31	29	47	70	74	282
9. Osn. šola Podvelka	—	6	—	—	20	—	26	52
10. Osn. šola Ribnica	6	40	34	21	29	69	33	232
11. Osn. šola Slov. Gradec I	10	48	23	11	20	33	26	171
12. Osn. šola Slov. Gradec II	—	16	8	—	—	22	17	63
13. Osn. šola Šmartno	—	17	—	20	—	23	44	104
14. Osn. šola Mislinje	—	37	32	—	—	17	31	117
15. Gimnazija Ravne	1	8	20	31	25	44	36	165
16. ESS Slov. Gradec	—	—	—	—	—	—	5	5
17. MIŠ Ravne	—	—	—	2	3	—	—	5
18. IRŠ Mežica	—	—	—	—	—	—	17	17
19. Podružnica Lokovica	—	—	5	5	—	16	22	48
20. Podružnica Strojna	—	—	—	—	—	—	9	9
21. Podružnica Kotlje	—	—	—	—	—	—	6	6
22. Podružnica Črnce	—	—	—	—	—	—	11	11
23. Podružnica Muta	—	—	—	—	—	5	13	18
24. Podružnica Remšnik	—	—	—	—	—	—	12	12
25. Podružnica Pameče	—	—	—	—	—	4	20	24
Skupaj	119	420	395	369	521	753	1347	3924

Spomini... Ob obisku za Prežihov dan je slovitemu komisarju Hacetu prisluhnil partizanski pesnik Minatti

je nastala resnobna, napeta tišina. Vsi smo pričakovali, kaj bo rekel deda. On je najprej obesil rožni venec na steno, si nalil mošta iz grče in se napil. Šele potem je z mirnim, nekako svečanim glasom rekel:

»Tudi sv. Peter ni vselej zvesto molil!« In že je začel pripovedovati zgodnico. Tudi v našem kraju je znanih več zgodbic o tem, »ko sta še Buoh in sv. Peter hodila po zemlji«. Takrat je deda povedal tisto, ko je Buoh obljubil sv. Petru, če zvesto pomoli en očenaš, konja. Ko je sv. Peter prišel nekako do sredine očenaša, se je spomnil na uzdo in pobaral, če bo uzda tudi zraven. Tako je izgubil stavo. Ob smehu, ki je takrat nastal, so vsi nekako prezrli moje nespodobno obnašanje, zame pa se je po dedjevi zaslugi vse srečno izteklo.

Prav tako je nekoč rešil pastirja Foltija, ki je bil za molitev posebno len. Tega pa ni pripisati njegovi brezbožnosti ali malomarnosti, pač pa temu, ker je bil zvečer že zelo utrujen. Letati za živino in se jeziti z njo ni bilo lahko, po paši pa je moral prijeti še za marsikakšno drugo delo. Ko je tako dremal pri molitvi, se mu je očitno sanjalo, da pase, saj je večkrat klical krave po imenu in se jezil z njimi. Seveda smo ga stalno dregali in dramili, vsakokrat pa se je kmalu spet pogreznil v spanje pravičnega. To je posebno jezilo pobožno deklo Leno; v svoji sveti jezici mu je nekoč pognala coklo v hrbet. Mislim, da je takrat Bog bolj zameril Leni kot pa Foltiju. Nekoč je pri molitvi tako pridno pasel, da se ni zbudil niti potem, ko je bilo molitve konec; tedaj ga je deda lepo zdramil in rekel: »Zdaj pa le vženi živino domov!«

Po vsem tem sklepam, da je bil deda objektiven človek, vsako stvar je vzel in obravnaval prav tako, kot je bila, brez vsakega olepševanja, čisto naravno.

Še eno, prav posebno lepo lastnost je imel. Sicer ni bil kronični pijanec, toda polupal ga je tu in tam le rad. Kadar je prišel tako namuhan domov, je bil vselej dobre volje. Nikdar ni razgrajal, se kregal ali koga zmerjal, kaj šele pretopal, nasprotno! V takih trenutkih je zelo lepo govoril z vsemi, posebno z otroki, in se gmaj-

toval, da ima otroke. Pa se je zgodilo, da so babica godrnjali. »Nič ne bodi huda, Franca, bom kar zaspal!« je odgovoril deda in se ni dal speljati v prepir.

Bil je res idealen zakonski mož in družinski oče. Ni oponašal družini, češ da le on zasluži ali pridela in da za svoj denar pije. Svoji družini ni delal trdobe, če ga je kdaj kakšen glažek zvrnil. Nobeden njegovih domačih ni trepetal pred njim, kadar je prišel okajen domov. Ni imel dvojnega obraza: smejočega in veselega v družbi svojih pivskih bratcev ali jeznega in hudobnega, kadar je prestopil domači prag.

Veselo in spodobno se je obnašal v družbi, veselo in prijazno je bil razpoložen tudi med svojimi domačimi. Ni bil eden tistih, ki skušajo v pijači utopiti svoje skrbi in težave, v svoji nemoči in jezici pa se potem znašajo nad nedolžnimi. Čeprav je bil čisto preprost in nepismen človek, je vendar imel veliko srčne kulture. Srčno kulturo zato, ker svojih domačih ni smatral za nekaj manjvrednega, ker se je zavedal in tudi priznaval, da vsak posamezni član njegove družine prinaša svoj enakovredni delež k skupnemu ognjišču. Kot hišni gospodar se ni povzdigoval nad druge. Morda so ga prav zato tako spoštovali. Njegova edina še živa hči v Stari ulici na Ravnah mi ga je z enim stavkom tako lepo opisala: »Bili so nam dober oče!« Kako lep spomin na človeka, ki je že skoraj štiri desetletja pod rušo! Pravijo, da je dobro in pošteno ime močnejše od smrti.

Poudarjam še enkrat to njegovo lepo lastnost, kakršne sedaj manjka marsikakšnemu zakonskemu možu ali družinskemu očetu. Prikazati to njegovo krepost je bil eden glavnih vzrokov, ki so me privedli do tega, da pišem o njem. Morda se bo kakšen prizadeti zamislil ob tem? Da bi se le! Pa ne samo eden! Poskušati ga posnemati, tudi to ni nemogoče.

Umrl je v dvainsedemdesetem letu starosti. Pobrala ga je bolezen, ki je bila takrat še zelo redka, a danes vedno bolj straši: rak. Njemu je napadel grlo. Humor ga niti na smrtni postelji na zapustil. Spominjam se, da ga je enkrat zelo močno prišlo, in ker so vsi mislili da bo po njem, so prižgali svečo. Ko je prišel k sebi, se je zasmel in rekel:

»Kadar bo resnica, bom malo bolj zabincal!«

Št'k môrnjemo

tôvo (odtajano, nasprotno od: zmízvó) bûdlati, razbûdlati (polivati v curkih, tako da pri tem nastane škoda) K'k pa ké jêš, da št'k budlôš douta po sêbe? Namesto da bi pojedov, boš pa vse razbûdlov.

škrutij (pipece)

osnâti, hñniti (udariti) Ta bom t'k osnâv, da boš vse zviezde viduv!

kôčka (nespodobna ženska)

mrlâtiti, pomrlâtiti, zmrlâtiti, zmrlâčen, (mrcvariti, zmrcvariti, poteptati, potepant) Jaz sêm jôjce pekov, Franc je ta cajt pa Ančo mrlatov n'tre v anem kotu. Krave so vse žito dou pomrlâtle; trava je tuj vsa pomrlâčena.

vbrlêzn, všribn (stikljiv)

štariehati (stikati po nečem) Nôši otroci so čudno vbrlêzni no všribni; vse preštariehajo.

nôko (drugače, sicer) Nôko bi še k'r bieu, s'mo uôhrski je môvo. Št'k ne gra dale; m'rš nôko skûsit. K'k še ké nôko?

vštóknt sa (zapeti se, upreti se) Nôši puobi rôdi dievajo; čôsi sa pa tuj vštóknejo t'k ko pa bik.

zavâpnt sa (zapeti se, zapreti se) Čôsi sa t'k zavâpne, da ga s štirimi vóli ne bi prem'knov.

lâjdrati (klepetati) Lajdrô t'k ko pa vietnek; čudno, da sa ji gófla ne zavâpne.

rôglast (hrapav)

uôhrski (skopuški), uôhrnik (skopuh)

bûtiti sa; bûtiti nekam (udariti se; planiti nekam)

břčeti (brneti, brenčati) Na ta zierano koust sêm sa bûtuv, da ma je t'k zabřčevo n'tre v vôhti, da sêm bieu ves zieran; nisem veduv kóm bi ké bûtuv.

narôbečn (poreden, neroden — Rečemo nekómu, ki vsako stvar namenoma ali nevede narobe naredi.) Da môrte bit št'k narôbečni; nobene reči sa ne znote prav vôtiti!

sknécati, sknécast (cmeriti se, cmerav)

kluôh (skop ali biti težko za nekaj) Š'ti čvavek je čudno kluôh. Po vojski je buô bolj kluôh za krûh.

klúpe, klúpe pasti, klúpast (cmera, cmeriti se, cmerav) Nôša Mica pa klúpe pôse; ne viem, kôj jo je ušanôvo. Pobaši svaje klúpe pa bejži duomo! Klúpic pisdu, pêčen čibú; rôda ga mô, da sa v'že klupô. us'niti, usânem (ugrizniti, uskrniti)

hópati, nahópati koga (z zvijačo pripraviti do nečesa, okrog prínesti) T'k smo ga nahópali, da nam je vsem vrjâv, čiglih smo méli kój bajže. Ni sa dau nahópati.

napériti koga (pripraviti do česa) Hermana bom napérva, da nam bo zvôzov drúve. Bôbe so ga g'rta napérle, zdaj je pa štók.

Milan Butolen, Živio (razstava fotokluba)

prilintati, nalintati (prilagoditi, napeljati)
Ne môrm k'r začet; najpré sa m'rm cuò
prilintati. Kam drùgam nalintij svaje
bergle (noge), štù so mi napoti!

g'r obirati (obrekovati, očitati) Zaj mi še
bôbo g'r obira, čiglih sòm buolše néma.
Vse stôre griehe mi je g'r obráu.

vnieh (stvar ali oseba, za katero se ne mo-
remo hitro spomniti imena ali pa ga
sploh ne vemo) Daj mi an vnieh, da ga
hñnem g'rta po buči! Vnieh mi je prájv
— maj, k'k sa ži piše?

čúježn (vrsta žice)

rentij, m'rkij (mevža, molčečnež) On je t'k
bolj an rentij pa m'rkij.

múnga (vzvod) Vstani! A ta bomo m'ri na
múngo g'r vzigt?

palédrati, palédra (ropotati; pren.: gofljati,
goflja) T'k mu gra palédra ko pa vietne-
ku!

jigličiči (zdrob, kaša) Naj pride an vagon
jigličičev pa na vsòkem jigličiču stuò hudi-
čev! (kletvica)

šínik (vrat)

prebêrdijevo! moj kúši! moj grúpi! moj
dúh! (medmeti, ki izražajo nezadovolj-
stvo, negotovanje)

čólij (tele), bicij (jagnje) múnij (zajček),
kóčij (prašiček)

šiberli (narezana suha jabolka)

čúnkniti (prekucniti se, telebniti) Če bo
dieta s'me na stòvu, bo dou čúnknvo.

šófti (verjetno ne) A bo jutre lòpo vreme?
A, šófti.

grajle (ogrlica)

brišievka (brisača)

k'r kaj (nič); k'k g'nt (sploh ne) K'r kaj se
ne nauči; k'r g'nt mu ne gra v gvavo.

zatrálakati, zašlêčkati (potratiti, postopoma
zapraviti) Cajt je zatrálakov, gnôr pa za-
šlêčkov.

gúmpa, bôbka (krogla, kroglica)

plóder (cestni jarek)

únik (zatic pri kolesu, da le-to ne pade z
osi)

šepún (kravji rog za nošenje kamna pri
košnji)

túmpel (lesen cvek za zbijanje tramov)

biksar, môjer (fant od fare) Čigôvi so pa
š'ti biksarji (môjerji)?

šilgast (škilav)

pôkermec (na hrbtu) Otrôku je najv'že nêsti
na pôkrmecu.

žlebija (strm travnik v obliki žleba)

vâdov (ovenel) Vâdva trava je živôdi na
škôdi.

kajôva, kajólica, kanóvška (majhna sekira)

pôrta (sekira za sekanje mesa)

rútarca (rovnica)

s'rpič (vrsta sekire za klestenje)

račún (vrsta sekire, z rezilom na obeh stra-
neh, za sekanje stelje)

trepetikl (propeler)

brúnšek (velik oglat železen žebelj, kot
npr. pri brani)

kolávte (naprave, navadno take, ki štrlijo
visoko v zrak)

klôlje (svinjski parklji)

lajskati (lizati) Môčka je polajskava talir
do čadnega.

kramintvati (preklinjati)
prekváti (prekleti) Prekváti vâžgan, kóle
t'k ko pa zieran.

drač (rdeč) Čudno fejest zgvadaš: toust pa
drač n'tr v lice t'k ko pa jôbka.

vûdni, pûni (opoldne) Môdlte, pûni zgoni!
zvutih (okrogel podstavek, ki ga postavi

kmetica na glavo pod košaro, kadar nese
na glavi kosilo v travnik ali na polje)

taj (tedaj) Taj je še úšno buò, ko smo na
Peci vògle toukli.

vêgvast (vegast, vegav)

lumpce (ledvice)

sók, s'ki, sokôť (ostanek od odsekane veje
na deblu)

čriez peti (prvi glas peti) Ti začni, jaz bom
pa čriez pêu.

na trétko pèti (više kot prvi glas)

ákati, ákove (sam sebi na glas govoriti)

(N'tr v hišo se zápre pa áka po ciêle ure
— npr. pri učenju.)

pořinkvati (postopati)

klinski zmôzik (preklemanski pobalin)

Klinski zmôzki, t'k bi vas toukuv, da bi
počivuv nad vòmi!

ôdra (ruta)

kôntrati, kôntrovc, kontróvne (godrnjati,
godrnjač, godrnjanje) Nekij je kôntrv
za sebe, da ga nobeni ni zastopov.

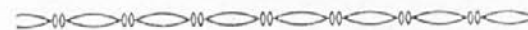
muòt (namen) Če môš muòt jiti, taj jidi
nògvo!

čôhati sa (praskati se ali kopati se) Nucaš
ciêli dvie uri, da sa očôhleš no uôraš.

aj (a, ali, če) Ne viem, aj bo prišuv aj ga
ne bo.

guòrši (lepši) Ta guòrši si je sòm izbrau, ta
gmájneši je pa mèni pústuv. Muája je
guòrši ko tuája.

Marijan Mikic

Napoleon in Angleži

V razburljivem pogovoru z angleškim
poslanikom je Napoleon vzkliknil:

»Ali veste, da bom napadel Anglijo?«

»To je vaša stvar,« je odvrnil poslanik.

»Toda vedeti morate, da bom Anglijo
tudi uničil!«

»To pa je naša stvar,« odgovori mirno
Anglež.

Stanko Kotnik, Kmečka arhitektura (razstava fotokluba)

»PRIDI ŠE KAJ!«

Praznik republike 29. november 1966 je bil ves v znamenju zime in mraza. Po dolinah je sneg pobelil pokrajino le s tanjšo odejo, medtem ko je bilo na hribih videti, da je snežna plast debelejša. Že zgodaj zjutraj sem se odpravil po znani poti mimo Brančurnika proti Gori. V dolini so me srečevali pozni posamezniki, ki so preživeli vesel večer v domu železarjev. Tudi pri Brančurniku so še bili zadnji gostje. Vsak po svoje praznujemo.

Nič prijetno vreme, megleno in tudi precej hladno. Povsod neprijetna vlaga po razmočenem snegu. V temi sem še hodil mimo kmetov. Jutro me je zateklo že blizu smučarske koče in z njim tudi precej visok sneg. Glej ga no, sneg je vedno višji in seže že pri Savincu skoraj do kolen! Čim višje se vzpenjam, tem več ga je. Prispem do vznožja Kozjega hriba in se namenim po stezi preko njega, misleč da tam bo še najmanj snega, saj smo pred dobrim tednom napravili kar široko in globoko gaz. Uštel sem se, o gazi ni bilo ne duha in sluha, vse je zamedel veter. Tudi tokrat je prav pošteno pihalo z vrha proti dolini. Sneg mi je segal nad kolena in včasih tudi precej čez. Ne dam se premagati, vrnem se ne, čeprav včasih skoraj ni mogoče dvigniti noge. Nekako bom že premagal ta vzpon, četudi hodim do opoldneva. Povsod sama meglena sivina in samota. Sam pri sebi sem si mislil: vaje sem že takšnih meglenih dni, mogoče bo pa na vrhu jasno in sonce. Končno sem se primajal na naše znane Luže, kjer je bilo kot v pravem pragozdu. Veje smrek so bile pripognjene skoraj do tal zaradi velike teže snega. Še dober vzpon me je čakal do vrha, ali z dobro voljo bo že šlo. Nikjer ni bilo videti nobene stopinje niti sledu o kakšni divjačini. Še ta se je ognila visokemu snegu in se zatekla pod skalne previse ter tam čakala ugodnejšega vremena.

Zdelo se mi je, da je od Luž naprej proti daljnovodu še več snega. Saj res — tudi do pasu je včasih šlo. Prispel sem na mesto, kjer daljnovod križa cesto in nehotno obstal. Da bi lažje stal, sem naredil okrog sebe malo prostora. Vidljivost je bila zelo slaba, saj nisi videl več kot okrog pet metrov od sebe. Napenjal sem oči in gledal, kje bi bilo najbolje nadaljevati pot, da bi bilo najmanj snega. Zazdelo se mi je, da je na moji levi strani nekaj zadihalo, kot da se nekdo muči s hojo kot jaz. Gledam okrog sebe in nič ne vidim. Dihanje je postajalo glasnejše. Iz žepa vzamem jabolko in ga začnem gristi, vedno še ozirajoč se na stran, odkoder sem slišal nekako dihanje. Ustrašil sem se in skoraj mi je grižljaj obstal v ustih. Hripav žvižg je prekinil snežno samoto. Blizu sem zagledal veliko, skoraj črno pošast z velikimi rogovi. Oddahnil sem se, spoznal sem velikega starega gamsa. Prav tisti je bil, ki sem ga že lansko leto videl na vrhu. Ves zasopel in verjetno tudi nesiguren je stal v visokem snegu, ki mu je segal čez trebuh. Verjetno sva se pošteno ustrašila drug drugega, toda nisva bežala. Nepremično sem stal in ga opazoval. Težko je dihal, iz nosu se mu je kadilo. Jezik je imel nekoliko iztegnjen, vso glavo popolnoma injasto, tudi telo, kolikor ga je gledalo iz snega. Dolge ščetine so mu stale naravnost pokonci, kakor da so od mraza trde in okamenele.

Glavo so mu krasili mogočni rogovi, močno zaviti in debeli. Tako sva se nemo gledala, nobeden več v strahu. Nekajkrat je mignil z nogo in gledal zelo milo, vsaj meni se je tako zdelo. Pomislil sem, da sva prijatelja in da se pogovarjava o težki zimski poti. Imela sva verjetno oba isto željo: priti čimprej iz sive megle na vrh, kjer je sonce.

Najmanj 10 minut sva tako stala in nepremično opazovala drug drugega. Ne vem, kako dolgo bi še želel tako ostati, pa je postal stari gams nervozen in je večkrat z muko izvlekel nogo ter udaril z njo v sneg. Še nekaj pogledov nanj in premaknil sem se naprej. Z isto težavo kot do sem je šlo tudi naprej. Snega je bilo zmeraj več. Ko sem napravil nekaj desetih korakov po strmini, sem se ozrl in nisem ničesar opazil. V zadnji strmini sem se komaj še premikal, kajti veter je tu opravil svoje delo. Tudi do 2 metra visoki zameti so varovali zadnji pristop proti vrhu. Še malo pa bom iz objema mogočno zasneženih smrek, potem pa bo bolje. Moje misli me tudi tokrat niso varale. Čim višje iz gozda sem bil, tem svetleje je postajalo. No, in naenkrat (kot na sončnem otoku!) se je pokazala gora v svojem lepem zimskem dnevu. Samo vrh se je svetil ter se kopal v prijetnem novembrskem dnevu. Vesel sem bil, da sem premagal visoki sneg, vendar še bolj radoveden, kako je z mojim rogatim prijateljem. Na vrhu, tam, kjer je noga Uršlje, sem se ustavil in pogledal nazaj po svoji gazi proti gozdu. Nisem dolgo čakal in nisem mogel verjeti svojim očem, ko sem zagledal svojega znanca, kako se je točno po mojih stopinjah prebijal naprej. Videti je bil zelo upehan, mogoče bolj kot jaz. Zagledal me je in obstal. Čez nekaj časa je zopet nadaljeval pot. Prispel je do starih macesnov, obstal in me opazoval. Obema je zelo prijalo sonce in vabljiva snežna samota. To edinstveno doživetje me je tako prevzelo, da sem glasno rekel svojemu sopotniku:

»Pridi še kaj!«

Pod macesni se je vlegel na sončno stran, jaz pa sem nadaljeval pot proti koči. Prispel sem skoraj do koče. Takrat sem se ustrašil, mogoče še bolj kot prej, ko sem prvič zagledal gamsa: trije mladi lovci iz Kotelja s puškami. Nisem vedel, kaj naj storim. Najraje bi se zasukal in pohitel povedat svojemu prijatelju, da mu preti nevarnost. »Danes pa nismo videli niti repa,« je rekel eden od njih. »Tudi jaz nisem videl ničesar,« sem mu odgovoril. Kar sem videl in doživel, nisem povedal niti pozneje, ko smo sedeli ob čaju v koči. Ko sem se pozno popoldne vračal po isti poti, sem opazil, da je tudi stari gams šel po isti stezi nazaj do Luž in od tam v grapo pod Šmohorico. Oddahnil sem si v skrbi zanj. Niso te dobili in še boš hodil na vrh gore, kadar si boš zaželel zimskega sonca!

Letos ob prazniku 29. novembra sem zopet šel na goro v želji, da se morda zopet srečava, vendar zastoj — ni ga bilo.

Franc Telcer

Rezultat

- Ali ti je kaj ostalo, ko si z ženino do to plačal dolgove?
- Ja, žena.

Čuvar naših gora

LEPA POZORNOST DRUŠTVENIH ORGANIZACIJ

Tekmovanje za pokal armade ob počastitvi dneva JLA 22. decembra je organizirala in vodila strelska družina »Knez Pepi« z Raven dne 20. decembra 1967 pod pokroviteljstvom odseka za narodno obrambo.

Tekmovanje je potekalo v borbenem vzdušju, saj so bile nekatere ekipe precej izenačene in šele konec tekmovanja, ko je prišla na vrsto ekipa ZMS — železarne Ravne I, se je izluščila najboljša ekipa. Tekmovanje se je zaključilo ob podelitvi nagrad predvsem pripadnikom JLA, saj je bil to njihov dan. Nagrade najboljšim ekipam in najboljšim strelcem prvih petih ekip je podelil referent za civilno zaščito tov. Milan Blagojevič. Pripadnike JLA pa je obdaril predsednik občinskega komiteja Ravne na Koroškem tov. Ivan Gradišnik. Poleg občinskega mladinskega komiteja in odseka za narodno obrambo sta nagrade prispevale še občinska zveza za telesno kulturo in sindikat železarne Ravne. V imenu organizatorjev se zahvaljujem tem organizacijam za zares hvaležno pozornost.

Tekmovanja se je udeležilo 9 ekip z 49 tekmovalci. Prehodni pokal je prejela ZMS železarne Ravne I, ki je dosegla 697 krogov, 2. postaja milice Ravne 677, 3. ZMS železarne Ravne II 670, 4. ZROP Ravne 658, 5. JLA Črna 590, 6. ZROP Črna 556, 7. JLA Ravne 555, 8. gimnazija Ravne 504 in 9. MIŠ s 341 krogi. Najboljši strelc je bil Radenko Minić JLA s 160 krogi. Lep je uspeh ZMS Ravne in upajmo, da se bodo za prihodnje leto še bolj pripravili.

Vlado Macur, dipl. inž.

Smola

- Zakaj se ne oženiš, Polde, saj si že dosti star!
- Iščem idealno ženo.
- Pa je ne najdeš, kajne?
- Sem jo našel, pa ni bilo nič, ker tudi ona išče idealnega moža.

Pozdravite mi vašega prezidenta Tita!

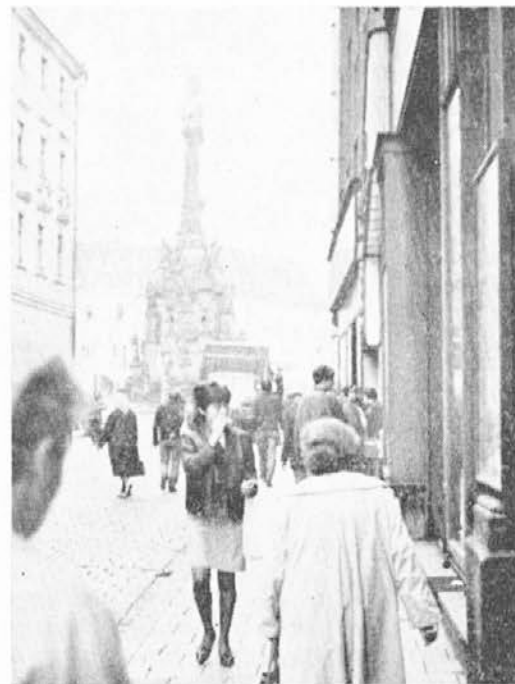
En dan na Poljskem

Septembra lani se je z Raven odpravila na Češko namiznoteniška ekipa Fužinarja, da v Moravski Ostravi odigra povratni dvoboj s tamkajšnjimi namiznoteniškimi igralci. Trije avtomobili so 14. septembra navsezgodaj hiteli preko Viča in Semmeringa na Dunaj, od tam pa preko Mikolovega v Brno na sejem. Brnski sejem je zelo znan, vendar ne tako kot zagrebški in tudi tako velik ni. Po kratkem ogledu smo že hiteli naprej in se zvečer ustavili v našem bratskem mestu Ždaru. Prejšnje poznanstvo, ki so ga namiznoteniški igralci in funkcionarji Fužinarja sklenili s češkimi prijatelji že na Ravnah, je tudi tokrat prišlo do polnega izraza, saj pozdravljanja in rokovanja ni bilo ne konca ne kraja, nikakor pa se tudi ni bilo mogoče pritožiti čez njihovo gostoljubje, ki je običajno krepko prekoračilo. V Ždaru smo res preživeli prijeten večer in marsikomu bo ostal kratek izlet v bližnji rekreacijski dom, kjer so godci pridno igrali in tudi plesalk ni manjkalo, še dolgo v spominu. Slovo naslednjega dne zjutraj je prišlo vse prehitro, in bili smo zopet na cesti, se jezili nad številnimi »obžidkami« (seveda najbolj šoferji) in po kratkem postanku v Olomoucu, kamor smo pripeljali tudi brhko avtostoparico, nadaljevali pot v Moravsko Ostravo. Mrak je že davno legel na dolino in luči so nas sprejele že na robu tega velikega industrijskega mesta. Brez težav smo našli stadion našega gostitelja TJVŽKG. Sprejem je bil normalen, vendar še zdaleč ne tako prisrčen kot v Ždaru in po kratkem tolmačenju, da imamo naslednji dan prost, smo se znašli v posteljah z edino željo, da se naspimo še za prejšnjo noč.

Zbudilo nas je turobno jutro in od našega na hitro planiranega izleta — hoteli smo namreč v Tatze — ni bilo nič. Glasov,

da bi šli na Poljsko, je bilo vedno več in res je kazalo izkoristiti prosti dan in bližino češko-poljske meje za izlet na Poljsko. Franc Tušek je že bil tam, od drugih še nobeden. Radovednost je bila močnejša od vseh ugovorov in odločitev je padla: na Poljsko!

Česky Těšín — Cieszyn! Meja — in carinikov, čeških in poljskih je kar precej. Skupno stavbo imajo in nekaj časa smo ugibali, kateri so eni in kateri drugi. Kaj hitro pa smo spoznali Poljake, najprej po zelenih uniformah, potem pa še po tem, da so začeli od zunaj in znotraj ogledovati naše avtomobile in bobnati po karoserijah. Kljub temu da nas je bilo le malo na mejnem prehodu, smo morali kar dolgo čakati, da so bile opravljene vse formalnosti, pa čeprav smo (kot običajno ob takih priložnostih) delili značke. Kam gremo, so nas spraševali. V Katovice, smo odgovarjali, pa so nam kar takoj odsvetovali, češ da je tam ta dan neka proslava, da bo gost promet in podobno. Kljub temu smo zapeljali na cesto, ki pelje v Katovice. Res smo na cesti prehiteli kamione, prekrite s ceradami, obdane s parolami, v njih pa praznično oblečene ljudi z zastavicami in manjšimi transparenti. Veliko je bilo teh kamionov in nehote gledaš in primerjaš. Tako je včasih bilo tudi pri nas — in vsiljuje se ti vprašanje, ali smo to res že preživeli in smo toliko naprej s časom ali pa je to mogoče dokaz večje zavzetosti za stvari, neka večja solidarnost, neki skupen interes, ki pride ob raznih proslavah bolj do izraza? Najbrž bo tisto prvo pravo. Tudi pri nas imamo proslave, manifestacije, zbiramo se, vendar so kamioni preteklost. To pa je tudi dokaz več, da smo bolj urno in z bolj zanesljivimi koraki hiteli naprej pri izgradnji našega socializma.

Tudi na cesti tekne

Iz takega razmišljanja nas je kmalu zmotila piščalka prometnega miličnika in hočeš nočeš smo morali ustaviti. Postavil nas je na stransko cesto in pot nas je vodila v poskočnem in polževem ritmu po kolovozu med polji in nizkim drevjem. Prav zanimivo je bilo, da smo skoraj ob vsakem pešču ustavili in povpraševali, kako dolgo bomo še na tej »cesti« in odgovori so bili tako različni, kakor so bili različni ljudje, ki smo jih spraševali.

Končno smo na nekem križišču, ko nismo vedeli ne kod ne kam, ustavili kmeta, ki je sedel na vprežnem vozu in poganjal svoj par konj po isti poti, po kateri smo hiteli mi. Bilo je zgodnje dopoldne, sonce je sililo skozi oblake in vse je kazalo, da je možakar pred odhodom na polje dal nekaj tudi na zob, zato je bil bolj zgovoren kot njegovi predhodniki. Razveselil se nas je, ko je izvedel, da smo Jugoslovani in se z nami spustil v prijeten klepet. Verjetno bo držalo, kar pravijo o Poljaki, namreč, da so ponosen narod. Naš znanec namreč ni hotel vzeti ponujene mu cigarete prej, dokler se tudi v mojih ustih ni znašla njegova. Bil je prijazen z nami, povedal nam je, kam moramo, da bomo prišli prav. Ob slovesu smo mu ponudili čokolado. »Za otroke,« smo dejali, »v znamenje hvaležnosti, ker ste nam pomagali pri iskanju prave poti,« a vse je bilo bob ob steno. Čokolada je romala iz njegovega v moj žep in obratno in na koncu sem moral kloniti in jo vzeti nazaj. Možakar se je od nas poslovil prisrčno, v spominu pa mi bo ostal najbolj zaradi tega, ker je na cesti, obdani s polji ob slovesu vzkliknil: »Pozdravite mi vašega prezidenta Tita!« Tito, to je za njih Jugoslavija, to smo mi in to tam daleč v svetu s ponosom občutiš.

Hiteli smo naprej in prav rad bi vedel, kaj si je mislil naš novi prijatelj, ko je na svojem vozu našel »sporno« čokolado, ki smo mu jo morali podtakniti. Ali je preklinjal ali pa se je smejal naši mali potegavščini? Upamo pa, da nam tega ni zameril.

Katovice. Ko smo izstopili, so nas najprej imeli za Čehe in tiho spraševali za kronami. Zakaj tako, smo hitro ugotovili. Krivi so bili trije naši najmlajši, ki so si

Katovice in mogočen grb

Foto: J. Sater

v Brnu kupili platnene kape s češkim reklamnim napisom »Java« in vsak jih je lahko imel za nekakšne češke monterje ali mehanike. Zgubiti se res nismo mogli, ker smo se po kapah hitro orientirali, vendar ta pozitivna stran nikakor ni odtehtala vseh nevšečnosti, ki smo jih še imeli verjetno prav zaradi teh kap. No, o tem pozneje.

Kratek postanek v Katovicah smo izkoristili za ogled mesta. To je novo in lepo, zelo čisto mesto s širokimi cestami, številnimi nasadi in mogočnimi zgradbami, res vredno ogleda. Tri reči so mi iz Katovic še danes živo v spominu. Izredno disciplinirani ljudje na cestah in prehodih, dolga kača pred neko prodajalno kruha in vsaj za naše pojme smešno nizke cene porcelana in kristala.

Zopet smo na cesti in tokrat hitimo proti našemu končnemu cilju na Poljskem — ogledati si hočemo še Auschwitz. Sprejme nas široko parkirišče pred včasih najbolj zloglasnim taboriščem. Ko izstopimo, nas pozdravi velik lepak z Leninovo podobo onkraj ceste, mi pa gremo po poti, kjer se je včasih šlo samo naprej in skozi vrata, ki so bila samo na znotraj široko odprta...

Aprila 1940 so Nemci odločili, da bo v Oswiecimu (Auschwitzu) nastalo koncentracijsko taborišče in 14. junija so se za prvimi Poljaki za vedno zaprla vrata z ironičnim napisom »Arbeit macht frei«. Auschwitz — Birkenbau ali po poljsko Oswiecim — Brzezinka je bilo največje koncentracijsko taborišče, ki ga je ustanovil nemški politični in vojaški stroj, taborišče, ki je v petih letih postalo množični grob 4 milijonov ljudi!

Hodili smo od barake do barake, videli za steklenimi stenami na kupe ženskih las in jetniških oblek. Grozljivo je postalo, ko smo videli nešteto lesenih protez, nešteto slik moških, žensk in otrok v cebrastih bluzah, s praznim pogledom izmučenega, umsko in fizično do tal potepanega človeka, ki je čakal samo še na smrt. Videli smo,

Razen Tuška so bili vsi prvič na Poljskem

Foto: J. Sater

kaj so dobili jesti — skupno 1300 do 1700 kalorij neokusne, napol mrzle in zatohle hrane, ki ne zadostuje niti za človeka, ki samo miruje, jetniki pa so morali pridno delati.

7. oktobra 1941 je prišlo v Auschwitz 13.775 ruskih vojnih ujetnikov, pri zadnjem apelu 17. januarja 1945 jih je bilo samo še 92!

Hodili smo od »bloka« do »bloka«, gledali in strmeli. Danes vse niti ni več videti tako strašno. Vse je urejeno, čisto, vendar so ohranjeni spomini na to tovarno smrti, ki ni prizanašala niti otrokom, najhujša pa je bila za Žide in Cigane, ki so jih množično spravljali v krematorije.

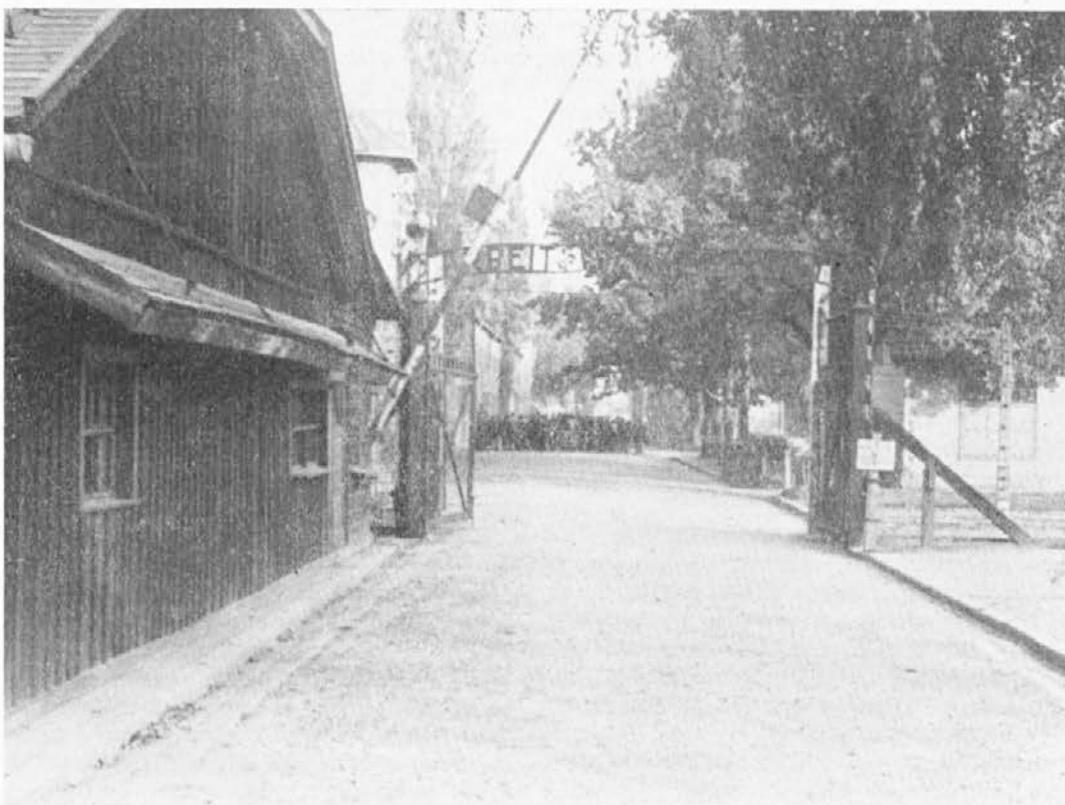
Velika ironija je v tem, da so rablji v začetku imeli veliko težav, kako spraviti s poti številne žrtve, ki so umrle zaradi lakote, pa druge, ki so jih streljali in obešali ali pretepli do smrti. Najprej so jih pokopavali, vendar zaradi velikega števila vedno novih in novih žrtev niso več utegnili. Poleti 1942 so jih začeli sežigati, najprej na lesenih kladah, potem v velikih jamah, kjer so noč in dan goreli mrličji in smrad po človeških kosteh se je širil po kilometre daleč. S takim načinom odstranjevanja žrtev so odstranili mrličje iz množičnih grobov, vendar s takim delom niso smeli nadaljevati, ker se je zaradi svetlobe, ki je ponoči metala pošastne sence in razsvetljevala okolico, pritožila celo njihova lastna protiletalska zaščita. Zato so mrzlično gradili krematorij za krematorijem, da se je dim valil nepretrgoma po dolini in se med smrtnim plesom mešal z oblaki.

Hodili smo, se ustavljali in gledali. Vi-slice! Pod njimi je avstrijski komunist, Ludwig Vesely, že z zanko okrog vratu, zaklical: »Danes mi — jutri vi!« In ni se zmotil!

Blok 11 — blok smrti — in naš pogled je pritegnila »smrtna stena«, ob kateri je zemlja prepojena s krvjo 20.000 ustreljenih jetnikov. Ogledali smo si tudi majhne celice v kletnih prostorih, kjer kaznovani jetniki niso mogli prav stati, ležišča — nekakšne bokse, ki so še najbolj podobni kurjim stajam — in tam se je gnetlo po 8 ljudi, normalno pa bi bilo prostora kvečjemu za dva! Ogledali smo si tudi krematorij, kjer so spreminjali trupla v prah in pepel.

Selekcije za plinske celice so bile med jetniki pogoste. Na »tuširanje«, kjer je plin »ciklon B« naredil svoje, so pošiljali tudi otroke. In kako so jih izbirali? Na višino 120 cm so položili letvo in otroci, ki so bili manjši in so šli pod njo, so bili obsojeni na smrt!

27. januarja 1945 je prva ukrajinska armada vkorakala v Auschwitz in gorja je bilo konec. Konec za redke preživele, 4 mi-

Za 4 milijone so se vrata odprla samo na znotraj

Foto: J. Sater

Svetniki jo stražijo

lijoni ljudi pa tega niso dočakali. Ali si lahko zamislite: 4 milijoni!

Vrniti se je treba na Češko. Tesno nam je bilo pri srcu, ko smo se odpravili, sprostil smo se šele potem, ko smo imeli Auschwitz daleč za seboj.

Ne spominjam se več imena kraja, bilo je nekje blizu poljsko-češke meje, mrak je že bil in odločili smo se za prvo restavracijo, da bi kaj pojedli. Vstopili smo v lokal in posedli. Nihče se ni zmenil za nas, natakara, kot da je bila gluha in slepa, in ko smo jo že uspeli priklicati, smo s težavo

dobili le nekaj rezin kruha in malo masla ter črno kavo. In še na to smo morali tako dolgo čakati, da so se zgražali ostali gostje. Natakara tudi na kraj pameti ni prišlo, da bi zamenjala umazan namizni prt ali da bi vsaj očistila drobtine. Ko smo hoteli plačati, je prišla šele, ko jo je neki drugi gost — Poljak — energično poklical. Nismo in nismo si mogli razložiti, zakaj je tako ravnala z nami, šele kasneje smo se spomnili na tiste neumne češke kape. Ali so bile one krive ali pa tam sploh še nimajo pojma o turizmu?

Že na poti v Auschwitz smo naleteli na gostilno, kjer so točili mlačno pivo in kjer je bilo vse prej kot čisto.

In ni čudno, da je nekdo od naših s krepko prisposodobno ugotovil razliko in na neposreden način izrazil zadovoljstvo, da smo lahko srečni, ker je pri naš šlo vse veliko hitreje naprej!

Teh dveh dogodkov sicer ne gre posploševati, vplivala pa sta le nekoliko na nas in kar nekam bolj sproščeni smo bili, ko smo bili zopet na Češkem. Mogoče bi jih tudi že zdavnaj pozabili, če ne bi še isti večer v Fenixu v ČSSR doživeli ravno nasprotno. Ko so v tem lokaliz izvedeli, da smo Jugoslovani, so nam na mizo najprej postavili našo — jugoslovansko — zastavo!

Kljub vsemu pa mi je ostal s kratkega obiska na Poljskem najbolj živo v spominu tisti kmet sredi polj in njegovo izročilo: »Pozdravite mi vašega prezidenta Tita!« Ob 30-letnici vstopa v vodstvo ZK posredujemo te pozdrave, katerim se pridružujemo tudi mi in kličemo: »Še na mnoga zdrava leta, tovariš Tito!«

-ate-

Hodimo po naših poteh

»Hodil po zemlji sem naši in pil nje preleste,« je večkrat kje napisano. Pa bi smeli tudi o naši koroški zemlji kaj takega napisati? Zakaj ne! Na videz revna, ponižna, brez lepote se zdi, če jo gledamo brez občutka, da je tu naš dom, kot da zaničujemo svojo bit. Toda tega ne smemo delati. Le hodimo odkrivati njene lepote in bomo odkrili tako tudi svoje vrednosti. Skušajmo se predati miru, ki ga bomo tu še našli, potrebni smo ga. In zadovoljimo se z malenkostmi, ki so tu, ampak so tako žive, da je naš svet vreden zapisa. In ali ni naša skrb, da lepote odkrijemo in posredujemo drugim, da kraj in sami nismo tu le, da sprejemamo, ampak da vedno tudi dajemo? Prava presenečenja bomo doživeli. Pa ni treba iskati ravno najbolj ugodnega časa. Čas je za nekaj vedno ugoden, in če hočemo spoznati spremembe narave pod vplivom vremena ali časa, ki pogojujeta lepote in povzročata nasprotja, bo naš kraj naš le, če bomo vedno v njem. Poznati moramo rast in mirovanje, delo in praznik naših ljudi. Slikarji, že naši domači, nam naslikajo lepe slike. Kaj mislite, kako oni to sliko doživijo, ko jo delajo, a je čisto gotovo, da je do potankosti v resnici doživete ne morejo upodobiti. Sploh je pa notranje vedno več vredno, doživeto. In kako lepi so potem spomini! Škoda, da na primer naslednjega niste doživljali.

Vsi poznate otroško veselje s spuščanjem balončkov iz milnice. Mi pa smo gledali igro narave, temu podobno. Vsako jutro smo prišli na poti v šolo na precej ravno jaso, poraslo z redkimi mladimi borovci, približno v času, ko je sem posijalo sonce. V mrazu so bili borovci obloženi z ivjem in kristali, z njih pa so se dvigali mavrično obarvani balončki v zrak. Pojav bo kdo znal razložiti, a mi smo ga videli in opazovali samo tu. Ali se ne bi splačalo tak pojav nalašč hoditi gledat?

Pa stopimo po tem »rebru«, ki se skoraj pravokotno veže na veliko cesto, se strmo dviga v hrib in zrača z njim pod obraščenim slemenom. Spodaj gladek asfalt, tu pa nemogoča steza in kolovoz, iskree se od sljude, da lahko potrebno dobro cesto imenujemo »srebrno« v dvojnem pomenu. Gozd, dovolj lep, zamenjuje kmetijska površina, ki je, kot da se stara. Tu mogoča lipa, kateri se nič ne pozna starost. Rebri se enakomerno dviga skozi gozd in se nato malo zlomi, da napravi prostor domačiji. Poslopja so sama častljiva starost, pod napuščem je naložena nova opeka. Sončna polovica posestva je strma, da se zdi, da bi moral biti pri delu res nekam privezan in po nekem preudarku tu ni mogoče živeti. Kako si presenečen!

Ti ljudje mislijo graditi in popravljati. Iz pogovora s staro materjo in mlado go-

spodinjjo začneš spoznavati, kako velika in potrebna je preprostost, sicer tu ne bi bilo življenja. Kdo jih ne bi hvalil, teh žen in vseh domačih! Zadnja kmetija na tem rebri pa je že taka, kot da ne ve, kam bi se dala. Živimo v času, ko tu gre za biti ali ne biti, in če temu, kar je tu, če je zmožno življenja, ne bomo tudi drugi dobri, bo propadlo.

Zapustimo rebro in hodimo zložneje. Naslednja kmetija, mimo katere moramo, kot da je razpeta na stopnici: spodaj izredna strmina, zgoraj lep svet. Pa smo tu vendar tako daleč od vsega, da kljub vsemu srce peša na vse strani. Pa bi tem ljudem zavidali cesto in ali ne bi bilo razumno, da se kdaj peljejo tudi z avtom? Tragedija kmetije, mimo katere sedaj hodimo, se že razpleta. Pes žalostno zavija med napol podrtimi poslopji. To je »cahn«, spomin, bi lahko rekli. Usoda, čas, narava in človek — vsi smo temu botrovali. Toda sonce vseeno sije, kmetija, mimo katere bomo šli danes in se košati na nekaj nižjem gričku, izrastku, kaže vsaj na daleč temu tu nasprotno in zelo spodobno sliko. Hitimo, da se čimprej znebimo tega mučnega vtisa. Cesta sumljivo zavija navzgor. Morali bomo počez v smer, toda strmina je zaradi raznolikosti varljiva, pa ostanimo rajši na cesti.

V gozdu smo. Redka drevesa, leskovi grmi kot cele gmote se naslanjajo na lastno rast. Tla so ponekod porasla s kratko, nežno a gosto, pravo značilno gozdno travo. Ob cesti je v skalo vklesana letnica iz 19. stoletja. Kdo, kdaj in zakaj je to napravil? Pa revno rast zopet zamenjava bujnost, na sveže naplavljeni zemlji ob potoku smo morali postati ob mrtvih koprih, kot da jih goji vrtnar. No, teh pa res ne bomo šli gledat! Gotovo ne, a sem, v to okolje postavljene, so tako izrazite, da pritegnejo posebno pozornost. Kmalu smo iz gozda. Začuda majhne so včasih daljave in že smo tu, kamor po kakem premisleku nihče ne bi hodil, in sedaj sem tega res odkrito vesel. Sem bi le morali hoditi tudi po premisleku. Tudi ti visoko ležeči predeli so del našega kraja, del naše popolne podobe, saj nas je toliko od tu zgoraj doma! In morda ni prav, če ne vemo, da je naša prisotnost v eni ali drugi obliki tu potrebna, da bo naša bit ostala živa.

Na samo lepo nedeljo je bilo. Mlade smo pustili na plesu (saj nas bodo došli!), mi pa gremo s teboj, svoj dom moraš obiskati ob tej priložnosti, tudi mi bi ga radi videli! Sicer nam je malo od rok, ko hodimo v breg, a saj se bomo zopet ujeli s pravo cesto! Naj torej še gre čez jarke in mlake, izvlekli se bomo. Kot da ta svet visi na električnem vodu in borni cesti, zemlja senčnih leg je vržena čez skale, ki štrlijo kot kavli skozi njo, prižemajo, držijo, se rušijo, a vendar klubujejo. Vse se še ni izpralo v globoke, v strmine razjedene jarke. Domovi se stiskajo v zavetjih ali pa iščejo sonca na odprtem svetu, ni se mogoče vsemu prilagoditi. In ljudje tu? Ko v dolini igra godba in je ples, pase tu hčerka, že doraslo dekle, tam sama gospodinja v skrbi, da se izkoristi, kar je zraslo na skopi zemlji. Pa bi plesala Lenčka, toda materina skrb je močnejša, vse pa je vendar za dom in upanje še vedno ostane. To je moč, ki jo prav spoznavamo šele, ko gledamo te domove visoko s hriba, strmega, da bi si kolena grizli.

Narava je razsežnejša, kot smo si predstavljali, nasprotni hrib se lušči iz skupne gmote in se morda najpopolneje predstavlja v jesenskih barvah, ali pa je tu in tak, da vidimo vso njihovo lepoto. Liza deklamira primerne verze, vidi ali sliši se, da je načitana. Oh, tu smo pač koj brali, brali, doma namreč. Čisto kot je navada zapisati, doživimo na vrhu večer, za nas nenavaden. Sončni zahod, nebo zastrto, jasno vidimo kot skozi okenčka pod tem stropom v enkratni zeleno modro svetli barvi, snopi žarkov prodirajo skozi in se odražajo na nebu ob zatonu škrlatno ali krvavo rdečih oblakov. Ko bi mogli naslikati to lepoto! Pa nismo slikarji, naj torej ostane doživeta. Mislim, da je za to praznično pot primerno, da jo tu končamo.

Pa so še druge poti, po katerih hodimo ali bi lahko hodili po naših krajih.

»Najvažnejše se mi zdijo ceste,« je rekel bivši ravenski župan, »te bomo najprej zgradili.« Pa pojdemo po novi cesti, po naših sončnih hribih speljani. To je zlata cesta! Nudi razkošje ali pa se stiska ob obronke in skale, se širi ali pa je še vsa razrita. Morda nas najbolj preseneča revščina ponekod na široko in globoko zorane deviške zemlje. Še tam v gozdu, kjer je narava precej po svoje gospodarila, nobena humusa. In vendar hotenja v rasti in človeškem delu ob njej še kažejo njeno moč. Pa če je tudi skromno, za dobrega človeka je pristrčna slika živo cvetočega vresa med zaplatami snega, opranega od kapljic, ki polzijo ob odjugi nanj z iglavca, enkratno doživetje. Kaka preprostost spet je tak nov »špaltan plot«!

O, pa se tudi drugo življenje uglašna na novo cesto. Žarometi avtomobila odkrivajo in tipljejo v neznana partizanska skrivališča in zatočišča. Potrebna so bila in upajmo, da takih ne bomo več potrebovali, sicer ne bi bilo prav, da jih je nova cesta odkrila.

»Kako nam pomaga ta cesta! Sedaj se že lahko včasih peljemo!« pravi zgarana mati. To je naše zdravje. Pa smo morda na tej poti tudi razočarani. Taka revščina, ali se vse to izplača, če smo računarski? Ali ni tudi revščina do neke mere potrebna in kaže tako, da bo neka revščina vedno prisotna, naravna, duhovna ali gmotna. Kakšen bi človek neki postal, če nikoli ne bi našel česa, kar bi zbuvalo njegova dobra čustva? Morda bi včasih težko pristopili k človeku, ki pa morda bolj zasluži, da nosi srečo na dlani, kot se nam zdi. Če pa hočemo kraj spoznati, moramo poznati ljudi. Kdor nima vedno korajže, mu lahko koristi naključje. Človek, ki hoče svoj domači kraj prav spoznati in biti vreden krajan, se mora zanimati za stvari, ki predstavljajo njegovo vrednost ali pa ga kazijo. Kraj od njega tudi zahteva in vedno se čuje od nekod pristrčen: »pomagaj, pomagaj!« Pa ni to dajanje in pomaganje, ki zahteva posebne žrtve, treba je samo, da kot krajan pravilno živiš. Mi to čujemo, vendar pa smo v ritmu, ki nas vključuje v veliki svet, dali vedno enako mesto tudi našim prelestim. Tudi svet jih išče pri nas in v nas. Pristrčnost, prijaznost, gostoljubnost do vsega našega pa dobrotu, to so naše bitnosti, ki bodo naš kraj naredile tak, da bo lahko zavzel v svetu svoje mesto. O, saj imamo svoj lasten izraz, ki ga samorastnik mora živeti. In tak vedno lahko greš kamorkoli, ne samo v okolico, kamor

Marička Haneman, Radost (razstava fotokluba)

smo hodili mi. Doživetja in srečanja bodo dvakrat lepa. Da bi ohranili ali privzgojili resnično čustveno povezanost človeka s človekom, ki bi bilo močnejše kot stvari, ki nas razdvajajo, bi morda poskusili s takim preprostim turizmom, kot je tu neka-ko opisan, ali pa bi morda šli tudi dalje. Čisto na naši bitni podlagi — lastnosti bi se človek — krajan s krajanom pogovoril o možnosti za počitniški turizem. Pa bi začeli čisto preprosto, brez sle po praznjenju žepov, kolikor mogoče z obojestransko dobrotu, morda tudi s posojilom. Da, čudoviti krajan lahko postanete! Z novimi prelestmi se naše bitnosti lahko zelo plemenitijo. Tu, na lastnih domačih tleh bi morali na najbolj priroden način pokazati potrebe človeka po človeku in najprej uresničevati veliko idejo, ki smo jo vrgli ponosno v svet, podedovano in negovano od naših velikih ljudi, in se nam pri branju Cankarjevih ali drugih podobnih zapisov še danes orosi oko — idejo o bratstvu in svobodi vseh ljudi. Nekdo (mnogi ga dobro poznate) je dejal, da v naših krajih naleti na tako pretresljive okoliščine, da razume, kako se črn kruh res lahko s pobožnostjo uživa.

Dopustimo, da so to le bolj redki primeri, a če to navežemo na veliki svet? Ali ne bi potem enako čustvo darovali zemlji, ki pa že vendar stoletja živi naš rod? In če tu kaj pijemo, potem pijmo z enakim občutkom naš mošt. Z njim in od njega smo živeli — kar pogledajte si Meleškega mlinarja! Nekaj vrednosti razodeva. Ne vlačiti sem gostiln!

»Kjer so štiri gostilne v kraju, tja se ni za ženiti!« je dejala naša teta, čeprav je njen mož ostal trezen vse življenje.

Pa se povrnimo k našim preprosto popisanim in doživetim potom, in če je domneva pravilna, smo prišli ali lahko pridemo vsak po svoje, vsi skupaj pa gotovo do stvari, do vseh stvari, ki so med nami, pa so dobre, lepe, v katerih pa moramo biti malenkostni v pravih pomenih, jih živeti, ker bo to za marsikoga ali točno rečeno za vse prav. Zato pa kar danes na pot, spoznavaj in plemeniti naš kraj oziroma človeka, da bo naša bit zdrava!

Maks Merkač-Hudopisk

RAVENSKI FOTOKLUB JE RAZSTAVLJAL

V začetku decembra je imel ravenski fotoklub razstavo v prostorih gasilskega doma. Razstavo si je ogledalo okoli 270 obiskovalcev, ki so, sodeč po »knjigi obiskov«, imeli kaj sorodna mišljenja o najboljše izdelanih fotografijah.

Vsekakor je 270 obiskovalcev kar lepo število, toda še vedno premajhno v primerjavi s številom prebivalcev Raven. Vedeti pa moramo, da je bila razstava odprta le 3 dni, in tako si je nekateri sploh niso imeli časa ogledati. Razstava bi morala trajati najmanj teden dni, toda tako dolgo ni bilo prostora na razpolago, ker se v normalnih pogojih uporablja kot učilnica za razne tečaje itd.

Razstavljenih je bilo 36 fotografij, kar je seveda tudi malo za številčno tako močan fotoklub, vendar smo morali število fotografij skrajšati zaradi premajhnega prostora. Razstavljali so: prof. Stanko Kotnik, Maks Dolinšek, dr. Bogomir Celcer, Franci Kamnik, Ivan Novšek, Marička Haneman in Milan Butolen.

Ob tej priložnosti bi omenil, da smo glede prostora v klubu precej na tesnem, saj meri soba komaj 9 kvadratnih metrov, tako da ne moremo imeti v njej niti osnovnega materiala, zato imajo določene stvari člani fotokluba kar pri sebi doma. To seveda ni prav, toda edino na tak način lahko rešujemo našo preutesnjenost. Prav bi bilo, če bi odbor Ljudske tehnike pričel razmišljati o tem.

Še en tak pereč problem je dotacija kluba, ki je v letu 1967 znašala komaj 60.000 S din, s čimer bi morda lahko plačali najemnino, za kakršnokoli drugo dejavnost pa sploh ne bi ostalo. Vzemimo primer: morali bi kupiti razne objektivne in pripomočke za izdelavo fotografij, kar je za klub osnova, toda jasno je, da o tem pri takšni dotaciji ni govora. Saj nas že samo razstava v takšnem obsegu, kakršnega je imela sedaj, stane 50.000 S din. Dobro vemo, da so se dotacije klubom in društvom zmanjšale zaradi situacije, ki trenutno je, toda toliko sredstev se bo verjetno še na-

Za telesno vzgojno dejavnost na širši osnovi

(O delu občinske zveze za telesno kulturo Ravne na Koroškem v letu 1967)

Če govorimo o športni dejavnosti v naši dolini, potem moramo najprej povedati, da so smučanje, nogomet, delno odbojka in osnovna telesna vzgoja v društvih TVD Partizan že zdavnaj našli domovinsko pravico v vseh večjih krajih naše doline, da imajo svojo tradicijo, ki kot dober temelj dovoljuje gradnjo dejavnosti tudi več nadstropij visoko. Vse drugače pa je z ostalimi športnimi panogami, če gledamo našo občino kot celoto. Tu pa je potrebno še veliko pionirskega dela; ponekod smo šele pri izkopu za temelj, drugod manjka še samo plošča.

Občinska zveza za telesno kulturo se je že od svojega oblikovanja naprej trudila, da bi se ti temeljni hitro dogradili, vendar zaradi različnih, priznati je potrebno — večinoma objektivnih vzrokov ponekod do nedavnega še lopate niso zasadili.

Ustanavljanje strokovnih odborov

V začetku sedanje mandatne dobe se je vodstvo ObZTK soočilo z dejstvom, da so bili nekateri strokovni odbori sicer pred leti oblikovani, vendar pa njihovo delovanje ni bilo aktivno, za nekatere pa velja ugotovitev, da jih sploh ni bilo ali pa so bili samo na papirju.

Osnovna skrb je bila torej usmerjena v ustanavljanje novih strokovnih odborov in danes lahko povemo, da vseh dvanajst (!) strokovnih odborov v redu dela, seveda eni z manjšimi, drugi pa z večjimi uspehi. Če povemo še to, da od dvanajstih samo štirje odbori delajo s predsedniki iz prejšnjih mandatnih dob, potem vidimo, da je občinska zveza v tem kratkem času na novo oblikovala ali pa reorganizirala kar osem (!) strokovnih odborov.

Ustanavljanje strokovnih odborov je bilo težavno, dolgotrajno in zelo potrpečljivo delo, sploh danes, ko je zelo težko najti delavoljne ljudi, ki bi bili pripravljeni delati na povsem amaterski bazi v športu. Prav zaradi tega je prav, da tudi tu, ob tej priložnosti javno pohvalimo vse predsednike teh odborov za njihovo delo, pripravljenost in sodelovanje pri razvoju telesne vzgoje v naši dolini, kar seveda velja za vse agilne športne delavce — člane posameznih odborov. Če pogledamo namreč število vseh članov strokovnih odborov, sekretariata in nadzornega odbora, potem lahko z veseljem ugotovimo, da dela danes v ObZTK preko 90 telesnovzgojnih delavcev na amaterski podlagi, kar je vsekakor solidna osnova za bodoče delo.

Pri strokovnih odborih je treba omeniti še, da se je povsod skušalo vanje vključiti funkcionarje iz vseh krajev naše občine in da je v večini primerov to tudi uspelo. Seveda pa je potrebno takoj tudi pripomniti, da breme dejavnosti predvsem v zgornjem koncu doline še ni dobro razdeljeno, saj včasih srečamo agilnega športnega delavca v več odborih. To pa pomeni, da ponekod ne odpirajo dovolj oči za želje mladine in se krčevito držijo že ustaljenih oblik dela, na drugi strani pa dokazuje, da je pomanjkanje športnih funkcionarjev le velik problem.

Smešna bi bila trditev, da je s formiranjem strokovnih odborov narejeno vse. Bolj realno

bo, če povemo, da bo utrjevanje nekaterih strokovnih odborov v bodoče prva naloga in skrb nas vseh, ker ni in tudi ne sme biti opravičila, da bi strokovni odbori, ko so bili s težavo organizirani in ki so s svojim delom že dali nov, spodbuden impulz pri športnem življenju v naši občini, zaradi različnih vzrokov zopet postali nedejavni. Ne smemo se zadovoljiti s tem, kar imamo, ampak moramo težiti k še boljšemu delu in k še večji afirmaciji strokovnih odborov.

Povezava s šolami

Vodstvo ObZTK se zaveda, da je osnova naše množične dejavnosti na telesno vzgojnem področju predvsem v šolah, zato se je takoj v začetku trudilo navezati stike z vsemi šolami in je tudi na tem področju doseglo uspeh. Veliko oporo je pri tem imelo v telesnovzgojnih učiteljih na vseh šolah, posebno pa je treba pohvaliti tov. Stoparja s črnske, tov. Remiha z mežiške in tov. Kopusarjevo s prevaljske šole, ki so se res trudili in v svojem prostem času pomagali, kjer je bilo potrebno.

Neenakomerna zasedba šol s telesno vzgojnimi učitelji, neenaki vadbeni prostori, pomanjkanje športnih naprav in ne nazadnje tudi neenako gledanje na pomen telesno vzgojnega učitelja in privrženost telesni kulturi drugih učiteljev in profesorjev kakor tudi vodstev posameznih šol pa so še vedno problemi, ki ne dovoljujejo večjih skupnih akcij na telesno vzgojnem področju v naši dolini.

Kljub temu pa lahko ugotovimo, da so stiki s šolami že prinesli določene rezultate in da je potrebno te stike, seveda z določeno strpnostjo in v možnih oblikah, še naprej načrtno gojiti. Poleg obiskov in razgovorov na šolah je občinska zveza organizirala tudi predvajanje športnih filmov in v lanskem letu je tov. Kečerin na stroške ObZTK že vrtel te filme na gimnaziji, v MIŠ, v osnovni šoli na Ravnah ter v Črni, letos pa se bo to predvajanje nadaljevalo v Mežici in na Prevaljah, in če bo možno tudi v Kotljah, na Holmcu, v Koprivni, Strojni — skratka na vseh podružničnih šolah, kjer bo za tako predvajanje zanimanje — med mladino je prav gotovo!

Ne gre pozabiti tudi na to, če govorimo o stikih s šolami, da se ponekod vodstva šol zanimajo za naša prvenstva in nam s pripombami ali pa priporočili pomagajo pri našem delu.

Povezava z osnovnimi športnimi društvi

Povezava s športnimi društvi ni tako dobra kot s šolami, ali bolje povedano, veliko več truda je morala ObZTK vložiti, da je prišlo med zvezo in osnovnimi društvi ali samostojnimi klubi v naši dolini do boljšega sodelovanja. ObZTK je naletela že prej na razumevanje v Črni, na Prevaljah in na Ravnah, zadnje čase tudi v Mežici, nikakor pa ni uspela priti v tesnejše stike s Partizanom v Žerjavu, kljub temu da je večkrat to poizkušala. To sodelovanje pa mora biti v bodoče veliko boljše. Moralo bo priti do enotnih stališč in gledanj in predstavniki osnovnih društev in klubov bodo morali tudi sami iskati stike z ObZTK in ne samo čakati, da jih obiščejo predstavniki zveze v njihovem kraju in še takrat marsikateri sestanek propade.

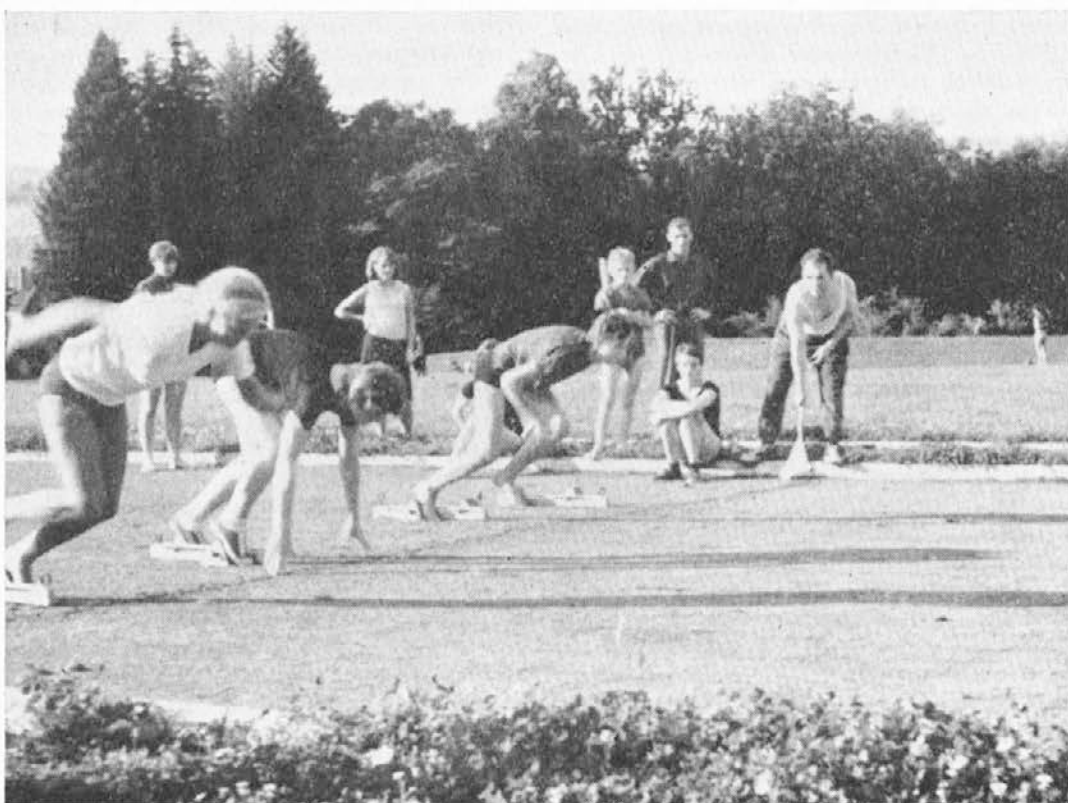
Razumljivo je, da ObZTK verjetno za večino osnovnih društev ni preveč zanimiva, ker ne more deliti finančnih sredstev, s samim prepričevanjem in agitacijo pa so seveda uspehi veliko manjši.

Sodelovanje z mladino

Predstavniki ObZTK so se povezali tudi z občinskim komitejem ZMS in na predlog mladine pomagali pri organizaciji mladinskih športnih iger, ki so dobro uspeli. Poudarili bi dejstvo, da čutimo prav pri kadrovanju za športne funkcionarje premajhno aktivnost mladih ljudi in bi bilo mogoče prav, če bi občinski komitej ZMS o tem vprašanju razmislil in svoje mladince in mladinke usmerjal v delo v posameznih telesno vzgojnih društvih in klubih. Najbrž bi bila to ena izmed afirmacij mladine in na vsak način velika pomoč pri delu v telesno vzgojnih organizacijah.

V razmišljanje vsem družbeno političnim organizacijam

Namenoma smo tu najprej govorili o ljudeh, ker menimo, da je za uspeh pri delu tudi v športu najprej in najbolj važen delavoljan človek, ki pa je v današnjem času, ko se večina ljudi peha samo še za zaslužkom — in na žalost vsi ugotavljamo, da so taki ljudje pametni — že redkost in ga je težko najti. Menimo, da je to osnovno vprašanje vsake dejavnosti, predvsem pa športne, in da mora priti tudi pri nas do tega, da bodo agilni športni delavci priznani kot

šlo, da bo klub lahko razvijal svojo osnovno dejavnost.

Upajmo, da bomo pri naslednji razstavi lahko dobili večji prostor ali vsaj istega in da bo udeležba številnejša.

Zahvalili bi se sekretarju podjetja tovarišu Homanu za njegovo razumevanje, prav tako pa tudi vsem, ki so pomagali. Posebna zahvala gre gasilcem, ker bi brez njihove pomoči ne mogli urediti prostora, kot bi bilo treba.

M. Butolen

Nabiranje kondicije za zimo

Foto: J. Sater

družbeno koristni delavci in kot taki povsod tudi obravnavani. Če ne bomo tem ljudem znali dati zasluženega priznanja, če ne bomo znali o njihovem pozitivnem delu med mladimi govoriti in ga ceniti, potem so tudi vse druge oblike, ki jih vlagamo v telesno vzgojo, zaman, ker sčasoma enostavno ne bo več ljudi, ki bi hoteli zastopati delati in pri tem postati smešni, nesodobni ali celo neumni.

Nekaj števil, ki tudi nekaj povedo

V letu 1967 je bilo odposlanih čez 350 dopisov, približno isto število jih je ObZTK tudi prejela, blagajniških vknjižb je bilo nad 1000. V tem času je imel sekretariat 20 sej in 4 seje s predsedniki strokovnih odborov, enkrat pa se je sestel izvršni odbor. Če povemo še to, da je od ustanovitve ObZTK do 1. januarja 1968 bilo pri zvezi registriranih skupaj preko 1100 športnikov, da pa je bilo od tega okrog 400 registracij v preteklem letu, potem vidimo, da je dejavnost ObZTK le napredovala. S takim številom registriranih športnikov vsekakor še daleč ne smemo biti zadovoljni in prav tu morajo osnovna društva narediti veliko več, kot so do sedaj.

Financiranje občinske zveze

Kadar govorimo o finančnih sredstvih, se večinoma zevoltiramo, ker je teh sredstev vedno premalo. Medtem ko je bila ObZTK pred leti financirana iz skladov pri krajevnih skupnostih in se je to financiranje pokazalo kot neuspešno, je v letu 1967 občinska skupščina financiranje prevzela iz svojega proračuna.

Utemeljen predračun je bil predmet razprave na občinski skupščini in z veseljem lahko napišemo, da so odborniki razumeli potrebe športne dejavnosti občinske zveze in zanj lani odobrili 10 milijonov starih dinarjev. Seveda se je bilo treba odrediti prvotno zamišljenim akcijam in sestaviti nov, zmanjšan predračun, saj je ObZTK sestavila in utemeljila predračunska sredstva v višini 19 milijonov starih dinarjev.

Kljub temu zmanjšanju pa gre občinski skupščini tudi s tega mesta zahvala za razumevanje in pomoč, saj je tudi 10 milijonov pomenilo za začetek solidno osnovno in verjetno se je prvič zgodilo, da vsaj funkcionarjem ObZTK ni bilo potrebno prevečkrat trkati na vrata za dotacije in so se zaradi tega res lahko posvetili delu za afirmacijo športa v naši dolini.

Reforma in športna dejavnost

Vsi danes govorimo o reformi, o tem, da je pač veliko težje aktivno poslovati, da je denarja vedno in povsod veliko manj, vendar se moramo takoj vprašati, kaj v prvi vrsti tudi reforma zahteva, da nam bo bolje šlo. Geslo »zdrav duh v zdravem telesu« ni nobena fraza. To so vedeli že stari Grki in zato najbrž ne odkrivamo Amerike, če povemo, da boljše in intenzivnejše gospodarjenje zahteva predvsem zdravega človeka. In vsi bi morali delati za to, da bi utrdili zdravje mladim, jih naredili odporne in sposobne za delo, kar je po mnenju večine športnih delavcev poleg drugih faktorjev, ki vplivajo na človeka, ki se bavi s športom, primarnega značaja. Na vsak način pa je potrebno poudariti, da to ni samo skrb telesno vzgojnih dejavnikov, ampak tudi vse naše družbe.

To pa naj imajo pred očmi vsi tisti, ki imajo svoj vpliv povsod tam, kjer se deli denar za športno dejavnost, in naj nikar ne gledajo samo kratkoročno, ker drugače se lahko zgodi, da bomo naše stadione preuredili v pašnike, mladino pa naravnost »nagnali« v zakotne gostilne, ob glasbene avtomate, jim dali v roke karte in poln kozarec, lepo obdan s cigaretnim dimom. Pomislite, očetje, ki sedite v delavskih svetih, kaj bo z vašimi sinovi in hčerkami, če osnovna športna in telovadna društva ne bodo imela več denarja, vi pa boste mogoče imeli trenutno par dinarjev več v žepu!

Sodelovanje z drugimi občinskimi zvezami

ObZTK Ravne na Koroškem ima tesne stike z občinsko zvezo v Celju in Kranju. Resnici na ljubo je treba priznati, da da tam občina več za šport kot pri nas in da bo potrebno tudi pri nas narediti korak naprej. Od boljših se moramo učiti, ne od slabših, zato naj nihče ne išče primerjave s Slovenj Gradcem ali tu kje v bližini,

Tudi namizni tenis povsod v dolini?

če hoče napredek v delu tudi na športnem področju.

Kegljaški in šahovski dvoboj na Ravnah med Celjem in Ravnami je dal spodbudne rezultate za medsebojna srečanja občinskih reprezentanc, ki naj bi postala tradicionalna. Tudi z občinsko reprezentanco Kranja ima naša zveza navezane stike za namiznoteniško in plavalno srečanje.

Naša zveza je hotela navezati tudi stike z zvezo v Slovenj Gradcu, Dravogradu in Radljah, vendar so se do sedaj odzvali samo Radeljčani. Tu seveda ne kaže nehati, ker bi bilo sodelovanje zelo koristno. Zaradi majhne razdalje bi mogoče kazalo ustanoviti tudi med-občinske lige v posameznih športnih panogah.

Sodelovanje s športnimi šolami

ObZTK je v letu 1967 finančno podprla športne šole, ki delujejo pri športnem društvu Fužinar, prav zaradi tega, ker so v teh šolah poleg domačinov vključeni tudi otroci iz Prevalj in Kotelj, v letu 1968 pa misli v celoti prevzeti stimuliranje strokovnega kadra v atletski šoli in to šolo razširiti tudi v gornji konec naše doline. Vse namreč kaže, da bo v Mežici potrebno misliti na formiranje enega razreda atletske šole za tamkajšnje področje s centralnim vodstvom na Ravnah.

Samoinicativno pa je občinska zveza pričela s pripravami za namiznoteniško šolo na Ravnah, na Prevaljah, v Mežici in Črni. Medtem ko v Mežici šola že deluje in bo na Ravnah in Prevaljah zaživela v začetku letošnjega leta, je začetek šole zaradi prostora v Črni še nemogoče napovedati. Občinska zveza bo krila stroške strokovnega kadra, vodila in programsko usmerjevala to šolo, osnovna društva pa morajo oskrbeti potrebni prostor in najnujnejše rekvizite.

Strokovni odbor za atletiko

Že rezultati tekmovanj med osnovnimi šolami v letu 1965 so pokazali, da je nujno potrebno ustanoviti strokovni odbor za atletiko pri občinski zvezi, ki naj bi nastopil kot strokovni svetovalec, koordinator in propagator te lepe športne panoge v naši občini.

Ustanovni sestanek strokovnega odbora je bil marca lani, vodil pa ga je predsednik inž. Vlado Strahovnik.

Po programu, ki si ga je zastavil ta odbor, so bila najprej izvedena po šolah tekmovanja v spomladanskem krosu, v počastitev dneva zmage pa je bil organiziran občinski kros, ki ga je izvedla osnovna šola Mežica skupno s TVD Partizanom. Kros, na katerem je sodelovalo preko 200 nastopajočih, predvsem osnovnošolske in srednješolske mladine, je pokazal,

da so taka tekmovanja zlasti pri mlajših zelo zaželena.

V maju je bilo tekmovanje za atletski šolski pokal v izvedbi AK Fužinar. Tudi tu je nastopilo veliko učencev in učenek, okrog 250, ki so si na izbirnih tekmovanjih v posameznih šolah pridobili pravico nastopa v ekipi. Vsaka šola je nastopila z dvema ekipama v kategoriji učenek in učencev. Skupno je bilo 16 ekip, kar je seveda zelo pohvalno za območje, kjer pred dvema letoma o atletiki sploh še ni bil govor.

Strokovni odbor za atletiko je bil tudi organizator jesenskega krosa, ki ga je izvedlo TVSD Korotan na Prevaljah. Tu beležimo že napredek v številu nastopajočih, saj je bilo na tem krosu preko 400 otrok.

S finančno podporo in organizacijo je strokovni odbor sodeloval tudi pri izvedbi republiškega mitinga, ki je bil v avgustu na Ravnah in kjer je nastopilo nekaj najboljših slovenskih atletov.

Pri vseh tekmovanjih pa je bilo opaziti, da na stadione pride dovolj šolske mladine, medtem ko pogrešamo člane in članice iz različnih športnih zvrsti, ki jim tek v naravi po vsej verjetnosti ne bi škodil.

V bodoče moramo še bolj gojiti ta tekmovanja, na vsak način pa moramo v letu 1968 poskrbeti tudi za šolane kadre, predvsem sodnike, da bomo lažje in bolj kvalitetno organizirali in izvajali razna tekmovanja.

Strokovni odbor za kegljanje

Po večkratnih neuspešnih poskusih je končno zaživel tudi strokovni odbor za kegljanje. Ustanovljen je bil avgusta v Mežici, vodi pa ga tovariš Oto Hafner.

Odbor je oktobra organiziral občinsko prvenstvo na Ravnah, kjer je nastopilo kar 13 ekip. Pomagal je tudi kegljaškemu klubu iz Mežice, da se je lahko udeležil tekmovanja tekmovalne skupnosti Maribor. Organiziral je skupne priprave kegljavcev Raven in Mežice na Ravnah in kril stroške stezine. V decembru je organiziral na Ravnah dvoboj med občinsko reprezentanco Celja in Raven v moški in ženski konkurenci.

Odbor se trudi, da bi ustanovil koroško kegljaško ligo, v kateri naj bi sodelovale ekipe Dravograd, Slovenj Gradec, Mislinja in Vuzenica.

Tudi kegljaških sodnikov primanjkuje, zato bo prva akcija odbora v začetku leta 1968, da pripravi in izvede tečaj za kegljaške sodnike.

Odbor si želi, da bi se kegljanje razširilo tudi med mladino in bo zaradi tega v prihodnje poskušal organizirati tudi več mladinskih tekmovanj.

Trening

Strokovni odbor za nogomet

Strokovni odbor za nogomet dela pri občinski zvezi že od leta 1964, predsednik je tov. Tone Vehovar.

Odbor je lani organiziral pomladanski in jesenski medšolski nogometni turnir in najboljšo ekipo nagradil s prehodnim pokalom. Pomagal je pri izbiranju kandidatov za sodniški tečaj in se največ ukvarjal s problemom mladinskih moštev pri nogometnih klubih. Mladinsko moštvo je do nedavnega imel le NK Fužinar, pri drugih klubih pa ni bilo načrtnega in normalnega razvoja od pionirjev do članov. Po posvetovanju s posameznimi klubi se je ugotovilo, da je glavni vzrok nenačrtne vzgoje pomanjkanje denarja.

Ker redno tekmovalje v podzvezni ligi zahteva precej denarja, je strokovni odbor izdelal predlog za ustanovitev občinske mladinske nogometne lige, ki bo po vsej verjetnosti zaživela na spomlad leta 1968.

Ukvarjal se je tudi z možnostjo ustanovitve nogometnega kluba na Lešah, kjer je med pionirji in mladinci dovolj zanimanja, vendar pa primanjkuje sredstev. Po razgovorih z inž. Karadžo, ki ima dovolj posluha za šport na Lešah, bo verjetno na pomlad 1968 tudi z Leš v občinski nogometni ligi sodelovalo pionirsko ali mladinsko nogometno moštvo.

Strokovni odbor za namizni tenis

Strokovni odbor za namizni tenis se je formiral februarja 1967, vodi pa ga predsednik tov. Marjan Ažman. Prva akcija odbora je bil obisk šol na Prevaljah, v Mežici in Črni, nakar je sledil v teh krajih in v organizaciji telesno vzgojnih učiteljev na šolah propagandni nastop namiznoteniških igralcev NTK Fužinar.

Ta akcija je rodila pričakovan uspeh. Na tekmovalju za pokal predsednika Tita se je zbralo na Ravnah veliko ekip iz Črne, Mežice, Prevalj in Raven — prvič v zgodovini namiznega tenisa v naši občini. Strokovni odbor je organiziral več internih tekmovalj, med njimi tudi turnir deseterice najboljših članov v občini in občinsko prvenstvo za posameznike in dvojice, kjer je nastopilo okrog 90 tekmovalcev, kar je zelo lepo število. Žal pa so se tega tekmovalja udeležili samo igralci in igralke iz Mežice in Raven.

Veliko dela je strokovni odbor vložil v priprave za namiznoteniško šolo, o kateri smo že govorili.

Prva akcija v letu 1968 bo organizacija trenerskega in sodniškega tečaja, saj razen v Mežici in na Ravnah ta šport nima nobene tradicije.

Strokovni odbor za odbojko

Kljub temu da je bil strokovni odbor za odbojko v letu 1967 popolnoma reorganiziran in izvoljen tudi nov predsednik, tov. Stefan Filipančič, ta odbor ni pokazal take dejavnosti, kot bi jo lahko. Odbojka se namreč igra v Črni, Mežici in na Ravnah in bi zaradi tega lahko delo tega odbora potekalo v redu.

Odbor je sicer organiziral občinsko mladinsko prvenstvo v sodelovanju z mladino, vodil izbirna tekmovalja ter razpisal tudi občinsko prvenstvo za leto 1967, ki pa ni bilo do kraja izvedeno.

Zaradi preobremenjenosti je bil sporazumno razrešen dolžnosti predsednika tov. Filipančič, njegovo funkcijo pa je v decembru prevzel inž. Anton Godec.

Strokovni odbor za planinstvo

Strokovni odbor za planinstvo deluje pri občinski zvezi praktično že od leta 1957, le da se je prej imenoval koordinacijski odbor mladinskih odsekov pri planinskih društvih Koroške. Vodi ga tov. Pavel Stropnik.

Sodeloval je pri mladinski štafeti, pripravil pot in sestavil vprašanja iz tematike planinstva za mladinsko srečanje, ki je bilo na Naravskih ledinah, ter sodeloval pri raznih mladinskih srečanjih v naši dolini. Največ dela je posvetil pripravi za koroško mladinsko planinsko transverzalo, ki bo letos ob 75. obletnici ustanovitve prvega slovenskega planinskega društva predana svojemu namenu. Potekala bo od Ribnice na Pohorju preko Ribniške kočice, Pungarta, Partizanskega doma, Slovenj Gradca, Poštarskega doma, Uršlje gore, Slemenca, Smrekovca, Loke pod Raduho, Grohota, čez Toplo, vrh Pece, preko Mežice, Hamunovega vrha, Naravskih ledin in preko Smučarske kočice na Ravnah na Koroškem.

Strokovni odbor je skrbel tudi za vodnike in poslal v Vrata več kandidatov na mladinski vodniški tečaj.

Sodelovanje s šolami in posameznimi planinskimi društvi se mora na vsak način izboljšati, ker le s skupnimi napori bo možno tudi v planinske organizacije pritegniti več mlajših ljudi, ki jih vedno bolj poredko srečujemo v planinah.

Glavna skrb odbora letos bo dokončna priprava mladinske transverzale in široka akcija za pridobitev novih članov.

Strokovni odbor za plavanje

Strokovni odbor za plavanje je bil formiran v maju 1967, vodi ga pa tov. Tone Polanc.

Možnosti za razvoj plavanja v naši dolini so se s pokritim plavalnim bazenom na Ravnah znatno povečale. Poleg tega imajo skoraj v vseh večjih krajih naše doline letne bazene in je zaradi tega delo odbora programirano večinoma na poletne mesece.

V letu 1967 se je odbor lotil akcije, da bi naučil čimveč otrok plavati. Na Ravnah je priredil dva začetniška tečaja, ki sta vključila 76 otrok, v Mežici je bil tak tečaj s 30 neplavalci, v Žerjavu pa s 15 tečajniki, ki pa žal ni bil do kraja izpeljan. Z nekaterimi izjemami so se vsi otroci naučili plavati. V decembru pa je bil na Ravnah ponovno začetniški tečaj za neplavalce in to obliko dela bomo tudi v zimskih mesecih nadaljevali. Odbor namerava prirediti tudi tečaj za odrasle neplavalce, ker meni, da je plavanje nujna potreba slehernega človeka.

Avgusta je v Mežici organiziral občinsko prvenstvo v plavanju, ki ga je izvedla plavalna sekcija pri TVD Partizan iz Mežice. Na tem tekmovalju so sodelovali predvsem mlajši tekmovalci iz Mežice, Prevalj in Raven.

Odbor bo organiziral tudi zimsko občinsko prvenstvo posameznih šol in društev, pripravljajo pa se tudi srečanje med občinsko pionirsko vrsto Kranja in Raven.

Tudi v prihodnje bo osnovna skrb strokovnega odbora za plavanje naučiti čimveč otrok in odraslih plavati.

Strokovni odbor za rokomet

Strokovni odbor je bil formiran v oktobru, vodi pa ga tov. Milan Pavič.

V istem mesecu je organiziral občinsko prvenstvo osnovnih šol v malem rokometu, in sicer za moške in ženske ekipe. Pri moških je sodelovalo 6 ekip iz osnovnih šol Črne, Prevalj, Mežice in Raven, pri ženskah pa 2 ekipi iz osnovne šole Ravne in Prevalje.

Pozimi namerava prirediti občinsko prvenstvo za vse osnovne šole v telovadnici DTK na Ravnah, spomladi pa pričeti s stalno rokometno ligo, v katero bodo pritegnili vse osnovne šole v naši občini. Tekmovalje na Prevaljah je namreč pokazalo, da je med mladino in tudi med prosvetnimi delavci precej zanimanja za rokomet, da pa v posameznih krajih (Črna, Mežica) za razvoj te panoge ni ustreznih objektov.

Strokovni odbor za strelski šport

Strokovni odbor za strelski šport je bil ustanovljen leta 1965, le da se je prej imenoval občinski strelski odbor. Vodi ga predsednik tovariš Peter Tomazin.

V letu 1967 je organiziral precej tekmovalj, kot so občinsko prvenstvo za zlato puščico, občinsko mladinsko prvenstvo — tekmovalje aktivov ZMS v počastitev meseca mladosti, izbirna tekmovalja mladinskih aktivov ZMS na Ravnah in v Mežici in prvenstvo Koroške regije, organiziral pa je tudi priprave in udeležbo občinske reprezentance na tekmovalju v Mariboru in poslal občinskega prvaka v streljanju za zlato puščico na republiško tekmovalje v Ljubljano. Vsa ta tekmovalja so v redu uspela, razen tekmovalja Koroške regije (slaba udeležba strelcev izven naše doline).

Odbor se je trudil, da bi poživil delo v strelskem športu na Prevaljah in v Črni. V tem ni uspel in bo zato potrebno tudi letos še veliko narediti.

Za razvoj strelstva je nujno potrebno zgraditi strelišče za malokalibrsko puško in zainteresirati čimveč mladih ljudi za ta šport, ki je velikega pomena tudi za obrambno moč naše domovine. Analiza namreč kaže, da je od 156 članov strelskih druščin le 48 mladincev, ki so stari od 16 do 25 let. Tudi ženske bo treba pritegniti, saj smo sedaj praktično brez vsake ženske tekmovalke. Pri tem nam morajo pomagati tudi organizacije ZROP in SZDL, tesnejše stike pa bo treba navezati tudi z lovskimi druščinami.

Strokovni odbor za zimski šport

Tudi ta strokovni odbor dela pri občinski zvezi že od obstoja zveze, vodi ga pa tovariš Anton Potočnik.

Najaktivnejša panoga je vsekakor alpsko smučanje, ki se goji v vseh večjih krajih naše doline. Smučarske skoke gojijo v Črni na Ko-

roškem, medtem ko so smučarski teki najbolj razviti na Ravnah zaradi določene tradicije in boljših vzgojnih pogojev, saj v tem kraju zadnje čase deluje tudi tekaška šola. V strokovnem odboru je zajeto še sankanje (občasne sankaste tekme).

V vseh osnovnih smučarskih organizacijah in tudi šolah so bili v preteklem letu organizirani in izvedeni smučarski tečaji na določenem nivoju. Pri tem pa je bilo opaziti premalo koordiniranega dela med šolami in osnovnimi društvi.

Strokovni odbor je v januarju organiziral in izvedel nadaljevalni smučarski tečaj v alpskih disciplinah na Pohorju in tečaj za smučarske skoke v Črni za mlajše perspektivne smučarje iz vse doline.

Rezultati takega sistematičnega dela s perspektivnimi tekmovalci niso izostali, kar se je pokazalo na republiškem pionirskem in mladinskem prvenstvu, kjer so si tekmovalci iz naše doline priborili vstop v I., II. in III. republiški razred.

V juliju lani je odbor organiziral in izvedel letni nadaljevalni smučarski tečaj za alpsko smučanje pod Prisojnikom, katerega se je udeležilo 9 najboljših smučarjev iz naše doline, 2 tečajnika pa sta se udeležila zveznega tečaja.

Po odobritvi SZS in na povabilo SK Agrob-berg sta se smučarskega tekmovalca v veleslalomu FIS-I-B v Zursu udeležila na stroške občinske zveze Vida Tevž in Oto Pustoslemšek. Oba sta si na tem tekmovalcu izboljšala mesto po FIS točkah, kar je vsekakor pomembno za njuno nadaljnje nastopanje na mednarodnih tekmovanjih.

Odbor je skupno s predstavniki šol izdelal program zimsko športne dejavnosti za sezono 1967-68, v katerem je največ poudarka na internih tečajih za smučarje začetnike in tudi za nadaljevalne tečaje v vseh panogah zimskega športa. Organiziral je tudi občinska prvenstva v vseh kategorijah kakor tudi občinsko prvenstvo za šole.

Pred začetkom sezone 1967-68 je poslal na predelavo vaj tri učitelje smučanja na republiški tečaj. Ti trije tovariši pa bodo znanje prenesli na skupnem tečaju na vse učitelje smučanja v naši dolini.

Odbor je za načrtni dvig kvalitete v alpskem smučanju pripravil za letošnjo sezono vrsto akcij, med njimi je verjetno najbolj pomembna ta, da bodo dobili na vsa smučišča v naši dolini kvalitetnega smučarskega trenerja za alpsko smučanje.

Strokovni odbor za šah

Sedanji strokovni odbor je bil formiran marca 1967, vodi pa ga tovariš Franc Tušek.

Odbor je močno populariziral šahovsko igro po vsej dolini in izvedel vrsto uspešnih tekmovanj, kot so: občinsko pionirsko prvenstvo — ekipno in posamezno, mladinsko občinsko prvenstvo, tekmovalce aktivov ZMS v počastitev meseca mladosti, sindikalno ekipno občinsko prvenstvo, brzopotezni turnir posameznikov na Ravnah in v Mežici, občinsko šolsko prvenstvo, medobčinsko ekipno prvenstvo, brzopotezno prvenstvo v počastitev dneva republike in občinsko mladinsko brzopotezno prvenstvo.

Za bolj organizirano delo na področju šaha je odbor organiziral in izvedel tudi tečaj ter izpite za šahovske sodnike.

Strokovni odbor ima stalno povezavo z osnovnimi šolami in šahovskimi klubi. Po šolah so redni krožki in interna tekmovalca. Zlasti živahno je to na ravninskih šolah, kjer imajo krožke za starejše in mlajše pionirje. Uspešni so tudi krožki na Prevaljah in v Mežici, medtem ko na drugih šolah to delo še ni dovolj razgibano.

Ce napišemo še, da je na vseh tekmovanjih, ki so bila v letu 1967 organizirana pod vodstvom strokovnega odbora za šah, sodelovalo preko 620 šahistov, potem lahko trdimo, da je šahovska igra dobila veliko privržencev in da se organizirano goji v vseh krajih naše doline.

Strokovni odbor za šah bo tudi v bodoče posvečal vso skrb internim in občinskim tekmovanjem in bo zaradi tega tudi v letu 1968 razpisoval in organiziral vrsto tekmovanj za pionirje, mladince in člane. V programu pa ima tudi povabiti v našo dolino enega naših šahovskih velemojstrov na simultanko.

Strokovni odbor za TVD Partizan

Januarja 1967 je bil formiran nov strokovni odbor, vodi ga pa tovariš Matevž Osojnik. Program, ki ga je sestavil ta odbor, ni bil v celoti realiziran zaradi nedejavnosti osnovnih društev. Organiziral pa je moško občinsko telovadno vrsto, ki redno trenira pod vodstvom tovariša Tomija Vevarja in se pripravlja na samostojni nastop. Poleg tega je strokovni odbor organiziral in pripravil vse potrebno pri predelavi vaj.

V letu 1968 bo strokovni odbor posvetil vso skrb občinskim tekmovanjem v mnogobojnih in pripravil vrsto točk za telovadne akademije po vseh krajih naše doline.

Predvsem pa mora strokovni odbor za TVD Partizan poiskati stike s šolami in poizkušati na šolah ustanoviti krožke za orodno telovadbo.

SMERNICE ZA BODOČE DELO OBČINSKE ZVEZE ZA TELESNO KULTURO

To bi bilo nekaj o delu in manj o problemih, ki se pojavljajo pri delu občinske zveze za telesno kulturo, ker je teh zelo veliko in je tu premalo prostora, da bi vse napisali.

Prav pa je, da napišemo še nekaj o programu dela občinske zveze za leto 1968, ki je bil predmet razprave na izvršnem odboru občinske zveze in je bil tudi osvojen.

1. Svet za telesno kulturo pri občinski skupščini mora aktivno sodelovati v športnem življenju v naši občini.

2. Organizirati je potrebno čimveč šolskih in medšolskih tekmovanj v vseh panogah, ki so mogoče. Pri tem je potrebno misliti na ustanovitev šolskih športnih društev. Tu lahko govorimo o množičnosti.

3. Razvijati bo potrebno veliko bolj intenzivno sindikalna športna tekmovalca. Tudi tu lahko govorimo o množičnosti.

4. Razširiti bo treba športne šole tudi na druge panoge in prenesti delo tudi v druge kraje naše občine (konkreten primer: namiznoteniška šola).

5. Klubi naj bi gojili tekmovalni šport v tesni povezavi s posameznimi strokovnimi odbori in po možnosti večkrat nastopali kot občinske vrste in reprezentance.

6. Nujno je potrebno ustanoviti zbor sodnikov in zbor trenerjev, ki bi koordinirala delo in kadrovala sodnike in trenerje za vse športne panoge v naši občini.

7. Poizkušati je ustanoviti strokovni odbor za košarko.

8. Odločiti se bo potrebno o primarnih športnih panogah v naši občini.

Te smernice pomenijo veliko dela. Če bomo vsi to delo znali pravilno ovrednotiti in podpreti, bo tudi izvršeno. To pa ni odvisno samo od športnih entuziastov — odvisno je od vse naše družbe.

-ate-

Dedek mi je pripovedoval

MATERINA ŽEJA

Stara Žakljeva mati je zelo rada pila mošt. Vsak dan je hodila v klet s staro obtočeno grčo in ga nosila v svojo kamro.

Tam je v mošt namakala kruh in tako se je ponavljalo iz dneva v dan. Pri Žakljevih doma so pa imeli navihanega hlapca, ki je bil vedno pripravljen za razne »tumarije«. Neko jutro je že navsezgodaj odšel na furo, še prej pa je skočil v klet po čutaro mošta, da bi ga vzel s seboj za malico. Odpre vrata in stopi v klet, tedaj pa se začuje: čof, čof! Stopil je v kalno brozgo, ki se je razlezla po celi kleti. Skočil je k sodu, ki je imel pipo, pa je bila odprta. Tedaj je vedel, da je mošt iztekel iz soda. Šel je povedat gospodarju in ta je rekel, da je zadnje videl mater v kleti in tako gotovo ona ni zavrla pipe. Ko so povedali materi, je vzdihovala:

»Ti šment ti, ga je pa ja škoda, ko je bil tako dober!« Od tedaj hlapcu ni bilo več miru. Kar naprej je tuhtal, kaj bi napravil materi, da bi ji vzel malo veselja do mošta. Ko so spravljali domov buče, se je spomnil. Izbral si je precej debelo in jo izrezal kot mrtvaško glavo. Klet je stala kakšnih dvajset metrov od hiše in je imela velika lesena vrata. Anza (tako je bilo hlapcu ime) je pogledal, če ni stara mati kje v bližini, in zasidil pred kletna vrata visok kol. Nanj je nataknil bučo in v njej prižgal košček lojenke. Mračilo se je že, ko je prišla starka iz kamre z grčo v roki, kajti njena žeja jo je za tisti večer zadnjič prignala iz hiše. Anza se je delal, kot da je prišel iz hleva in gre v hišo. Takrat je mati zagledala strašno pošast pri kletnih vratih. Presunljivo je zavpila in se vsa stresla. Hitro se je prekrižala in poklicala hlapca: »Ti, Anza, čuješ, pojdi pa naredi križ in prinesi mi mošta, sem čudno žejna!« Hlapec se je dobrohotno nasmejal in rekel: »Bom, mati, kar v hišo pojte!« Ko je stara izginila v hišo je Anza odstranil strašilo in natočil mošta, ki

ga je mati tako rada pila. Bil mu je skoraj žal, da jo je tako grdo »naplahtal«. Od tistih dob si stara gospodinja ni več upala sama v klet po mošt, pa če jo je še tako dajala žeja. Zmeraj je zato prosila koga od domačih. Mislila si je, da je bila tista prikazen opomin, naj ne hodi več sama v klet po pijačo, ker je bila pustila takrat odvrto pipo.

SEBI JE ZAGODEL

Ožganova hiša je stala vsa stara in vegasta na prijetnem hribčku. Tudi hlev ni bil dosti boljši. Gospodar je bil zelo bistre glave, pa je začel gruntati, kaj če bi sam zažgal to staro podrtijo. Mislil si je — malo mi bo zavarovalnica izplačala, malo mi bodo pomagali sosedje, nekaj pa bom sam. Ko je nekega dne dodobra pregledal hišo, je ugotovil, da je vsa preperela in da bo strašno hitro gorela, ker je suha. Sredi popolnedneva jo je zažgal. Plamen je hitro objel borno bajto, in ko so prihiteli sosedje, se ni dalo več kaj rešiti.

Ožgan je bil videti zelo nesrečen, sosedom se je zelo smilil. Stali so nedaleč od pogorišča in tolažili gospodarja. Nekdo je rekel:

»Še dobro, da je veter pihal proč od hleva, če ne bi še ta zgorel!« Vsi so mu pritrjevali. Tedaj je pa od nekod prineslo mladega Ožgana, ki je hodil v šolo. Ko je zagledal očeta sredi sosedov, ki so ga tolažili in mu obljubovali pomoč, je na vse grlo zaklical:

»Ata, moja torba bo tudi zgorela!« Takrat pa zareži oče nad sinom:

»Ti frdaman vamp, ti nisem včeraj rekel, da si nesi torbo iz bajte!«

Sinek je ves prestrašen zbežal in zajokal. Stari Ožgan je pa že tisti hip vedel, da si ga je s svojo jezo polomil za vse življenje. Sosedje so se takoj razšli in nikomur več se ni smilil ta prebrisani lisjak.

